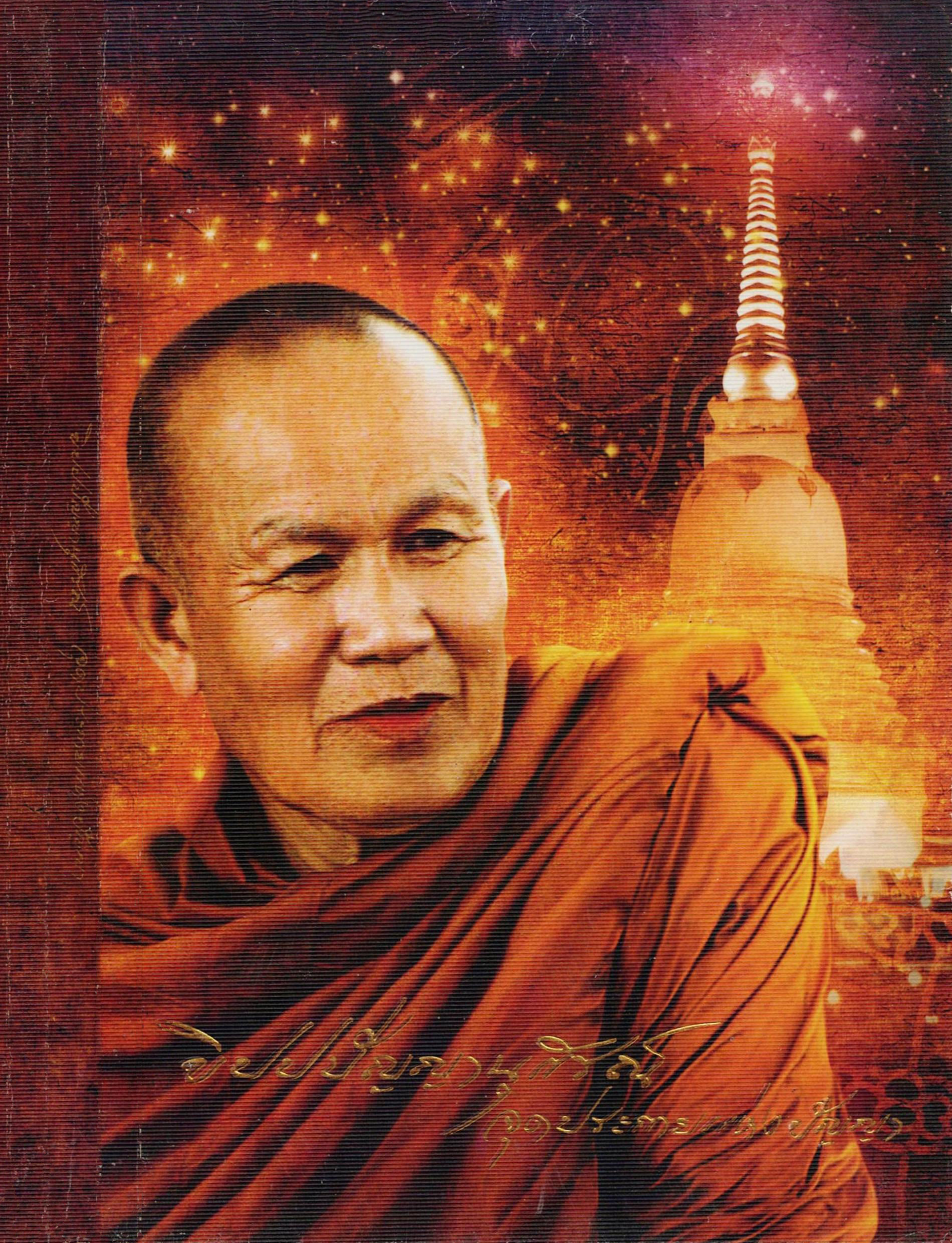
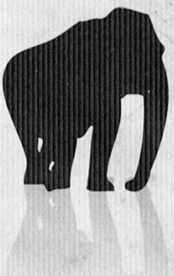

อัปปมัญญานุสรณ์
ดุจประกายแห่งปัญญา

ขิปปปัญญานุสรณ์
จุดประกายแห่งปัญญา

หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ

พระปัญญาพิศาลเถร

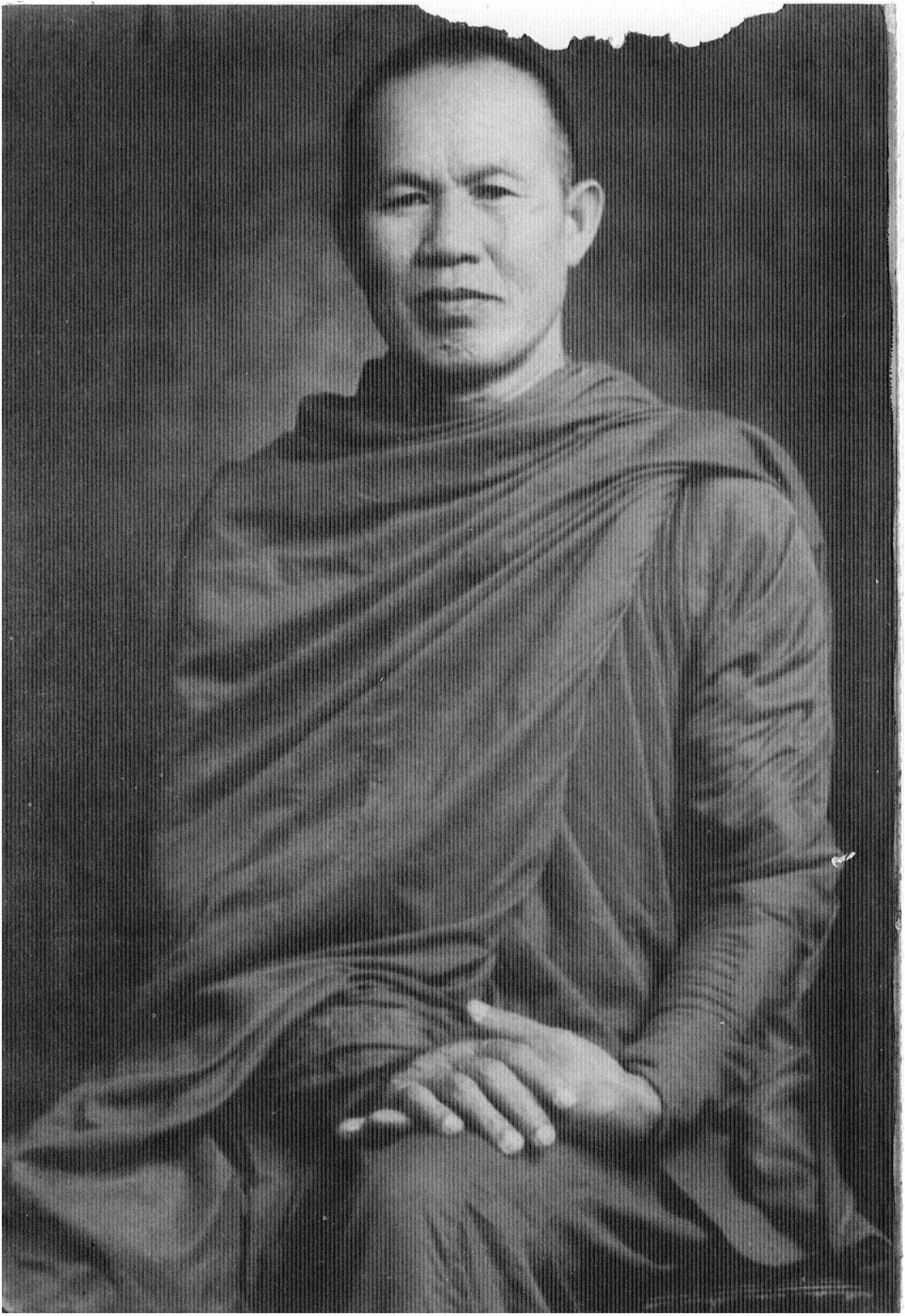
(หลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ)

อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าบ้านค้อ

ณ เมรุวัดป่าบ้านค้อ ตำบลเขือน้ำ

อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

วันอาทิตย์ที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๒

ที่ พ ๘๑๐/๒๕๕๑

สำนักเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช
วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๑

เรื่อง ประทานน้ำสรงศพและผ้าไตร

เรียน พระธรรมเจติยาจารย์ เจ้าคณะภาค ๘ (ธรรมยุต)

อ้างถึง หนังสือที่ จภ. ๒๑๒/๒๕๕๑ ลงวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๑

ตามหนังสือที่อ้างถึง กราบทูลสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ขอประทานน้ำสรงศพและผ้าไตร ถวายเพื่อเป็นเกียรติประวัติแก่พระปัญญาพิศาลเถร (ทูล ขิปฺปปญฺโญ) อายุ ๗๓ พรรษา ๔๘ เจ้าอาวาสวัดป่าบ้านค้อ ตำบลเขือน้ำ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี รายละเอียดแจ้งแล้วนั้น

ได้นำความขึ้นกราบทูลทรงทราบฝ่าพระบาทแล้ว ประทานน้ำสรงศพและผ้าไตร ถวายเพื่อเป็นเกียรติประวัติแก่พระปัญญาพิศาลเถร (ทูล ขิปฺปปญฺโญ) ดังกล่าว

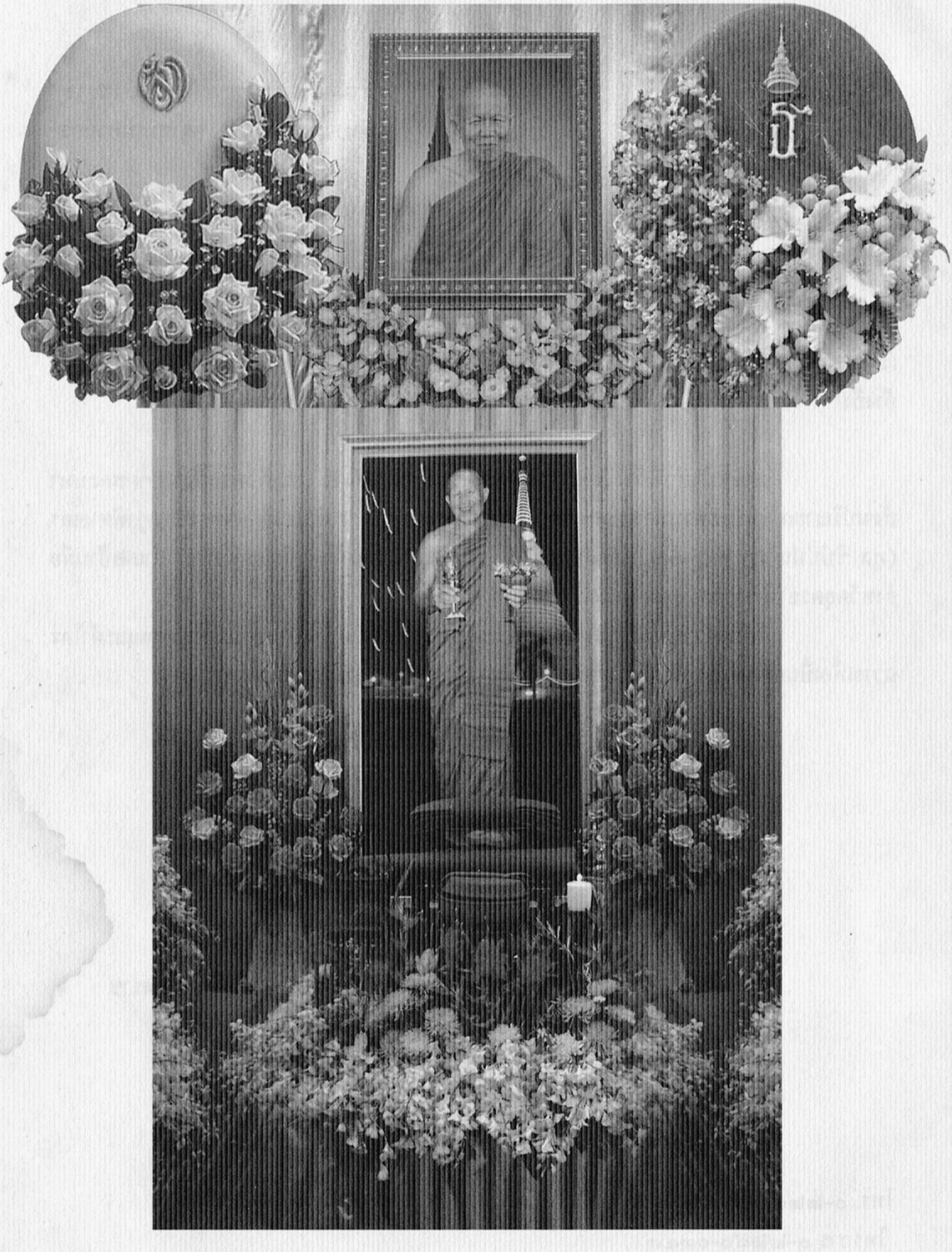
จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ.

ขอถวายความนับถือ

พระเทพสารเวที

(พระเทพสารเวที)
ผู้ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการสมเด็จพระสังฆราช

โทร. ๐-๒๒๘๑-๒๘๓๑-๓
โทรสาร ๐-๒๒๘๐-๐๓๔๓

กำหนดการพิธีพระราชทานเพลิงศพ พระปัญญาพิศาลเถร
(หลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ)
อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าบ้านค้อ ตำบลเขือน้ำ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
วันที่ ๑ - ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

****

วันอาทิตย์ที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

๐๗.๓๐ น. บิณฑบาต / ฉันภัตตาหาร

๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล

๑๓.๐๐ น. พระธรรมเทศนา

๑๔.๐๐ น. พระสงฆ์ทั้งหมด มาติกาบังสุกุล

๑๖.๐๐ น. พิธีพระราชทานเพลิงศพ

๑๘.๓๐ น. ทำวัตรเย็น

วันจันทร์ที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

๐๖.๓๐ น. พิธีสามหาบเก็บอัฐิ

๐๗.๓๐ น. บิณฑบาต / เจริญพระพุทธมนต์ฉลองอัฐิ

๐๘.๓๐ น. ฉันภัตตาหาร

คำปรารภ

หลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ ทุ่มเททั้งชีวิตที่จะรักษา และเผยแผ่คำสอนของพระพุทธองค์ เพื่อลูกหลานชาวพุทธผู้ที่จะต้องอยู่หรือจะมาเกิดอยู่ในโลกนี้ต่อไป ท่านได้ฝากผลงานไว้มากมาย ตลอดมาท่านมั่นคงอยู่กับความจริงในสิ่งที่ท่านรู้ว่าตรงกับคำสอนเดิมของพระพุทธเจ้าทุกประการ โดยเฉพาะเรื่องสัมมาทิฏฐิเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติ นักปฏิบัติทุกวันนี้นิยมการมองและนั่งทับปัญหาให้มันหมดไป หลวงพ่อสอนให้ดึงปัญหาขึ้นมาคิดพิจารณาด้วยปัญญา หาทุกข์ โทษ ภัย และความไม่เที่ยง คำพูดของหลวงพ่อทุกคำ สั้น กระชับ ลึกซึ้ง และจะมีความหมายใหม่ทุกครั้งที่เราก้าวเดินไปตามทางแห่งการปฏิบัติ

หนังสืออนุสรณ์เล่มนี้ เป็นการรวบรวมประวัติ, ผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพระธรรมคำสอนที่เป็นมรดกธรรมของหลวงพ่อเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น หลวงพ่อได้ฝากผลงานหนังสือชิ้นสุดท้าย ชื่อว่า "จุดประกายแห่งปัญญา" ท่านได้เรียบเรียงประวัติของพระพุทธเจ้าไว้ โดยเฉพาะแนวทางปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า อย่างมีเหตุมีผลและชัดเจน

ขอหนังสือเล่มนี้เป็นเครื่องน้อมบูชาคุณแด่หลวงพ่อ อันเป็นที่เคารพรักยิ่งเหนือเศียรเกล้า แม้หลวงพ่อทูลไม่อยู่กับเราแล้ว ถ้าเราได้เดินตามแนวทางปฏิบัติที่ท่านได้วางไว้ สำหรับเราแล้วหลวงพ่อจะยังอยู่ตลอดไป ขอเป็นกำลังใจให้ทุกท่านที่กำลังเดินทางไปพบหลวงพ่อ ณ แดนนิพพาน จงสมหวังทุกประการเทอญ

คณะศิษยานุศิษย์

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

สารบัญ

ปราชญ์เหนือปราชญ์

บัวบริสุทธิ์ผุดเด่นเน้นสืบศาสน์
บัวดอกนี้ใส่สว่างกระจ่างเพ็ญ
ประกาศธรรมอำนวยสุขทุกฐานถิ่น
ท่านสืบศาสน์สืบธรรมย้ำคำเตือน
แจ้งประจักษ์คำว่า “ห้วงมหรรณพ”
สืบทายาทชิโนรสพุทธพงศ์
กิเลสกล้าท้าท่าน ท่านผลาญสิ้น
โชคดี โชคดีศิษย์ได้พบอาจารย์
สมญา “ปัญญาพิศาลเถร” ไพศาลนัก
ศาสนิกชนได้เดินตามครรลอง

ที่สิบเอ็ดพฤศจิกาฟ้าวิปโยค
อริยวงศ์องค์นี้ท่านจากไป
ขอสืบต่อสานตั้งคำสั่งท่าน
แทนมาลาบูชาพระคุณอุ่นกลม
บัวบริสุทธิ์ผุดเด่นเน้นสืบศาสน์
บัวดอกนี้ใสสว่าง กระจ่างเพ็ญ

ท่านเป็นปราชญ์เหนือปราชญ์ที่ได้เห็น
หลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ เด่นเหนือเด่นเดือน
อมตธรรมหลั่งรินหาใดเหมือน
สอนศิษย์ ศิษย์ไม่เบือนคำพุทธองค์
เมตตาธรรมบรรจบไม่ลืมหลง
แกร่งกล้าชาญณรงค์สู่หมู่มาร
กระจ่างแจ้งในจินต์ตัดวัฏสงสาร
ท่านเปิดม่านธรรมให้ได้ลิ้มลอง
ไพจิตรคำสอนจำหลักธรรมสนอง
มรรค ผล นิพพานต้องเกิดในใจ

ดิน น้ำ ลม ร่วมโศกสะท้านไหว
ทิ้งสัจธรรมจารึกในใจปวงชน
เหล่าศิษย์จะประสานธรรมเกิดผล
ส่งสการ “หลวงพ่อ” ดุลสุญญตา
ท่านเป็นปราชญ์เหนือปราชญ์ที่ได้เห็น
ละสังขาร สังขารสอนคนเป็นสู่นิพพาน

ศิษย์นครศรีธรรมราช

พระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ

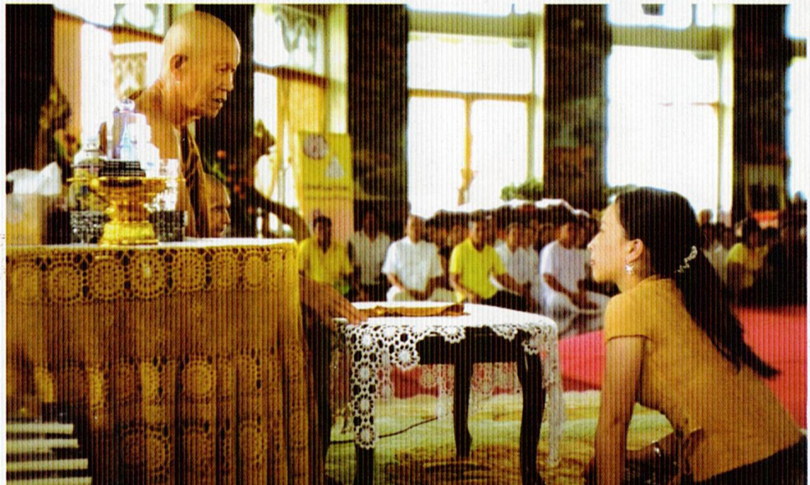
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พระราชทานสมณศักดิ์ แก่หลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ "พระปัญญาพิศาลเถร" วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๗

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประดิษฐาน ณ พระมหาธาตุเจดีย์เฉลิมพระบารมีพระนวมินทร์ วัดป่าบ้านค้อ

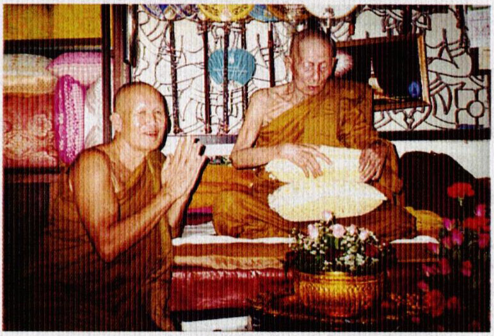
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงสักการะพระบรมสารีริกธาตุ ณ วัดป่าบ้านค้อ วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๑

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงสนทนาธรรมกับหลวงพ่อ
วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๑

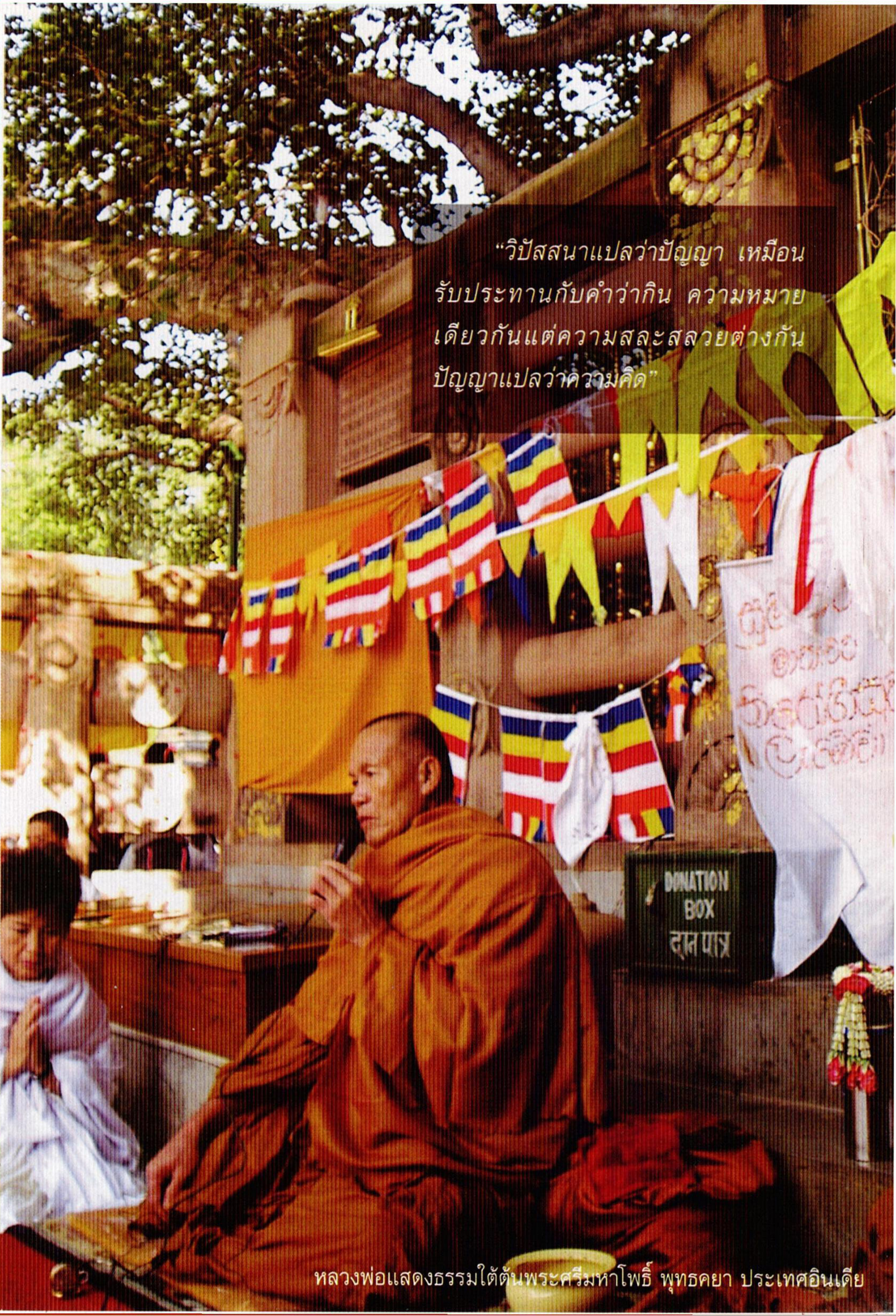

พระอุดมญาณโมลี วัดโพธิสมภรณ์ จ.อุดรธานี

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ วัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

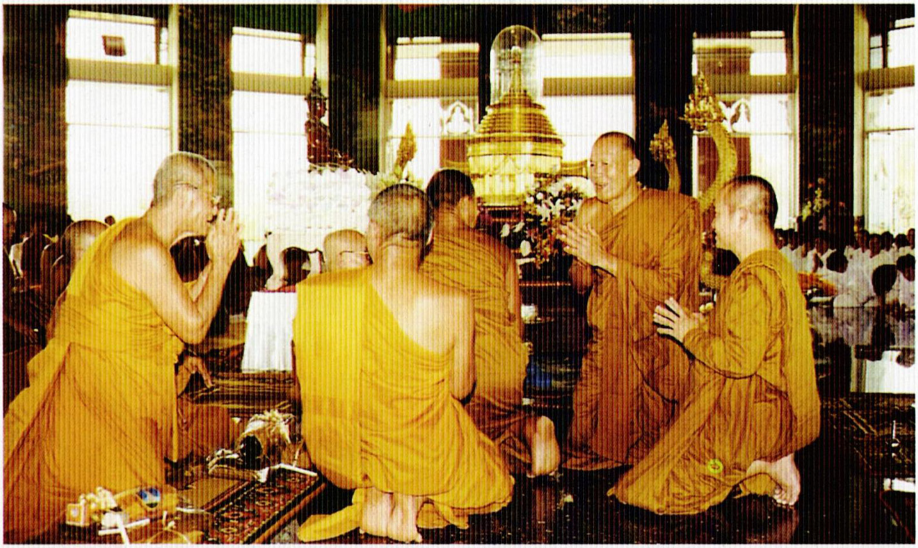
พระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดศรีเมือง จ.หนองคาย

“วิปัสสนาแปลว่าปัญญา เหมือนรับประทานกับคำว่ากิน ความหมายเดียวกันแต่ความสละสลวยต่างกัน ปัญญาแปลว่าความคิด”

หลวงพ่อแสดงธรรมใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ พุทธคยา ประเทศอินเดีย

คาถามหาเสน่ห์ นะโม : นอบน้อมถ่อมตน

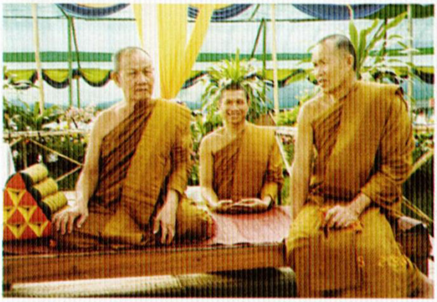

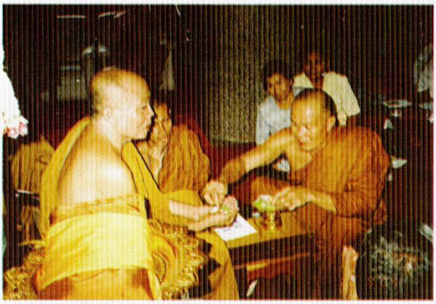
หลวงพ่อกับสหธรรมิกที่คุ้นเคย

พระราชวุฒาจารย์ วัดโพธิสมภรณ์ จ.อุดรธานี

พระเทพสารมุนี (หลวงพ่อเพชร) วัดพุทธรัตนาราม
มลรัฐเท็กซัส สหรัฐอเมริกา

แบ่งปันหมากพลู กับ พระราชวราลังการ (หลวงพ่อสิงห์)
วัดโพธิสมภรณ์ จ.อุดรธานี

พระธรรมดิลก (หลวงพ่อสมาน) วัดป่าแสงอรุณ จ.ขอนแก่น
จภ.๙ เลือดศิลปิน ม่วนซื่นกับงานอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็น
ประจำทุกปี ที่วัดป่าบ้านค้อ

หลวงพ่อกับหลวงพ่อเปลี่ยน ปญฺญาปทีโป วัดอรัญญวิเวก
จ.เชียงใหม่

หลวงพ่อกับพระครูกิตติวราภรณ์ (ดร.ทวี) วัดป่าลิไลย์
จ.พัทลุง

อัตโนประวัติ
หลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ

ชาติกำเนิด

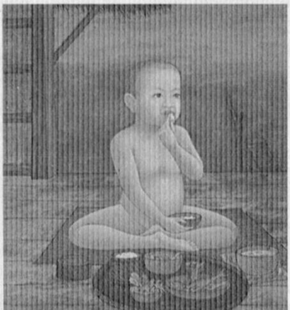

หลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ เกิด ณ บ้านหนองค้อ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เกิดวันจันทร์ที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นบุตรของนายอุทธา - นางจันทร์ นนฤาชา เป็นบุตรคนที่ ๕ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๑๐ คน

ตอนเกิดโยมแม่ฝันว่าได้เห็นหิ่งห้อยใสๆ ลอยมาและเอามือคว้า และฝันว่าแต่งตัวสวยมีคนมาแห่ห้อมล้อม และแสดงความเคารพเทิดทูน หลังจากนั้นก็ตั้งครรภ์ และคลอดลูกออกมามีลักษณะแปลก คือ สายรกพันตัวออกมาเป็นสายสะพาย โยมพ่อทำนายว่าลูกคนนี้เป็นผู้มีบุญญาบารมี และจะเป็นนักบวชอย่างแน่นอน จึงได้ตั้งชื่อว่า "ทูล" ตามความฝันของโยมแม่

นิสัยส่วนตัว

ในวัยเด็ก ไม่กินข้าวร่วมสำรับกับพี่น้อง ไม่กินอาหารดิบและมังสะ ๑๐ อย่าง ชอบเล่นเป็นพระสงฆ์และพระราชา มีลักษณะเป็นผู้นำ มีความซื่อสัตย์ ไม่ชอบลักขโมยของผู้อื่น เป็นที่รักของหมู่เพื่อน ท่านจบการศึกษาชั้นประถมการศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนบ้านหนองแวง ขณะเรียนหนังสือได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าชั้นเรียน และเป็นผู้ช่วยครูสอนหนังสือให้เพื่อนๆ และนักเรียนในชั้น ยามว่างท่านจะช่วยพ่อ

แม่ทำนาและเลี้ยงควาย ท่านมีนิสัยชอบให้ทานแก่คนยากจนหรือขอทาน ท่านเคยให้ข้าวปลา อาหารแห้งจนหมด แล้วเกิดความสุขใจอย่างมาก

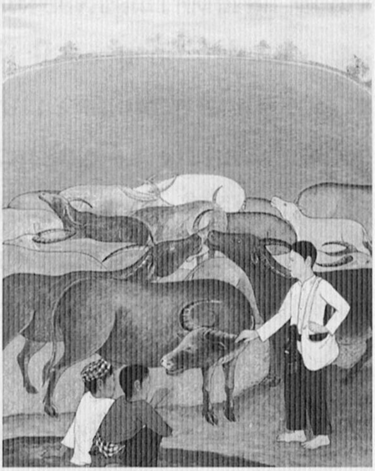
ตอนท่านได้อายุ ๑๑ ปี เกิดความอัศจรรย์ขึ้นขณะเพ่งดูใบไม้ ท่านเกิดความเบากายเบาใจ มีอาการวูบวาบเกิดขึ้นในใจ แล้วมีแสงสว่างพุ่งออกมารอบตัว อยากเห็นของสิ่งใด กำหนดจิตไปดูและฟัง ก็จะปรากฏเห็นของสิ่งนั้นทั้งหมด มีความสุขใจสดชื่นอยู่ตลอดวัน จนอายุได้ ๑๕ ปี อาการอย่างนี้ก็หมดไปเพราะเริ่มเข้าสู่วัยหนุ่ม

บรรพชาเป็นสามเณร

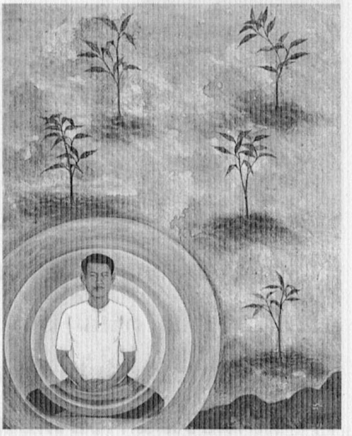
ได้บรรพชาเป็นสามเณร อยู่ที่บ้านหนองแวง เพื่อตอบแทนคุณพ่อแม่ ท่านได้พบพระอาจารย์สม ซึ่งทำให้ท่านเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระกรรมฐาน เพราะมีความสำรวมดี มีกิริยา วาจาที่อ่อนโยน ฉันอาหารมื้อเดียว และมีความละเอียดอ่อน คือฉันเสร็จก็ใช้ไม้สีฟันแปรงฟัน และในห้องส้วมจะใช้ไม้ชำระที่เหลาด้วยไม้ไผ่อย่างดี จุดเริ่มแรกที่เกิดความฝังใจในพระกรรมฐาน ก็คือในห้องส้วมนั้นเอง ในช่วงเป็นสามเณร ท่านได้ผ่านการเดินธุดงค์ทางไกล ต่อสู้กับความหิว ความเหนื่อยล้า ท่านมีอุบายสอนใจ คือ การตั้งสัจจะ ท่านเป็นผู้ใฝ่ใจในการศึกษาหาความรู้ ขยันค้นคว้าตำรา ศึกษาภาษาต่างๆ สวดมนต์ได้ทุกบทและท่องจำได้อย่างแม่นยำ และมีความฉลาดรอบรู้อย่างมาก

ชีวิตฆราวาส

ชีวิตในวัยหนุ่ม ท่านเป็นที่รักนับถือของหมู่คณะ เพราะมีกิริยาวาจาที่เรียบร้อยอ่อนโยน มีความสามารถพิเศษร้องสรภัญญะ แหล่กลอนธรรมะ ผญา แต่งกลอนธรรมะๆ และเล่นลิเก ท่านมีลักษณะเป็นผู้นำของหมู่เพื่อน ในช่วงอายุ ๑๘ ปี ท่านได้เดินทางไปขายควายที่ต่างเมือง เป็นผู้นำกองคาราวาน จนถูกเรียกว่า "นายฮ้อยเชียงทูล" ท่านมีความรู้ด้านยาสมุนไพรเป็นอย่างดี และเป็นหมอรักษาด้วย มีความสามารถในการคิดสูตรดีดลูกคิด จนมีคนติดต่อไปทำงานเป็นสมุห์บัญชีที่โรงงานน้ำตาลอยู่ช่วงหนึ่ง จากนั้นได้ลาออกมาทำไร่อ้อย ที่บ้านดงไม้เรียว อำเภอบ้านผือ ท่านตั้งใจจะเก็บเงินเพื่อสร้างครอบครัว ซึ่งผู้หญิงที่ถูกใจต้องเป็นผู้ไม่กินอาหารดิบที่เป็นเนื้อสัตว์ทุกชนิด และเป็นผู้มีศีล ๕ ประจำตัว หลวงพ่อท่านเริ่มสนใจปฏิบัติธรรมและเลื่อมใสศรัทธาในพระกรรมฐานอย่างมาก วันหนึ่งเพื่อนของท่านได้ชวนไปวัดเพื่อดูหญิงสาว แต่พอไปเห็นพระกรรมฐานเกิดความเลื่อมใสอยากออกบวช ท่านได้ไปฟังเทศน์ครั้งแรกจากหลวงพ่อบุญมา ท่านพูดว่า **"เกิด ดับ"** เมื่อหลวงพ่อได้ยินคำว่า **"เกิด ดับ"** เท่านั้น เกิดความซาบซึ้งเป็นอย่างมาก ใจเบิกบานจนบอกไม่ถูก เหมือนใจได้รู้เรื่องการเกิดดับนี้ทั้งหมด ความรู้เห็นในสิ่งที่เกิดดับก็เริ่มกระจ่าง ทุกอย่างเป็นสิ่งที่เกิดดับเหมือนกันไม่ว่าสิ่งนั้นจะมีวิญญาณครอง หรือไม่มีวิญญาณครองก็ตาม ทุกอย่างมีการเกิดขึ้นแล้วดับไปในที่สุด แม้ตัวมนุษย์เองก็มีการเกิดดับเหมือนสิ่งทั่วๆ ไป

ในช่วงที่ทำงาน ก็ใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องการเกิดดับ หาอุบายมาสอนตัวเองอยู่เสมอว่า นี่เราทำไมจึงมีความหลงงมงายติดอยู่กับโลกอยู่อย่างนี้ ทุกอย่างในโลกนี้ไม่มีอะไรเป็นของเราที่แน่นอน แม้ตัวเราเองก็ไม่เป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง ทุกสิ่งเป็นเพียงอาศัยซึ่งกันและกันเท่านั้น สักวันหนึ่งก็ดับสลายจากกันไป จะมาเอาให้เป็นสาระแก่นสารในวัตถุสมบัตินี้ไม่ได้

ในช่วงนั้นท่านพิจารณาวัตถุสมบัติอยู่ ได้สังเกตใจตัวเองว่า ใจมีความดึงดูดเกิดความยินดีความยึดมั่นในต้นมะม่วง จึงอุทานขึ้นมาว่า “วัตถุสมบัติของโลกได้มารวมตัวกันอยู่ที่ต้นมะม่วงนี้” ความเหนียวแน่นในความยึดติดอยู่กับต้นมะม่วงนั้นรู้เห็นได้ชัดทีเดียว จึงได้ทำความเข้าใจกับตัวเองว่า ถ้าใจได้ตัดขาดจากต้นมะม่วงเมื่อไร กระแสของโลกก็จะขาดจากใจไปได้ ว่าไม่มีอะไรเป็นของของเรา เป็นวัตถุธาตุของโลก เราแค่มาอาศัยบำรุงธาตุขันธ์ วัตถุสมบัติเป็นของประจำโลก ไม่มีใครเป็นเจ้าของได้ถาวร และได้อุบายต้นมะม่วงมาพิจารณา จนสามารถรู้เห็นจริงตามความเป็นจริง ใจจึงไม่ยึดติดกับวัตถุสมบัติทั้งหลายในโลกนี้อีกต่อไป

การออกบวช

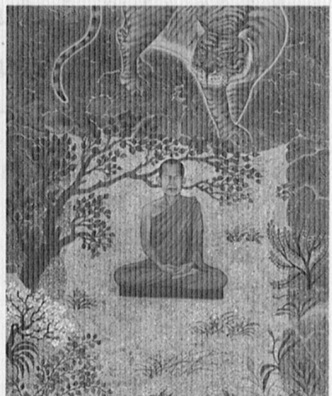
หลวงพ่อได้อุปสมบท เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ขณะอายุย่างเข้า ๒๗ ปี ที่วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี มีพระธรรมเจดีย์ (จูม พนฺธุโล) เป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านได้ตั้งฉายาให้ว่า “ขิปฺปปญฺโญ” มีพระอุดมญาณโมลี (องค์ปัจจุบัน)

เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระท่านเจ้าคุณจันโทปมาจารย์เป็นพระอนุสาวนาจารย์ อุปสมบทแล้ว ก็มาจำพรรษาอยู่ที่วัดเขมวนาราม บ้านโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

ท่านมีอุบายในการทำความเพียรคือ ตั้งสัจจะบังคับใจตัวเอง เป็นหลักยืนตัว มีความกล้าหาญเสียสละ ไม่กลัวตาย รีบเร่ง จะให้ความเพียรในอิริยาบถ ๓ ยืน เดิน นั่ง มีความอดทนอย่างมาก ตั้งใจจะให้รู้กันภายใน ๗ วัน จนกระทั่งสลบไป หมู่คณะได้ช่วยเหลือให้ฟื้นฟูตัว ท่านได้มีนิมิตมาเตือนว่า **"ผลไม้ยังไม่แก่จะบังคับให้สุกนั้นไม่ได้"** และหลวงพ่อมีนิมิตเห็นทางจงกรม ๓ ทาง ได้พิจารณาแล้วรู้ว่าการภาวนาปฏิบัติก็มีทางจะทำให้ถึงมรรคผลนิพพานได้ต้องปฏิบัติอยู่ในทางสายกลาง

ออกธุดงค์

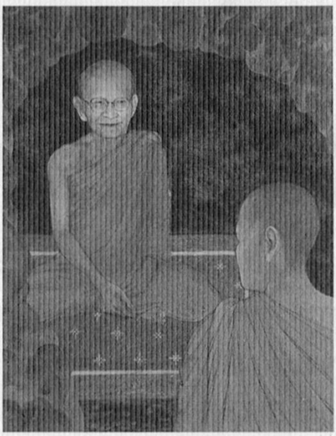
ในช่วงพรรษาที่ ๒ ถึงพรรษาที่ ๘ ท่านได้ออกธุดงค์ตามสถานที่ต่างๆ ตามป่าเขา ยอดดอยที่มีสัตว์อาศัยอยู่นานาชนิด เช่น เสือ วัวป่า เก้งกวาง และตามสถานที่ที่มีความวิเวก ท่านได้เคยผจญกับเสือโคร่งตัวใหญ่ จนต้องอธิษฐานเอาชีวิตเข้าแลก ว่าถ้าเคยมีกรรมต่อกันก็พร้อมจะชดใช้กรรมที่ทำมาแล้ว ทั้งยังได้เผชิญกับผีกองกอยเปรตเฝ้าสมบัติ ฯลฯ

หลักปฏิบัติของท่านจะใช้ปัญญาพิจารณาในธรรมเป็นกิจวัตร ถ้าเหนื่อยก็หยุดมากำหนดจิตทำสมาธิ เพื่อจะได้มีกำลังใจ ฉะนั้นสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน มีผลต่อเนื่องกันจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

ถวายตัวเป็นลูกศิษย์ครูบาอาจารย์

ออกจากสถานที่ภาวนาปฏิบัติ ได้มาเข้าพรรษาและถวายตัวเป็นศิษย์ของหลวงปู่บัว สิริปุณฺโณ วัดป่าหนองแซง ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ หลวงปู่บอกให้ผ่านทุกข์ให้ได้ ท่านก็สามารถผ่านทุกข์ได้ด้วยความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยวจริงจัง เข้มแข็งไม่กลัวตาย มีความขยัน ตั้งไปเลยไว้ว่า **"ถ้ากูไม่ตาย ให้กิเลสตาย ถ้ากิเลสไม่ตายกูยอมตาย"** ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้จำพรรษาอยู่กับหลวงปู่เหรียญ วัดอรัญญบรรพต การภาวนามีความก้าวหน้าเป็นอย่างดี เพราะมีอุบายธรรม คือ อิทธิบาท ๔ เป็นหลักในการปฏิบัติของตนเอง ในการพิจารณาจะใช้อุบายจากนิมิตต่างๆ เป็นหลัก ได้แก่ สุบินนิมิต อุคคหะนิมิต ผัสสะนิมิต และปฏิภาคนิมิต เป็นเครื่องมือในการฝึกปัญญา เพื่อพิจารณาให้เข้าใจโลกอย่างแท้จริง

ในพรรษาที่ ๘ ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้เข้ามอบตัวเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล ในช่วงที่ท่านอยู่ที่นั้น ท่านจะให้ใช้อุบายปัญญาพิจารณาให้มาก เห็นสิ่งใดให้นำมาพิจารณาลงสู่ไตรลักษณ์ทั้งหมด ปัญญาเท่านั้นที่จะพาให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมได้ เพราะปัญญาเป็นแสงสว่างให้ใจขณะใจมันมืดบอด ไม่รู้เห็นในหลักความเป็นจริง เมื่อใช้ปัญญาสอนใจอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยเกิดความฉลาดรอบรู้ตามหลักความเป็นจริง ทุกสิ่งเพียงเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วดับไปเท่านั้น

หลวงปู่ได้แนะนำให้ไปที่ภาคเหนือ เพราะเป็นที่ภาวนาดีที่สุด ท่านจึงได้ขึ้นไปภาวนาที่บ้านป่าลัน จังหวัดเชียงราย กับพระเณรอีกหลายรูป

ณ บ้านป่าลัน วิปัสสนาญาณเกิดขึ้น

ในวันหนึ่งตอนบ่าย หลวงพ่อได้สังเกตเห็นต้นเครือตูดหมูตูดหมา (เครือกระพังโหม) ข้างทางจงกรม หลวงพ่อเคยให้เณรเอาออกแล้วสองครั้ง แต่ก็ยังเกิดขึ้นมาอีก ท่านจึงเอาเครือกระพังโหม มาเป็นอุบายของปัญญา พิจารณาได้ว่า เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดเพราะยังมีหัวเชื้อฝังอยู่ในดิน หากทำลายให้สิ้นเชื้อหมดสิทธิ์เกิดขึ้นอีกฉันใด ใจก็ทำลายกิเลสตัณหาให้สิ้นเชื้อแล้วภพ ชาติต่างๆ ก็หมดสิทธิ์เกิดอีกฉันนั้น ในช่วงนั้น ปัญญาพิจารณาสิ่งใดใจยอมรับความจริงทั้งหมด ไม่มีความสงสัยใดๆ ตกค้างในใจ ปัญญานี้ได้ตัดขาดเสียซึ่งสิ่งอันเป็นเหตุให้เกิดภพน้อยภพใหญ่อีกต่อไป ที่เรียกว่าวิปัสสนาญาณได้เกิดขึ้นแล้ว

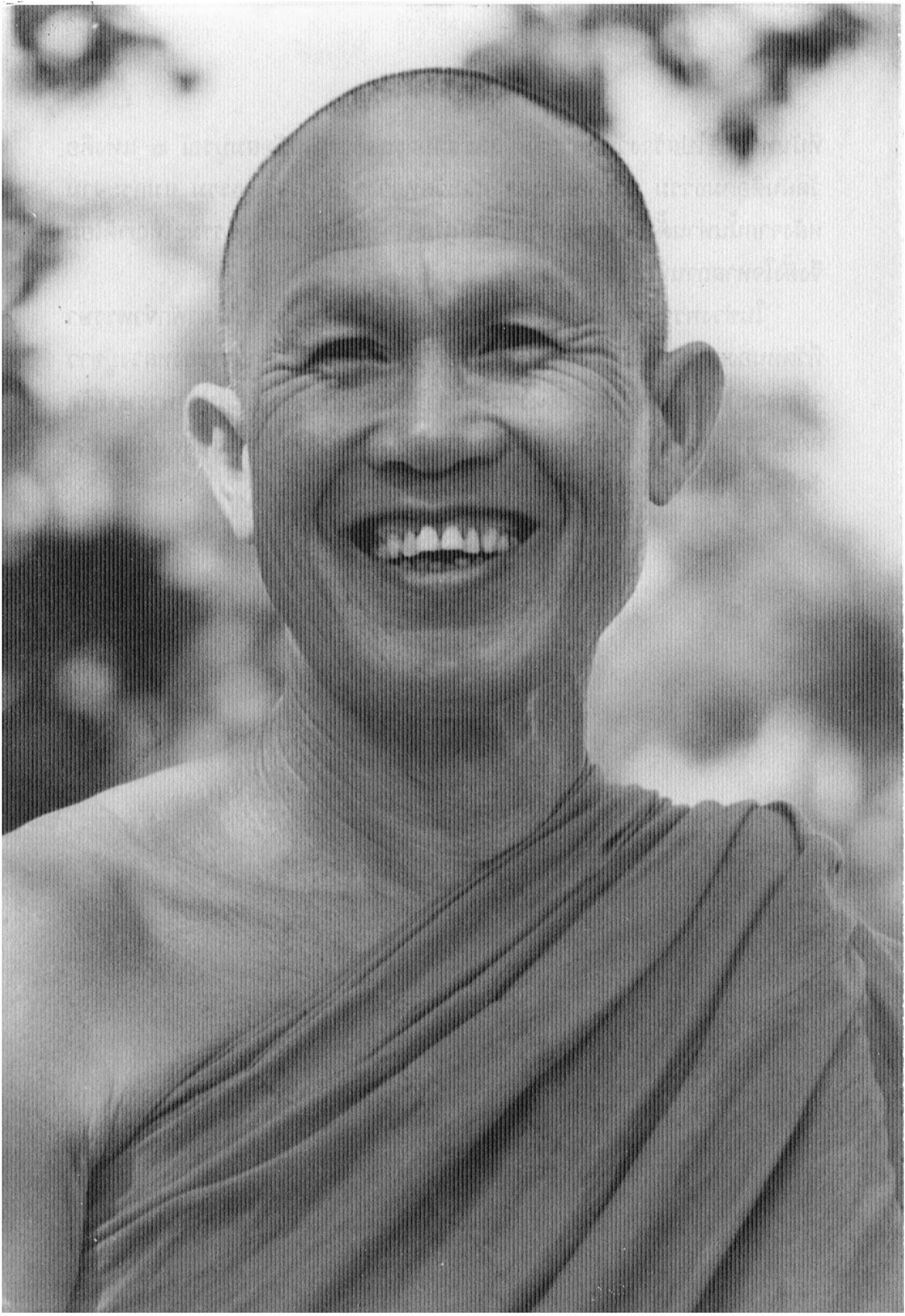
ในช่วงพรรษาที่ ๙ - ปัจจุบัน

ในช่วงพรรษาที่ ๙ - ๑๒ ท่านได้กลับมาภาคอีสาน มากราบคารวะครูบาอาจารย์ต่างๆ อาทิ หลวงปู่ขาว อนาลโย, หลวงปู่บัว สิริปุณฺโณ, พระอาจารย์จวน กุลเชฏฺโฐ และพระอาจารย์วัน อุตฺตโม เป็นต้น ซึ่งครูบาอาจารย์ต่างๆ ก็ได้ถามถึงผลการภาวนา ท่านก็ได้เล่าถวายผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นกับตัวเอง โดยเฉพาะกับหลวงปู่ขาว หลวงพ่อได้มีโอกาสสนทนาธรรมมากเป็นพิเศษ สนทนาถึงเรื่องอดีตชาติและการเวียนว่ายตายเกิดในภพต่างๆ อย่างมากมาย

ในช่วงพรรษาที่ ๑๓ - ๒๑ ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๒๔ ท่านเดินทางไปมาระหว่างภาคเหนือกับภาคอีสาน แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ภาคเหนือ ที่จังหวัดเชียงราย

ที่นั่นท่านได้ไปสร้างวัดหลายวัด และสามารถสร้างเป็นวัดสมบูรณ์ ๒ แห่งคือ วัดสันติอุดมธรรม บ้านหนองเสา และวัดหลวงราษฎร์เจริญธรรม แม่กระจาน หลังจากนั้นท่านตั้งใจกลับมาภาคอีสานเพื่อสร้างวัดและเผยแผ่ธรรมะให้ญาติโยม จึงตั้งใจหาสถานที่เพื่อสร้างวัด

ในช่วงพรรษาที่ ๒๒ - ๒๕ ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๒๘ ท่านได้มาพักจำพรรษา ที่วัดหนองสองห้อง วัดถ้ำกลองเพล เพื่ออุปัฏฐากและเยี่ยมอาการของหลวงปู่ขาว จนหลวงปู่มรณภาพ ได้ช่วยจัดงานพระราชเพลิงศพเสร็จ และไปจำพรรษาที่วัด อภัยดำรงธรรม ในช่วงนั้นท่านเร่งหาสถานที่เพื่อสร้างวัด จนในที่สุดได้มาสร้าง วัดที่บ้านค้อ ตำบลเขือน้ำ อำเภอบ้านผือ

ประวัติวัดป่าบ้านค้อ

วัดป่าบ้านค้อ ตั้งอยู่ที่บ้านค้อ หมู่ที่ ๗ ตำบลเขือน้ำ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ระหว่างทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๒๐๒๐ ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๓๐ กิโลเมตร ได้ก่อตั้งขึ้นโดยการนำของพระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๘ มีเนื้อที่โดยรวม ๔๑๐ ไร่ กรมป่าไม้ได้อนุมัติเมื่อปี ๒๕๓๐ และได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์และจัดตั้งพุทธอุทยานและกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศตั้งเป็นวัด เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๓๔ จึงได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิตศาลาใหญ่แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ มีพระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ เป็นเจ้าอาวาสจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๑

ปัจจุบัน วัดป่าบ้านค้อ มีเสนาสนะและการสาธารณูปโภคเท่าที่จำเป็นต่อการอยู่อาศัยปฏิบัติธรรมสำหรับพระ และฆราวาส มีเสนาสนะป่าเหมาะแก่การปลีกวิเวกของผู้ใคร่ในการปฏิบัติธรรม ในส่วนของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการบริการชุมชน จังหวัดอุดรธานีกำหนดให้วัดป่าบ้านค้อเป็นศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติประจำจังหวัดอุดรธานี ได้จัดให้มีการบรรพชาอุปสมบท อบรม

กลุ่มปฏิบัติธรรมแก่ นักเรียน ข้าราชการและประชาชนทั่วไป อีกทั้ง ยังมีฆราวาส ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ

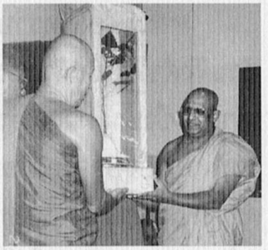
พระมหาธาตุเจดีย์

ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๓ ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากประเทศศรีลังกา สำหรับบรรจุในพระมหาธาตุเจดีย์ ขนาดกว้าง ๒๔ เมตร สูง ๗๒ เมตร เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อว่า **"พระมหาธาตุเจดีย์เฉลิมพระบารมีพระนวมินทร์"** ใช้เวลาก่อสร้าง ๑๕ เดือน งบประมาณ ๗๒ ล้านบาท หลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ เป็นผู้ออกแบบและดำเนินการก่อสร้าง เป็นสถาปัตยกรรมไทยผสมลังกา บานประตูกระจกแกะสลักภาพนูนต่ำเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ และประวัติการก่อสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ และผนังภายในเป็นภาพพระราชทาน พระมหาชนก

พระมหาธาตุเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ วัดป่าบ้านค้อ เกิดจากการประสานความร่วมมือทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมศรัทธาบริจาคสมทบทุนการก่อสร้างจากคณะศรัทธาประชาชนทั้งในและต่างประเทศ ล้วนแต่มีศรัทธาอันแรงกล้าในอันที่จะร่วมสร้างบารมีและมุ่งมั่นที่จะร่วมสร้างถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพื่อเป็นพุทธสถานทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ

ประวัติต้นพระศรีมหาโพธิ์

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ รัฐบาลแห่งประเทศศรีลังกา ได้แบ่งกิ่งพันธุ์ต้นพระศรีมหาโพธิ์ จากเมืองอนุราธปุระ อันเป็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พระนางสังฆมิตตาเถรีภิกษุณีที่เป็นพระอรหันต์ ได้ตอนกิ่งมาจากต้นโพธิ์ตรัสรู้ ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ พุทธคยา ประเทศอินเดีย ถวายแด่พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ พระมหากษัตริย์แห่งศรีลังกา เมื่อสองพันปีเศษที่ผ่านมา คณะพุทธบริษัทชาวไทยนำโดยหลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ และคณะรัฐบาลไทย ได้เดินทางไปอัญเชิญต้นพระศรีมหาโพธิ์ ได้รับมอบในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๔๕ ณ เมืองแคนดี้ ประเทศศรีลังกา และคณะพุทธบริษัทชาวไทยหลายพันคน ได้ร่วมกันปลูกไว้ ในวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

ประวัติการแกะสลักพระพุทธรูป ไม้ตะเคียนทองพันปี ๔ ปาง

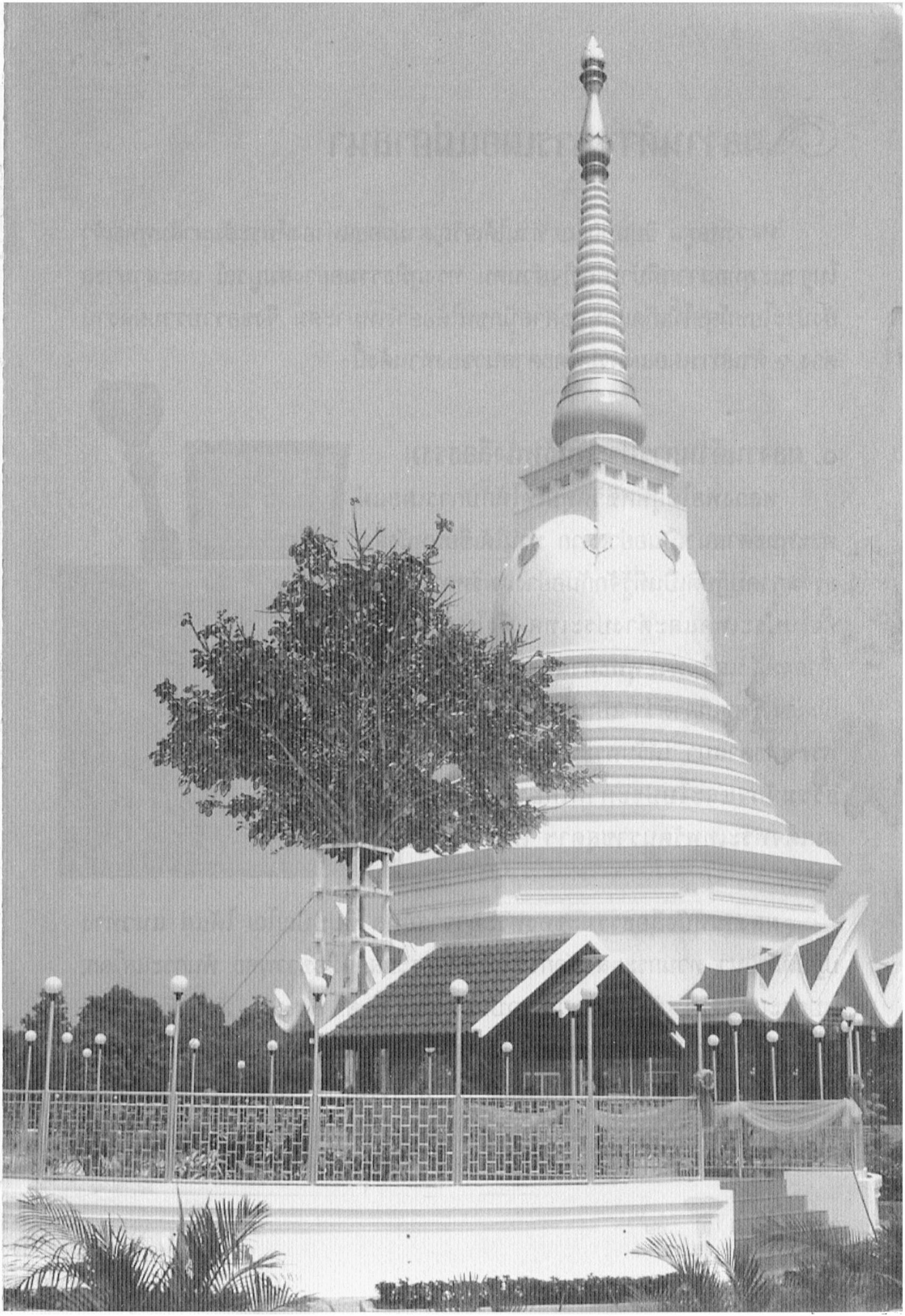
“ชนเหล่าใดเที่ยวจาริกไปสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง คือ ที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน มีจิตเลื่อมใส ศรัทธา ชนเหล่านั้นเมื่อตายไป จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์”

หลวงพ่อได้ทราบข่าวว่ามีการขุดค้นพบไม้ตะเคียนทองฝังดินอยู่จำนวนมาก ท่านจึงดำริที่จะสร้างพระแกะสลักขึ้น เพราะไม้ตะเคียนทองนั้นหายากและมีอายุเก่าแก่ ซึ่งประมาณการว่ายืนต้นอยู่ ๕๐๐ ปี และฝังอยู่ใต้ดินอีกประมาณ ๕๐๐ ปี รวมเวลาถึงปัจจุบันมีอายุ ๑,๐๐๐ ปี เพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชา และเป็นการดำรงพระศาสนา หมู่ชนที่มาสักการะกราบไหว้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา น้อมนำหลักธรรมมาเป็นคติเตือนใจ สร้างบุญบารมีให้แก่ตนเอง ดำเนินการแกะสลักพระพุทธ ๔ ปาง ได้แก่ ปางประสูติ ปางตรัสรู้ ปางปฐมเทศนา และปางปรินิพพาน รวมงบประมาณ ๒.๕ ล้านบาท

งานบุญประเพณีประจำปี สรงน้ำพระบรมสารีริกธาตุ

ในช่วงเทศกาลมาฆบูชาของทุกปี จะมีการจัดงานปฏิบัติธรรมสรงน้ำพระบรมสารีริกธาตุ เป็นเวลา ๗ วัน ๗ คืน มีประชาชนหลายหมื่นคนมาร่วมบำเพ็ญบุญ สร้างกุศลบารมีในกิจกรรมหลายรูปแบบ เช่น การบวชชีพราหมณ์ ถือศีลปฏิบัติภาวนา ฟังธรรมเทศนา ตั้งโรงทาน งานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอีสาน สรงน้ำพระบรมสารีริกธาตุ เวียนเทียนในวันมาฆบูชา พิธีสดุดีเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และจุดพลุไฟตระการตา

ผลงานด้านการเผยแผ่ศาสนา

หลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ ท่านได้เจริญตามรอยแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในฐานะพุทธสาวกที่บำเพ็ญกิจส่วนตน ทรงภูมิธรรมอย่างสมบูรณ์ และสามารถยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชนได้อย่างเหมาะสม จึงขอรวบรวมผลงานต่าง ๆ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านดังนี้

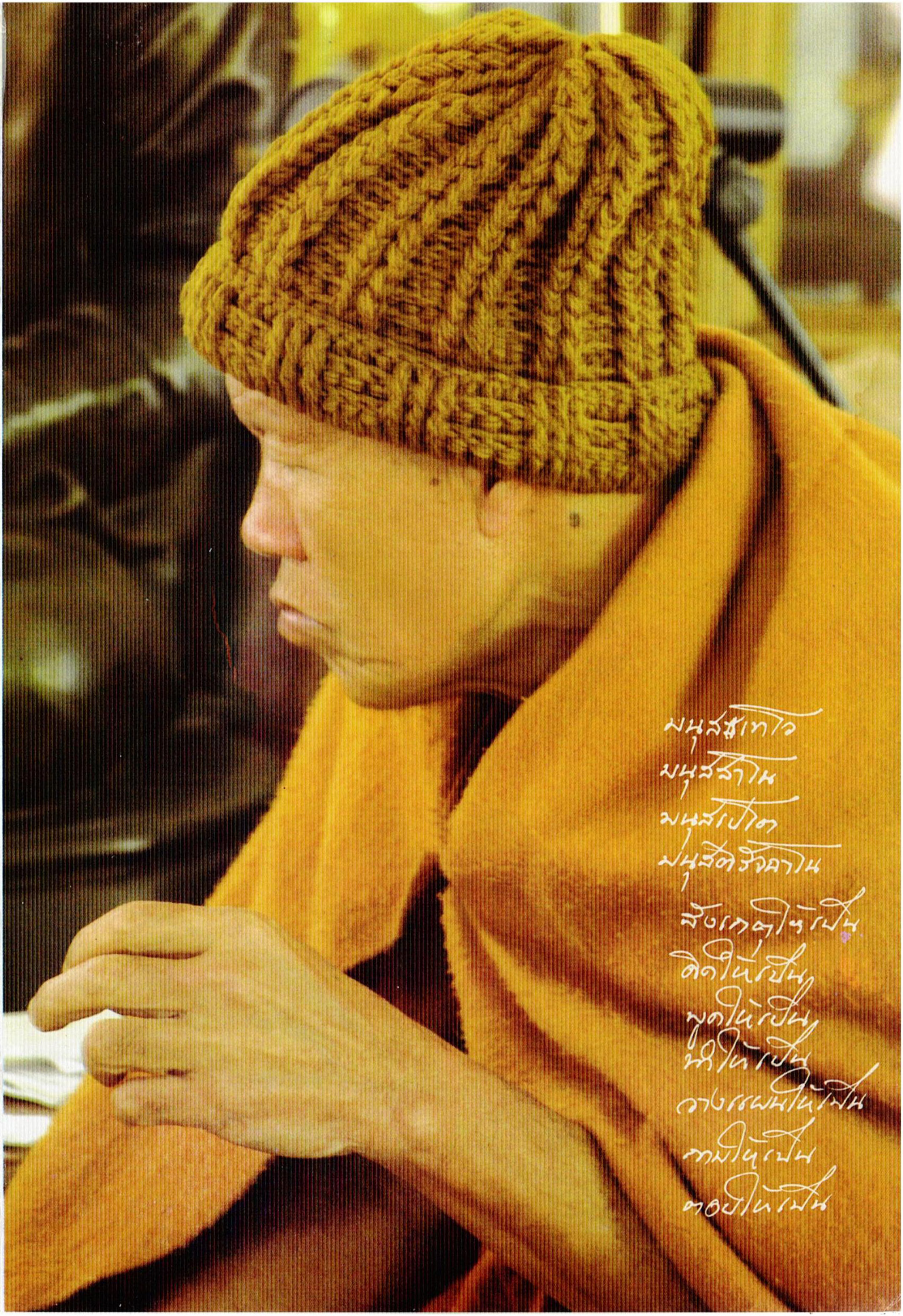

๑. ผลงานด้านการประพันธ์หนังสือธรรม

หลวงพ่อได้อุทิศชีวิตทุ่มเทให้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ท่านได้เขียนหนังสือธรรมภาคปฏิบัติเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งในงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ท่านได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติว่า เป็นผู้ทำประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ได้รับพระราชทานเสาเสมาธรรมจักรและใบประกาศเกียรติคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓

ผลงานหนังสือธรรมะของพระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ ได้แก่ แนวทางปฏิบัติภาวนา, ทวนกระแส, ตัดกระแส, ข้ามกระแส, คู่มือชาวพุทธ, พ้นกระแสโลก, พบกระแสธรรม, อัตโนประวัติ (ฉบับสมบูรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๗), สัมมาทิฏฐิ เล่ม ๑-๒-๓, พุทธทำนาย ๑๖ ข้อ, เหตุให้เกิดทุกข์, ปัญญาอบรมใจ, ปัญญา ๓, พุทโธ, สัมมาศรัทธา, กาลามสูตร, สัปปุริสธรรม, ภัยธรรมชาติ, เปลี่ยนความเห็น และจุดประกายแห่งปัญญา

มนุสสเทโว
มนุสสสาโน
มนุสสเปโต
มนุสสติรัจฉาโน
สังเกตให้เป็น
คิดให้เป็น
พูดให้เป็น
ทำให้เป็น
วางแผนให้เป็น
ถามให้เป็น
ตอบให้เป็น

พระบรมสารีริกธาตุนี้เป็นพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าจริง แต่ก็มีหลายส่วนของพระพุทธเจ้า ทั้งได้จากประเทศศรีลังกามาโดยตรง และเสด็จมาเพิ่มเติม เจดีย์ที่วัดป่าบ้านตาดนี้จึงเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ก็มีอัฐิของพระสาวกอรหันต์มีอยู่จำนวนมากทีเดียว ผสมในพระมหาธาตุเจดีย์องค์นี้ ต่อไปในวันข้างหน้า จะเป็นสถานที่สักการะแก่มหาชนตลอดไป

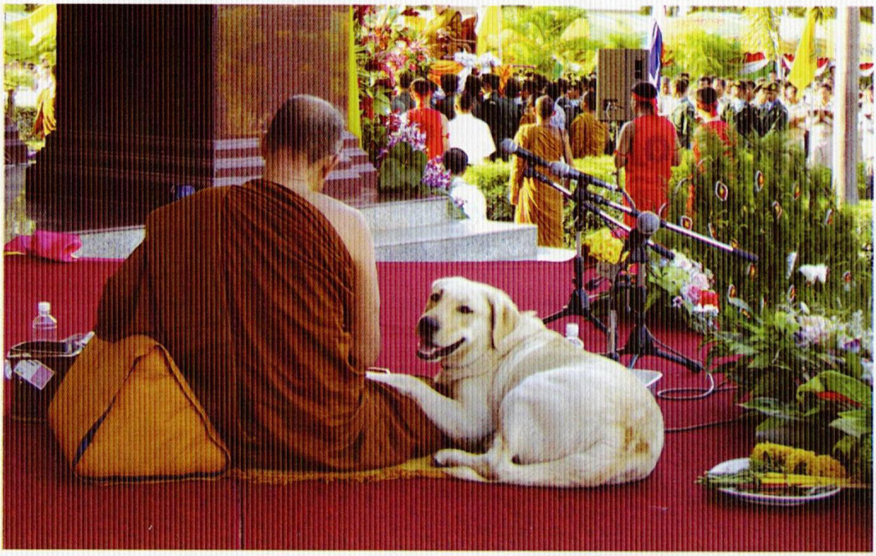
ขอให้พระเณรและคณะศรัทธาของวัดพากันรักษาดูแลสถานที่มหาเจดีย์นี้ให้ดี ความประพฤติในสมณะต้องสำรวมระวังและปฏิบัติให้เป็นไปในพระธรรมวินัยให้เคร่งครัด อย่าให้เกิดโลกวัชชะในวัดป่าบ้านตาดนี้อย่างเด็ดขาด

เมื่อหลวงพ่อไม่ได้อยู่ด้วยแล้ว พระเณรผู้ที่อยู่วัดป่าบ้านตาด ปฏิบัติตัวให้ดี อย่าให้มีชื่อเสียงในทางที่ไม่ดีเกิดขึ้นอย่างเด็ดขาด

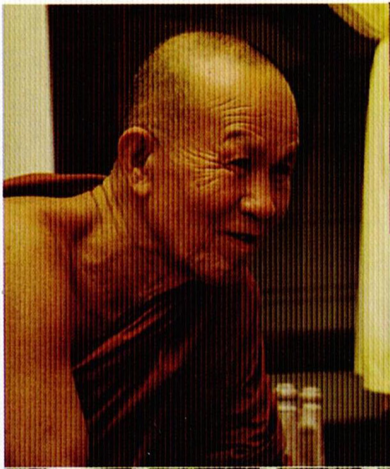
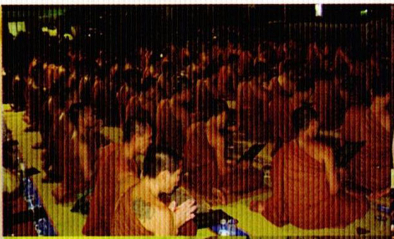
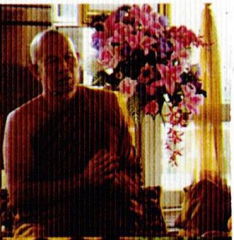
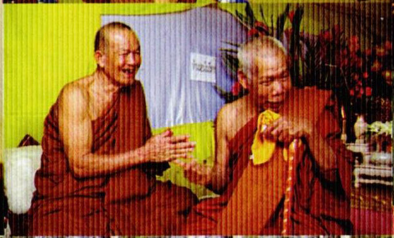

ปัญญาสามารถฝึกสัตว์เดรัจฉานได้

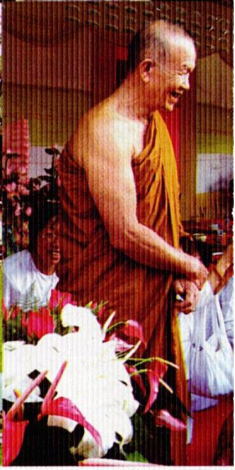

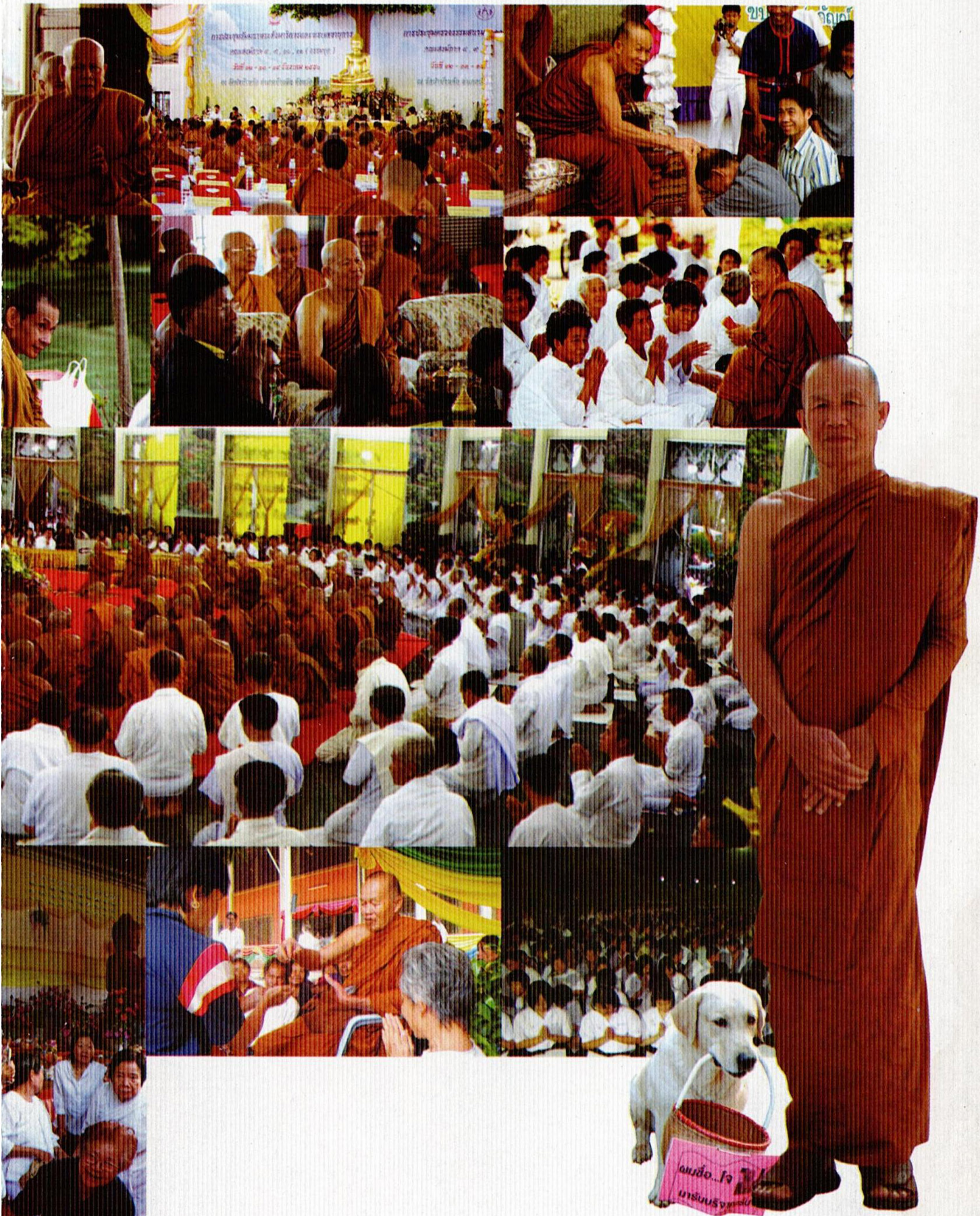

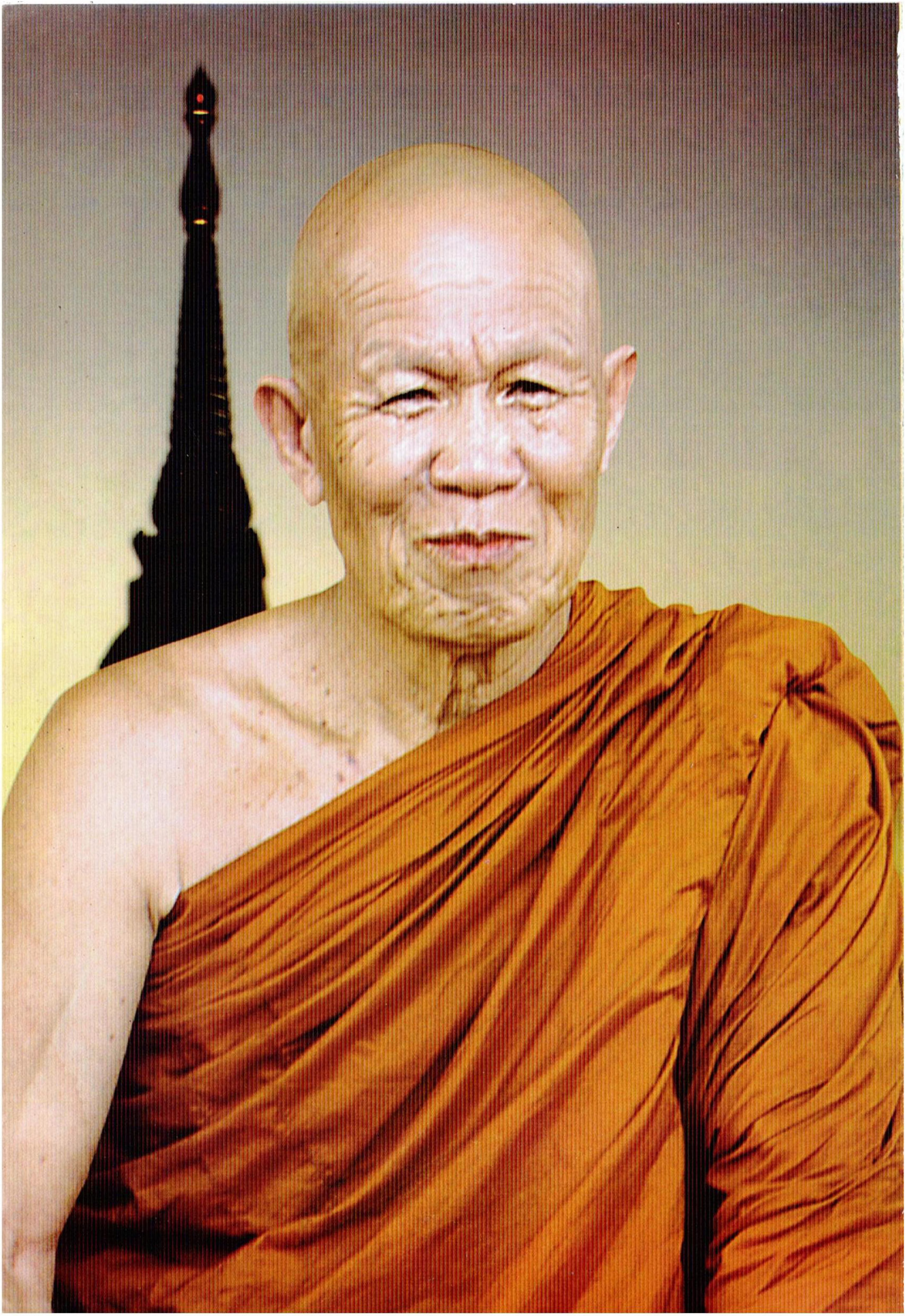

พระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ

ผลงานหนังสือธรรมะ ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ได้แก่ Beyond the Stream of the World, Entering the Stream of Dhamma, Cutting off the Stream, Buddho, Going against the Stream, Line of Practice for Mental Development, Paradigm Shift, Natural Disaster และ Spark : Igniting the Flame of Wisdom

นอกเหนือจากหนังสือธรรมะแล้ว ท่านยังได้ประพันธ์คำกลอนสอนธรรม มรดกอีสาน อีกจำนวนกว่า ๑๐๐ กลอน แบ่งออกเป็น ๓ ชุด คือ กลอนปู่สอนหลาน กลอนชุดเทศชาติชาดก และกลอนชุดพุทธประวัติ รวมทั้งผลิตสื่ออื่นๆ เช่น เทปเสียง ละครประกอบกลอน ซึ่งท่านเป็นผู้เขียนกลอนเอง เขียนบทละครเอง กำกับการแสดงเอง โดยคัดเลือกนักแสดงจากแม่ครัววัดป่าบ้านค้อ ผลิตผลงานออกมาหลายเรื่อง ได้แก่ พระเวสสันดร, กลอนปู่สอนหลาน, กลอนคติเตือนใจ, ประวัติหลวงพ่อทูล และ พระเรวตะ-ลีลาวดี นับเป็นวิธีการเผยแผ่ธรรมะที่เข้าถึงคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างมาก

๒. ผลงานด้านก่อสร้าง

ท่านเป็นผู้มีความชำนาญในการก่อสร้าง ท่านเป็นผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้างอย่างใกล้ชิด งานก่อสร้างต่างๆ ที่สำคัญในวัด ได้แก่ ๑) ศาลาเอนกประสงค์ ๒) พระมหาธาตุเจดีย์ฯ ๓) อาคารปฏิบัติธรรม ๓ ชั้น ๒ หลัง ๔) ธรรมสภา เป็นอาคารปฏิบัติธรรมและฝึกอบรม ๕) พิพิธภัณฑ์ของหลวงปู่ทูล ๖) วิหารสังเวชนียสถาน ๗) พระพุทธรูปแกะสลัก ๔ ปาง และ ๘) เสนาสนะต่างๆ ได้แก่ กุฏิพระสงฆ์และฆราวาส, โรงฉัน, ห้องสมุด, ห้องน้ำ และอื่นๆ เป็นต้น ท่านก็จะเป็นหัวหน้าพาพระเณรและฆราวาสก่อสร้างและพัฒนาด้วยตนเอง โดยใช้การทำงานเป็นการฝึกสติปัญญาหาอุบายธรรมสอนใจ

๓. ผลงานด้านภูมิปัญญาสมุนไพรไทย

ท่านเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไทยเป็นอย่างมาก ท่านได้พัฒนาป่าเสื่อมโทรมกว่า ๒๐๐ ไร่ กลายเป็นสวนสมุนไพรอันทรงคุณค่า มีการปลูกสมุนไพรหลากหลายชนิด นำมาแปรรูปกลายเป็นยาและผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ จำหน่ายแจกจ่ายแก่ผู้ปฏิบัติธรรมและผู้สนใจทั่วไป และอนุญาตให้มูลนิธิวิวัฏธรรม จัดตั้งโรงผลิตยาสมุนไพร และร้านยาบ้านค้อโอสถ

๔. ผลงานด้านการอบรมปฏิบัติธรรม

ท่านได้จัดให้มีกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะอีกหลายรูปแบบและในทุกรอบปีจะมีการจัดบรรพชาอุปสมบทและอบรมธรรมปฏิบัติแก่นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการและประชาชนทั่วไปอยู่เสมอ ปีละไม่ต่ำกว่าหมื่นคน ได้เริ่มจัดอบรมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการอบรมเด็กเยาวชนเน้นให้เด็กกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ ฝึกมารยาทอ่อนน้อมถ่อมตน การฝึกใช้ปัญญาอบรมใจ โดยปูพื้นฐานด้านคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนฝึกความเป็นผู้นำและสร้างวิทยากรเยาวชนภายใต้โครงการพี่ช่วยน้อง ในสถานศึกษาต่างๆ

๕. ผลงานด้านบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

ท่านได้ทำนุบำรุงวัดวาอารามและพระภิกษุสามเณร ท่านเมตตาเป็นองค์ประธานรวบรวมคณะศรัทธาทอดถวายกฐินและผ้าป่าตามเทศกาลให้แก่วัดและสำนักสงฆ์ที่ขาดแคลนในเขตจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดใกล้เคียง สนับสนุนการก่อสร้างซ่อมแซมเสนาสนะ สนับสนุนปัจจัย ๔ ด้านอื่นๆ ส่งเสริมด้านกิจการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน หาทุนสร้างโรงพยาบาล แจกจ่ายเครื่องนุ่งห่มและเวชภัณฑ์ในหมู่บ้าน และสนองนโยบายภาคและช่วยเหลือสังคม ตลอดจนให้การสนับสนุนต่อกิจการคณะสงฆ์มิได้ขาด

จากการที่ท่านได้บำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคมเป็นอเนกประการ บำเพ็ญศาสนกิจ ที่เปี่ยมด้วยเมตตาธรรม กรุณาธรรม ให้กับประเทศชาติ และพระศาสนาเป็นเนืองนิตย์ ดังนั้นในวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ "พระปัญญาพิศาลเถร"

๖. ผลงานการเผยแผ่ธรรมในต่างแดน

หลวงพ่อได้เดินทางไปอเมริกาครั้งแรก ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ท่านได้ไปสอนการปฏิบัติแนวปัญญาสัมมาทิฏฐิ และในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ท่านได้กลับไปโปรดญาติโยมที่อเมริกา ปีละครั้งติดต่อกัน และในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จัดให้มีการอบรมธรรมครั้งแรกที่เวอร์จิเนีย ณ วัดญาณรังสี แนวการอบรมเน้นการแก้ไขปัญหาส่วนตัว โดยใช้อุบายฝึกปัญญาพิจารณาลงสู่ไตรลักษณ์ แนวการสอนของท่านได้รับการรู้จักอย่างกว้างขวาง และได้จัดต่อเนื่องกันทุกปี และมาเริ่มจัดอบรมครั้งแรกที่เมืองไทยที่สวนมะม่วง จังหวัดขอนแก่น มีผู้เข้าอบรมทั้งคนไทยและคนต่างประเทศ ท่านได้ก่อสร้างวัดและศูนย์ปฏิบัติธรรมทั้งในและต่างประเทศดังนี้

ศูนย์ปฏิบัติธรรม KPY ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่ เมืองเรดวูดแวลเลย์ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย

วัดนิวยอร์คธัมมาราม ปี พ.ศ. ๒๕๔๕

วัดซานฟรานธัมมาราม ปี พ.ศ. ๒๕๔๕

วัดฮ่องกงธัมมาราม ปี พ.ศ. ๒๕๔๗

ศูนย์ปฏิบัติธรรมขิปฺปปญฺโญ พนัสนิคม ชลบุรี ปี พ.ศ. ๒๕๔๘

ศูนย์ปฏิบัติธรรมขิปฺปปญฺโญ เขาใหญ่ นครราชสีมา ปี พ.ศ. ๒๕๔๙

ศูนย์ปฏิบัติธรรมขิปฺปปญฺโญ สัมมากร กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. ๒๕๕๑

ศูนย์ปฏิบัติธรรมขิปฺปปญฺโญ บางไทร อยุธยา ปี พ.ศ. ๒๕๕๑

ศูนย์ปฏิบัติธรรมขิปฺปปญฺโญ เชียงใหม่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑

มรณกาล

ในช่วงต้นปี ๒๕๕๑ หลวงพ่อเริ่มมีอาการปวดเมื่อยตามตัว เบื่ออาหาร เหนื่อย พูดเสียงเบา และพบมีก้อนเนื้อที่สะบักขวามีขนาดโตขึ้นจนทำให้ปวดมาก แขนขวาอ่อนแรง ได้เข้าตรวจและรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๑ แพทย์ได้ตัดชิ้นเนื้อไปตรวจพบว่าเป็นเนื้องอกที่ปอดและได้แพร่กระจายไปที่กระดูก แพทย์ได้ทำการฉายรังสีเพื่อบรรเทาอาการปวด ได้กลับมาพักรักษาตัวที่วัดป่าบ้านค้อ และได้เข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลวัฒนา จังหวัดอุดรธานี เนื่องจากปอดติดเชื้อ จากนั้นกลับมารักษาตัวที่วัดป่าบ้านค้อแบบประคับประคองตามเจตนารมณ์ของหลวงพ่อ โดยมีแพทย์และพยาบาลจากโรงพยาบาลต่างๆ ผลัดเปลี่ยนมาเฝ้าดูแลอาการหลวงพ่อตลอดเวลา

จนกระทั่งเย็นวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ หลวงพ่อได้นอนหลับสนิทไม่มีอาการปวด ความดันโลหิตเริ่มลดลงเรื่อยๆ แพทย์ที่เฝ้าดูแลอาการได้ให้น้ำเกลือและยาปรับความดันโลหิตทางเส้นเลือด หลวงพ่อมีความดันโลหิตไม่สม่ำเสมอและลดลงเรื่อยๆ ชีพจรเต้นช้าลง จนกระทั่งเวลา ๐๔.๔๐ น. ของวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ หลวงพ่อหัวใจก็หยุดเต้น ท่านได้ละสังขารด้วยอาการสงบ รวมสิริอายุได้ ๗๓ ปี ๕ เดือน รวม ๔๘ พรรษา

ตลอดระยะเวลา ๔๘ พรรษา ที่อยู่ภายใต้ร่มกาสาวพักตร์ ท่านมีความตั้งใจและมุ่งมั่นตามที่ตั้งสัจจะในครั้งออกบวชว่า **"ท่านจะขอมอบกายและถวายชีวิต**

เพื่อบูชาคุณพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์เจ้า จะทำประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท” และเมื่อท่านได้ทำประโยชน์ส่วนตนสำเร็จแล้ว ท่านจึงได้ดำริว่าท่านจะเดินรอยตามพระพุทธองค์ คือ “จะทำประโยชนท่านให้เต็มที่ นั้นคือเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าสู่ประชาชนให้เขาได้รับข้อมูลและเหตุผลที่เป็นจริง เพื่อให้เกิดความเห็นชอบในศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง เพื่อทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงต่อไป”

หลวงพ่อได้ทำสิ่งที่ตั้งใจสำเร็จผลอย่างบริบูรณ์แล้วทุกประการ ท่านเป็นผู้รู้แจ้งโลก (โลกวิทู) เป็นผู้จากไปแล้วด้วยดี (สุคโต) ท่านฝากไว้เพียงพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ที่แท้จริง ให้กับพุทธบริษัท เพื่อเป็นแผนที่ในการเดินทางให้ตรงต่อมรรค ผล นิพพาน และทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาตลอดไปชั่วกาลนาน หลวงพ่อได้ปฏิบัติตามคำสอนจนถึงที่สิ้นสุดแห่งทุกข์แล้ว ท่านไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดในภพทั้งสามนี้อีกต่อไป

ปฏิปทาของหลวงพ่อ

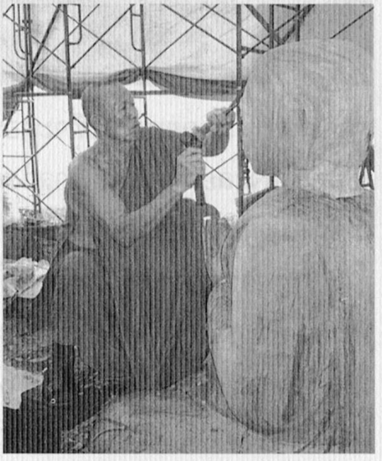
หลวงพ่อมีปฏิปทาที่โดดเด่นมาก คือการตั้งและรักษาสัจจะ มีปัญญาเป็นเลิศ มีความเมตตา และความอดทน รวมถึงความสามารถด้านอื่นๆ อาทิ

(๑) ด้านการรักษาสัจจะ ท่านจะมีอุบายการปฏิบัติคือการตั้งสัจจะเป็นคนจริง พูดจริง ทำจริง ตั้งใจจะทำอะไรต้องทำให้ได้ มีความรอบคอบ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ

(๒) ด้านปัญญา ท่านมีปัญญาเป็นเสิศ ลึกซึ้ง กว้างไกล และมีความฉลาดและความสามารถหลายด้าน หลวงพ่อจะรู้จักลูกศิษย์ทุกคนเป็นอย่างดี คนบางคน

ดุไม่ได้ก็จะไม่ดุเลย แต่จะรู้ได้เมื่อทำผิด ท่านจะยิ้มๆ แล้วถามดีๆ ว่า “ทำไมเป็นอย่างงั้นหละ” เท่านั้น บางคนดุได้ท่านก็จะดุ ดุมากด้วย ชนิดดุครั้งเดียวจำไปจนตายเลย ท่านจะทำให้ดูมากกว่าพูด ถ้าสอนตรงๆ ไม่ได้ก็จะใช้อุบาย ท่านจะสอนผ่านการทำงาน

ท่านเป็นอัจฉริยะ ด้านการก่อสร้างต่างๆ สามารถออกแบบ คิดคำนวณ ตบแต่ง ควบคุมงานเอง และมีความละเอียดอ่อน การก่อสร้างใดๆ ทำผิดแบบหรือผิดคำสั่ง จะสั่งให้รื้อออกโดยไม่เสียดาย จะทำสิ่งใดต้องดีที่สุด หรือแม้กระทั่งงานที่ทำเสร็จแล้ว เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นท่านจะสั่งแก้ไขทันที ไม่ปล่อยปละละเลย ท่านเอาใจใส่ และลงมือทำงานด้วยตนเองเสมอ ท่านจะไม่กลัวเหนื่อย ไม่ห่วงฉันอาหาร ไม่ห่วงพักผ่อน จนบางครั้งทำงานจนเลยเวลาฉัน เมื่อท่านคิดจะทำสิ่งใด ต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จและสมบูรณ์ ท่านเคยบอกว่าสิ่งก่อสร้างเหล่านี้เป็นสถานเพื่อการสักการบูชาและใช้ประโยชน์ในระยะยาว ต้องทำให้ดี และคงทนถาวร ไม่ให้ใครมาตำหนิภายหลังได้ ตัวอย่างเรื่องแกะสลักพระพุทธรูป ช่างแกะสลักเกือบเสร็จแล้ว พอท่านไปตรวจงานเห็นบริเวณคอและหน้าของพระพุทธรูปไม่ได้สัดส่วน และท่านั่งก็ไม่เหมือนพระ ดูเหมือนผู้หญิง ท่านสั่งให้ตัดต่อแล้วแกะใหม่ทันที แล้วท่านก็นั่งคุม และลงมือทำด้วยตนเอง ไม่ใช่สั่งอย่างเดียว ท่านก็สามารถทำได้ด้วย และเรื่องการปูเศษกระเบื้องท่านจะประหยัด นำกลับมาใช้ปูพื้น ท่านจะปูให้ดู แล้วให้เราสังเกตเอง เพื่อให้เรียนรู้วิธีการและหาอุบายสอนใจตนเอง ถ้าทำผิด ท่านจะให้รื้อแล้วรื้ออีกจนชำนาญ จะได้รู้ว่าผิดเป็นอย่างไร ถูกเป็นอย่างไร เป็นการปฏิบัติแนวของหลวงพ่อคือสอนให้รู้จักแยกแยะความเห็นผิดกับความเห็นถูกว่าให้ผลแตกต่างกันอย่างไร

(๓) มีความเมตตาหาประมาณมิได้ หลวงพ่อเมตตาและห่วงใยลูกศิษย์มาก ท่านทุ่มเทร่างกายและจิตใจ เสียสละ เดินทางเผยแผ่ธรรมะตามที่ต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ ท่านเคยพูดว่าท่านเดินทางคนเดียวง่ายกว่าให้คนหลายคนเดินทางมาหาท่าน ท่านให้โอกาสลูกศิษย์ได้สร้างบุญบารมีตามแต่วาสนาของแต่ละคน เมื่อลูกศิษย์คนไหนมีความทุกข์ใจท่านจะให้คำแนะนำและให้กำลังใจอยู่เสมอ

ท่านเมตตาทุกคนอย่างเสมอภาค ไม่ว่าลูกศิษย์เก่าหรือใหม่ จะให้โอกาสทุกคน ท่านไม่เคยเหนื่อยที่จะสอนให้รู้ว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควร หรือสิ่งไหนที่ทำไม่เป็นท่านก็จะสอน แล้วให้เขาลองทำเอง และจะคอยนั่งดูเป็นกำลังใจหรือคอยชี้แนะเมื่อทำไม่ถูกต้อง เช่น สอนคนหั่นหมาก หรือจีบพลู สอนกัปปิยะ สอนลูกศิษย์ได้ทุกรุ่น

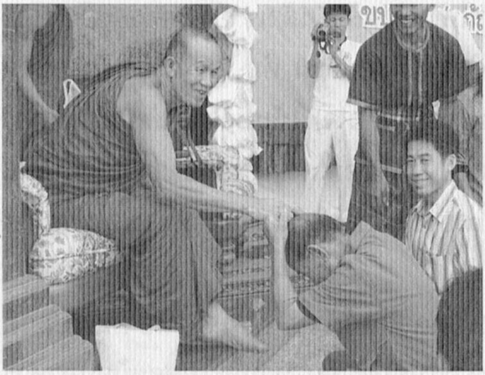
เวลาหลวงพ่อมีกิจนิมนต์ไปฉันในที่ต่างๆ เมื่อมีลูกศิษย์ติดตามไปด้วย ท่านจะห่วงกลัวลูกศิษย์จะไม่มีอาหารรับประทาน มีอยู่ครั้งหนึ่งท่านได้รับกิจนิมนต์ไปเจริญพระพุทธมนต์และฉันอาหารเช้า คณะเจ้าภาพจัดชุดขันโตกซึ่งเป็นเครื่องเบญจรงค์อย่างดี เมื่อหลวงพ่อรับประเคนและให้พรเสร็จ ถึงเวลาฉัน ท่านก็รีบตักอาหารในขันโตกใส่บาตร และพิจารณาอาหารที่ญาติโยมมาถวาย หลังจากนั้นท่านก็เรียกลูกศิษย์ที่ติดตามมารับชุดเบญจรงค์และอาหารไปรับประทาน ทำให้ลูกศิษย์ซาบซึ้งจนน้ำตาไหล ที่หลวงพ่อห่วงเกรงว่าลูกศิษย์จะไม่มีอะไรรับประทาน ส่วนท่านกลับฉันอาหารในถุงพลาสติกที่ชาวบ้านนำมาถวาย ท่านสอนลูกศิษย์เรื่องโลกธรรมแปดว่า ท่านไม่ยึดติดกับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ท่านสอนให้รับได้

แต่ไม่ให้ยึดติด ทำให้เราเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ท่านทิ้งแล้ว แล้วเรายังจะเอาอยู่อีกหรือ?

หลวงพ่อจะพูดเสมอว่าการปฏิบัติธรรมมีสองด้าน คือ ด้านกิริยา (ภายนอกคือการกระทำ คำพูด) และด้านอกิริยา (ภายในคือใจ) ให้แบ่งฉากให้เป็น อย่าเอามาปนกัน เรื่องภายในใจเป็นความลับสุดยอดอย่าบอกใคร ส่วนเรื่องภายนอกให้เล่นตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับอย่างเต็มที่ โดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ เพื่อไม่ให้เกิดความเดือนร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น

นอกจากเมตตาคนแล้วท่านยังเมตตาสัตว์ด้วย ท่านจะให้อาหารปลาที่สระน้ำ มีปลาตัวหนึ่งปากเบี้ยว กินอาหารไม่ทันตัวอื่น ท่านจะไปคอยป้อนอาหารให้ปลาตัวนั้นเอง และทำอย่างพิถีพิถัน คือ ทำอาหารให้เป็นชิ้นเล็กๆ และค่อยๆ ป้อน ท่านบอกว่าเขาช่วยตัวเองไม่ได้ น่าสงสาร ต้องอนุเคราะห์ แล้วท่านก็สอนให้ลูกศิษย์ทำอย่างท่าน ท่านเมตตาจริงๆ เพราะมีลูกศิษย์บางคน เป็นคนโชคร้ายประสบปัญหาจนช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ท่านจะเมตตา ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจตลอดเวลา ท่านจะฝึกให้ลูกศิษย์มีความรับผิดชอบ แก้ปัญหาเอง ถ้าแก้ไม่ได้ค่อยมาปรึกษา ท่านให้ลูกศิษย์เรียนรู้ผิดรู้ถูกด้วยตนเอง นี้คือหลักการภาวนาของหลวงพ่อ ท่านจะใช้งานเป็นอุบายสอน ให้มีปัญญาเฉพาะตน จะได้พึ่งตนเองและแก้ปัญหาด้วยตนเองได้

(๔) ความอดทน หลวงพ่อมีความอดทนสูงมาก เช่น เวลาเดินทางไปเมืองนอก เวลาต่างกันเป็น ๑๕ ชั่วโมง แต่ละรัฐก็ยังแตกต่างกันอีก ๒-๓ ชั่วโมง เมื่อไปถึงก็ออกเทศน์ ให้ลูกศิษย์ถามปัญหา ไม่ได้พักผ่อนและต้องปรับตัวตลอดเวลา แต่ท่านจะไม่แสดงอาการใดๆ ให้ลูกศิษย์เป็นห่วง แค่ขอให้ลูกศิษย์ฟังท่านเทศน์รู้เรื่อง สนใจ แล้วเอาไปปฏิบัติได้ท่านก็เป็นสุขใจ ยิ้มหัวเราะร่าเริง หลายครั้งที่หลวงพ่อรับกิจนิมนต์ไปเทศน์ตามที่ต่างๆ เมื่อท่านมีอาการไม่สบายท่านจะเก็บอาการไม่ให้ลูกศิษย์หรือคนอื่นรู้ ท่านจะอดทนอย่างมาก บางครั้งได้รับนิมนต์ไปเทศน์ท่านจะพยายามฝืนเทศน์ มีอยู่ครั้งหนึ่ง ท่านมีอาการท้องเสียอย่างแรง จนท่านไม่มีแรง และไม่มีเสียงจะเทศน์ แต่วันนั้นเทศน์ให้พระเณร

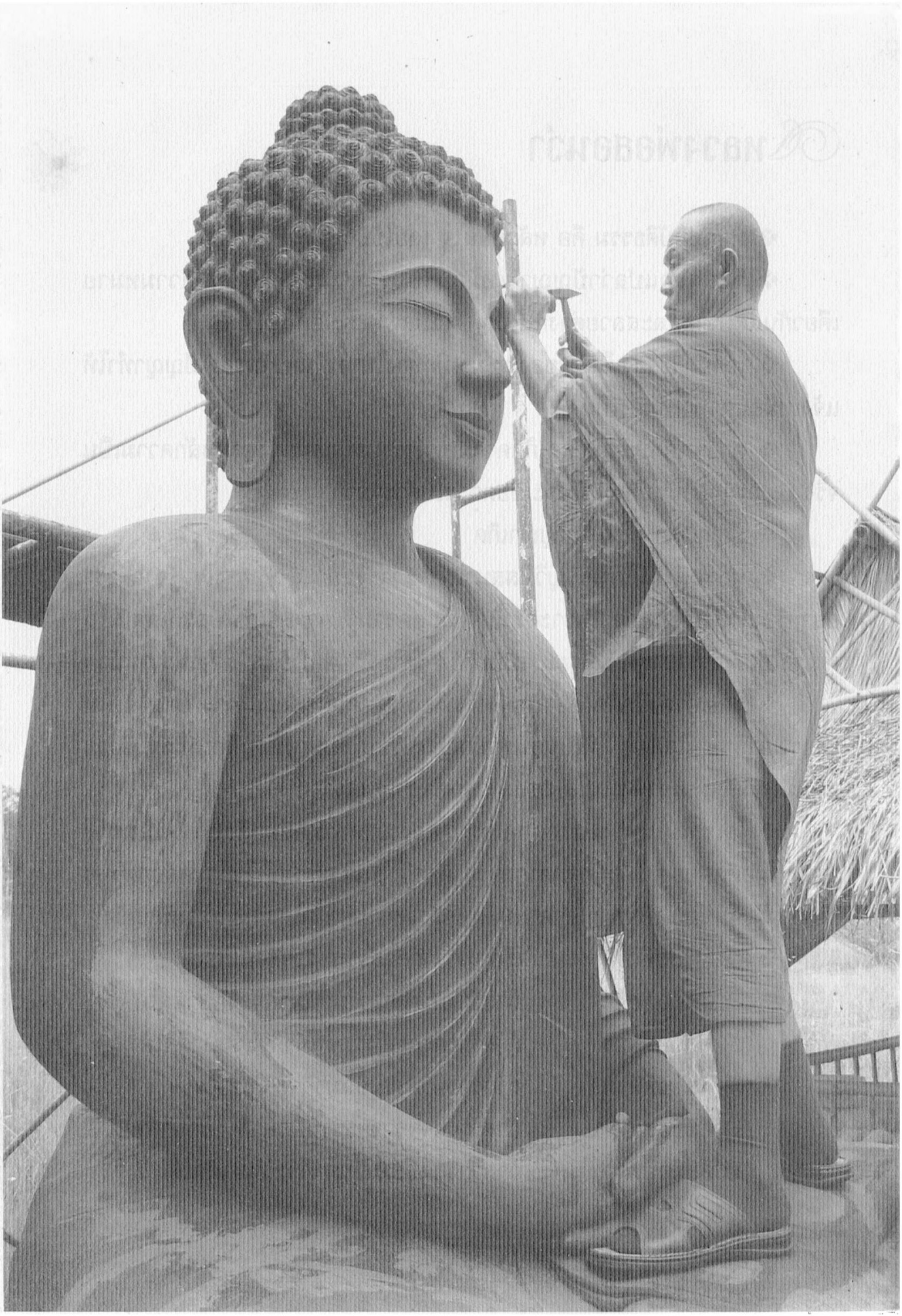

จำนวนมาก ท่านพยายามฝืนเทศน์จนลืมอาการเจ็บป่วย แต่พอเทศน์เสร็จก็หมดแรงจนพูดไม่ได้เลย

โดยเฉพาะช่วงเวลาทำงานหนักๆ จะเรียกให้ลูกศิษย์มาช่วย ท่านจะลงมือทำเองให้ลูกศิษย์ดูเป็นตัวอย่าง หลังจากนั้นก็จะนั่งให้กำลังใจ และเล่าเรื่องต่างๆ ที่สอดแทรกคำสอนตลอดเวลา ไม่เคยทิ้งงาน เอาใจใส่กับงานทุกด้าน ตรวจสอบ และเก็บรายละเอียดอย่างปราณีต รวมทั้งชี้แนะปัญหาและแนวทางแก้ไขให้ตลอดเวลา

(๕) ท่านเป็นคนตรงประเด็น ไม่อ้อมค้อม ถามสิ่งใดต้องตอบให้ตรงประเด็น และชัดเจน ท่านจะไม่พูดให้ใครเสียใจ พูดอะไรจะเป็นในเชิงปรึกษาหารือตลอด ฝึกให้ตัดสินใจเอง ท่านจะไม่ทำร้ายจิตใจใคร บางเรื่องท่านบอกว่ากรรมจะตัดสินเอง เมื่อหมดกรรมเจ้ากรรมนายเวรเขาจะไปเอง ไม่ต้องไปไล่เขาหรือ บางครั้งท่านเจอลูกศิษย์ที่มีพฤติกรรมที่ไม่ค่อยดี ท่านก็บอกว่า เพราะบารมีของเขาไม่ดีเอง เขาจึงต้องเป็นเช่นนี้

(๖) ท่านเป็นคนรู้จักเกรงใจคน ท่านจะไม่ใช้ความสนิทสนมกับญาติโยมเพื่อขอเรื่องการทำบุญ ถ้าญาติโยมคนไหนไม่พร้อม จะไม่ขอเด็ดขาด โครงการใดๆ ที่ดำริจะทำ ท่านจะบอกเพียงว่าตอนนี้หลวงพ่อกำลังจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้แค่นั้นลูกศิษย์ก็พร้อมร่วมสร้างบุญบารมีกันอย่างเต็มที่ ขอให้รู้ว่าหลวงพ่อประสงค์สิ่งใด สิ่งนั้นจะได้ทันที ไม่ต้องรอนาน

หลวงพ่อสอนว่า

❖ หลักปฏิบัติธรรม คือ หลักสอนใจ โดยใช้ปัญญา

❖ วิปัสสนาแปลว่าปัญญา เหมือนรับประทานกับคำว่ากิน ความหมายเดียวกันแต่ความสละสลวยต่างกัน ปัญญาแปลว่าความคิด

❖ เอาปัญญาซึ่งเป็นตาของใจ มาเบิกทางให้ใจเห็นความจริง ปัญญาทำให้แจ้งเหมือนตาทำให้มองเห็น

❖ คำว่า เกิดปัญญา คือเกิดความเข้าใจชัดเจนแจ่มแจ้งตามหลักความเป็นจริง ปัญญาเวลามันเกิดขึ้นมันละเอียดกว่าในตำรามาก

❖ ปัญญามาก ไม่ใช่ ปัญญาเกิด

❖ ทุกวันนี้ไม่มีใครเจริญวิปัสสนาเพราะว่า รู้แล้ว รู้ได้อย่างไร รู้จากตำรา อยากรู้อะไรก็ไปอ่านเอา เพราะฉะนั้นจึงมีแต่ความรู้ ความรู้เอาไปละกิเลสไม่ได้ คนเราไปเอาตำรามาพูดกันก็ถูกแต่เป็นปริยัติ รู้ตามปริยัติ การปฏิบัติจึงไม่ก้าวหน้า

❖ ขณะกำลังฝึกคิด อย่าเพิ่งคิดถึงเรื่อง ละ ถอน ปล่อย วาง (ผล) แต่ให้เพียรพยายาม ฝึกคิดๆ ให้เป็นจนชำนาญ เปรียบเทียบเหมือนฝึกเต้นรำ ถึงจะเต้นเป็น ก็ยังเต้นเอาเงินไม่ได้ ต้องเต้นจนชำนาญ (สร้างเหตุ)

❖ ใจเราไปในทางโลกตลอดเวลา ต้องเอาความคิดมาดึงใจให้ไปในทางธรรม เมื่อคิดบ่อยๆ ให้ถูกตามความจริง คือจริงในไตรลักษณ์ ใจก็จะคล้อยตามๆ เกิดความเห็นชอบ เป็นการเอาความคิดหักล้างความคิด หนามยอกเอาหนามบ่ง

❖ ตัวหนังสือที่เป็นธรรมะก็เขียนมาจากตัวธรรมะตัวจริงนั่นเอง

(๑) ศีลข้อที่หนึ่ง	ถ้าสร้างเมตตาธรรมขึ้นมาก็จะรักษาศีลได้
(๒) ศีลข้อที่สอง	ถ้าสร้างกรุณาธรรมขึ้นมาก็จะรักษาศีลได้
(๓) ศีลข้อที่สาม	ถ้าสร้างหิริธรรมขึ้นมาก็จะรักษาศีลได้
(๔) ศีลข้อที่สี่	ถ้าสร้างสัจจวาจาธรรมขึ้นมาก็จะรักษาศีลได้
(๕) ศีลข้อที่ห้า	ถ้าสร้างสติธรรมขึ้นมาก็จะรักษาศีลได้

❖ ถ้าคิดว่าตัวเองดีแล้วเที่ยวไปข่มคนอื่นแสดงว่าเป็นคนพาล

❖ คนมีนิสัยขี้โกรธ อย่าไปอยู่ในหมู่คนขี้โกรธ มันจะไหลตามกันไปอีก

❖ ถ้าเห็นคนอื่นทำผิด พูดผิด เขาผิดได้ เราก็ผิดได้ ถ้าเราผิด ผิดแล้วแล้วกันอย่าเสียใจ ให้จำไว้เป็นบทเรียน

❖ ความเห็นที่ว่าทำสมาธิแล้วปัญญาจะเกิด นี่ก็ผิดแล้ว ผิดเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่ใช่ผิดธรรมดา คำพูดนี้เป็นต้นทางของการปฏิบัติ เมื่อเดินทางผิดการปฏิบัติก็ผิดตามไปหมด เป็นมิจฉาในภาคปริยัติ เมื่อเกิดมิจฉาในภาคปริยัติ ก็จะเป็นมิจฉาในภาคปฏิบัติ หมดสิทธิ์ไปเลยคือความเห็นไม่ตรงต่อความเป็นจริงในภาคปริยัติ

❖ สิ่งใดที่เราทำอยู่ก็ดี คิดอยู่ก็ดี พูดอยู่ก็ดี ถ้าเราตั้งใจทำ
ตั้งใจคิด ตั้งใจพูด นั่นแหละเรียกว่า สมาธิตั้งใจมั่น

❖ นักปฏิบัติต้องหมั่นศึกษาข้อบกพร่องของตนเอง ต้องศึกษากิเลสของตนเอง ต่อสู้กับความโลภ ความรัก ความยึดมั่น ราคะ ต้องพึ่งตนเอง ชนะตนเองให้ได้

❖ คุณสมบัติของนักปฏิบัติที่ดี

(๑) ฝึกคุยกับตัวเองบ่อยๆ แต่ไม่ออกเสียง

(๒) ต้องตั้งคำถามเก่ง และหาคำตอบให้ตนเอง

(๓) ฝึกพูดแต่น้อย คอยสังเกตมาก

(๔) ฝึกอยู่คนเดียวและอยู่กับหมู่คณะให้ได้

(๕) อยู่กับโลก อย่าต้านโลก บ้ากับเขาได้ ๗๕%

❖ การภาวนาเป็นเรื่องของจิต ไม่ใช่เรื่องของกาย จึงไม่ผูกขาดว่าจะต้องนั่งเท่านั้น ดังนั้นถ้าไม่หลับจะภาวนาได้ทุกที่

❖ อย่ามองสิ่งเดียวโดดๆ ต้องมองเป็นคู่กันไป (เช่น มองสุขให้มองทุกข์คู่กัน)

คนดีและคนมีความพอดีพฤติกรรมแตกต่างกัน

มีลูกศิษย์ท่านหนึ่งจำคำสอนหลวงพ่อว่า "คนดีและคนมีความพอดีพฤติกรรมแตกต่างกัน" นี้ได้เป็นอย่างดี วันหนึ่งมีญาติธรรมมาหาท่านเพราะเป็นทุกข์มาก เขาพยายามเป็นพี่สาวที่ดีโดยการเข้าไปอยู่ที่บ้านน้องสาวเพื่อช่วยน้องทำงาน เพื่อผ่อนหนี้บ้านและรถ ๒ คัน แต่แทนที่จะรู้สึกดีว่าได้ช่วยกลับรู้สึกเป็นทุกข์มากขึ้น ก็เลยเอาคำสอนนี้ไปบอกเขา เมื่อถามเขาว่ายกตัวอย่างได้ไหม ก็ตอบว่า สมมติเรามี ๑ บาท ถ้าเราเป็นคนดีเราก็ให้คนอื่นไปหมด แต่ถ้าเราเป็นคนพอดีเราจะให้ ๕๐ สตางค์ และเก็บ ๕๐ สตางค์ เมื่อถามว่า ถ้าอย่างนั้นคุณกำลังทำอะไรอยู่ เขาตอบว่า ดิฉันกำลังให้ ๑ บาทอยู่ แสดงว่ากำลังทำเกินความพอดีจึงทำให้เขาเป็นทุกข์

อีกเรื่องหนึ่งมีลูกศิษย์คนหนึ่ง กำลังทำงานสำคัญชิ้นหนึ่ง เขาตั้งใจทำงานนี้อย่างจริงจัง ทุ่มเท จนรู้สึกเครียดกับงานนั้นอย่างมาก วันนั้นที่กุฏิน้ำไม่ไหล เขาต้องเอาถังไปเติมน้ำด้านนอก ในขณะที่เติมน้ำ เขานึกถึงคำสอนของหลวงพ่อว่า "คนดี กับ คนมีความพอดีมีพฤติกรรมแตกต่างกัน" พอดีตาเขามองถังที่รองน้ำอยู่ เห็นน้ำกำลังจะเต็มถังอยู่พอดี เขาจึงเข้าใจคำที่หลวงพ่อสอนว่า คนดีจะรองน้ำเต็มถัง แต่คนมีความพอดี จะรองน้ำแค่ค่อนถัง ไม่ต้องเต็ม เผื่อเวลาถือจะได้ไม่หก เขาจึงน้อมมาหาเรื่องของตนเองที่กำลังทุกข์ เพราะเขาต้องการน้ำเต็มถังนั่นเอง คืออยากทำงานให้ดีและสมบูรณ์ที่สุด เขาทำงานเกินความพอดี ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เพราะติดดี

หลงสมมติ

หลวงพ่อ เล่าไปขำไป ท่านเล่าว่า สมัยเดินธุดงค์ ไปพักอยู่หมู่บ้านหนึ่งในป่า ไม่มีหม้อทำแกง ท่านจึงเสนอกระป๋องฉี่ให้เขาใช้ทำแกงแทนหม้อ ทำแกงเสร็จแล้วถวายท่านที่เหลือก้นบาตร โยมไม่มีใครกล้าทานแกง เพราะนึกถึงกระป๋องฉี่ที่นำมาทำแกง

นายสิงห์

หลวงพ่อท่านได้เล่าเรื่อง นายสิงห์ บ้านป่าลัน เขาเป็นคนไม่ได้เรียนหนังสือ อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ไม่เคยศึกษาธรรมะมาก่อนเลย หลวงพ่อบอกให้นายสิงห์ไปคิดเรื่องวัตถุสมบัติ ให้คิดอยู่ ๕ ข้อ

๑. คิดเรื่องที่ได้สมบัติมา

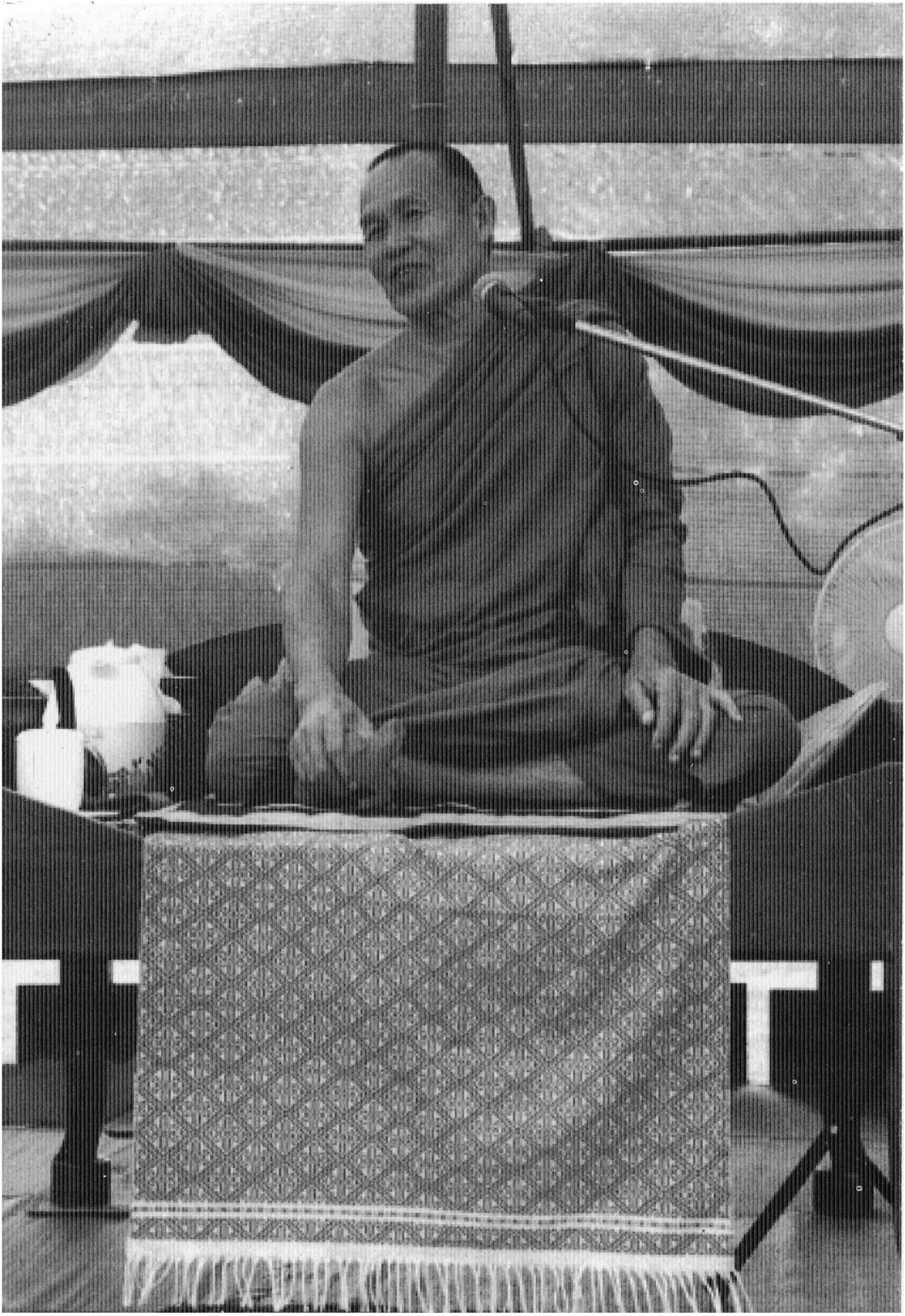
๒. คิดเรื่องที่สมบัติหายไป

๓. คิดเรื่องที่ตายจากสมบัติไป

๔. คิดเรื่องที่ว่าไม่มีสมบัติอะไร เป็นของของเราอย่างแท้จริง

๕. ชีวิตเราเพียงอาศัยสมบัติชั่วคราวเท่านั้น

ท่านบอกว่าคิดแล้วให้กลับมารายงานผลว่าเป็นอย่างไร เมื่อนายสิงห์ได้ไปฝึกคิดพิจารณาถาม-ตอบตนเองบ่อยๆ ทำให้นายสิงห์เกิดความเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงว่า สมบัติไม่ใช่ของเราอย่างแท้จริง จึงเรียกว่านายสิงห์เกิดปัญญาเฉพาะตนได้ โดยไม่รู้ปริยัติเลย และไม่เคยฟังธรรมหรือศึกษาธรรมะมาแต่อย่างใด

ปุจฉา - วิสัชนา

หลวงพ่อท่านมีความเมตตาอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องการปฏิบัติ ถ้าคนที่ได้อ่านหนังสือของท่านแทบทุกเล่ม ท่านจะเขียนไว้ว่า "ถ้าสงสัยหรือไม่เข้าใจให้มาสอบถามกับท่านได้โดยตรง" ในการเทศน์ธรรมะท่านก็จะเปิดโอกาสให้ลูกศิษย์ได้ถามคำถามว่าเข้าใจที่ฟังหรือไม่ หรือมีปัญหาอะไร ท่านไม่เหนื่อยที่จะตอบและเทศน์ได้อย่างถูกใจญาติโยมอย่างมากทีเดียว บางคำถามท่านจะตอบสั้นและกระชับ บางครั้งถามคำถามเดียว แต่เป็นคำถามที่ดี ท่านสามารถตอบได้กว้างขวางและพิสดาร และละเอียดสมบูรณ์ มีตัวอย่างประกอบทุกครั้ง

ถาม ฝันว่า ถ้าถือศีล ๘ ชั่วชีวิต จะบรรลุธรรมได้
ตอบ กิเลสมันหลอก

ถาม ฝันได้อยู่เมืองแก้ว เมืองวิมานสวยหรู
ตอบ ยังงั้นก็ไม่เอา เพราะหมดบุญก็ต้องมาเกิดอีก

ถาม ติดวัด ดีหรือไม่
ตอบ ติดอะไรไม่ดีทั้งสิ้น

ถาม ทำอย่างไรจะปฏิบัติให้เร็วและได้ผล
ตอบ เห็นอะไรให้น้อม ว่าเราจะเป็นอย่างนั้นได้แน่นอน ถ้าเรามาเกิดอีก ให้น้อมตลอดเวลา โดยเฉพาะคนที่ไม่เคยเห็นทุกข์ น้อมบ่อยๆ แล้วจะเห็นทุกข์ และเมื่อเห็นทุกข์อยู่บ่อยๆ ปัญญาหาทางออกจากทุกข์มันจะเกิดเอง

ถาม พิจารณาอยู่ดีๆ เฉไปคิดเรื่องอื่น จิตไม่ตั้งมั่น จะทำอย่างไร

ตอบ ทำสมาธิความสงบสักพัก ดึงขึ้นมาที่ตั้งมั่น คือก่อนถอนสมาธิให้เหลือไว้ อย่าถอนทั้งหมด เหมือนกับตอนตื่นนอนแต่ไม่ลืมตา และอีกอย่างคือทำสมาธิผ่านทุกข์

ถาม กิเลส ๑๐๐๕ ตัณหา ๑๐๘ แปลว่าอะไร

ตอบ กิเลสพันอยู่กับขันธ์ ๕ ตัณหาร้อยอยู่กับโลกธรรม ๘

ถาม ผมควบคุมอารมณ์ร้ายไม่ได้

ตอบ เพราะไม่รู้ทุกข์ โทษ ภัย ของอารมณ์ร้าย

ถาม หนูมีความสุขแล้ว ทำไม ต้องมาปฏิบัติธรรม

ตอบ สุขนั้นเจือด้วยทุกข์ ถ้าเป็นนักปฏิบัติจะรู้เท่าทันในสุข ถ้าสุขเปลี่ยนไปก็จะไม่เป็นทุกข์

ถาม ลูกให้มาหาวันขึ้นเสาเอก มาถามว่าจะสร้างอาพาร์ทเมนท์ให้ดูฤกษ์ยาม

ตอบ ถ้าจะให้หลวงพ่อดูให้ ๖ โมงเช้า ถึง ๖ โมงเย็น กลางคืนอย่าทำเพราะมันมืด “มันสิบอเห็นฮู่ง นักปฏิบัติอีหยังสิต้องมาดูฤกษ์ดูยามอีก”

ถาม กระผมเคยมีความคิดว่า ในโลกนี้มีแต่สมมติทั้งนั้น อย่างนี้คิดถูกมั้ยครับ

ตอบ ถูกแล้ว แต่ถ้าไม่มีสมมติ มันก็ไม่มีอะไรพาไปถึงวิมุติ มันต้องมีสมมติมันจึงมีวิมุติ เหมือนอย่างขับรถไปกรุงเทพน่ะ เราต้องดูป้ายดูเบอร์รถ รถคันไหนเข้ากรุงเทพ เราก็ต้องขึ้นคันนั้น นี่สมมติมันบอกเห็นมั้ย ถ้าไม่มีสมมติก็ไม่มีอะไรจะบอกกัน

ถาม พูดอย่างไร จึงจะเรียกว่าพูดไม่สร้างโทษ

ตอบ อย่าพูดบังคับให้เขาเข้าใจดังที่เราต้องการ

ถาม ดิฉันคิดไม่เป็นจะทำอย่างไร

ตอบ คิดไม่เป็นนั่นแหละดี จะได้มาฝึกคิดให้เป็น เหมือนถีบจักรยานจะได้ขี่จักรยานเป็น

ถาม กับผู้ที่มีบุญคุณกับเรา จะวางตัวอย่างไรดีครับ

ตอบ กตัญญูนั่นแหละให้ความเอื้อเฟื้อ แต่ไม่ให้ติด เราทำตัวเหมือนรัก แต่ใจไม่ได้รัก เราแสดงออกแต่กิริยาเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ศีลของพระนี่เป็น "โลกียศีล" ทั้งหมดนั่นแหละ ๒๒๗ อย่างคนเขามาถวายของเรานี่ เราก็ว่า "เออ...เจริญพรนะโยมนะ ดีดีอย่างนี้" นี่เป็นกิริยาแสดงออกเท่านั้น (ท่านพูดพลางทำท่าทางประกอบ) ให้ลองคิดดูสิ พระเรานี่ถ้าไม่อาศัยญาติโยมเราอยู่ได้มั้ย?...ไม่ได้ เพราะเราก็อาศัยญาติโยมนั่นแหละจึงอยู่ได้อย่างนี้

ถาม จะไม่โกรธทำอย่างไร

ตอบ ได้แค่บรรเทา โดยใช้สติจับอารมณ์โกรธ ขณะนั้นอย่าคิดหาเหตุที่ทำให้โกรธ เปรียบเหมือนการรับของ คนเขาโยนผลไม้ให้ และคนเขาโยนถ่านแดงให้ ผู้ที่ไม่ใช้ ธัมมะ วิจยะ (การเลือกเฟ้นหมวดธรรมมาพิจารณา) จะรับหมด

ถาม อยากพ้นทุกข์ ทำอย่างไร

ตอบ มันเป็นความอยากในสิ่งที่เกินตัว เพราะมันเกินฐานะ ปฏิบัติธรรมให้ได้ขั้นต้นก่อนค่อยว่ากัน

ถาม ลูกของเรา เป็นลูกเราส่วนไหน

ตอบ ส่วนของกายเป็นลูกของเรา เราให้ก้อนเลือดเขาไปแล้ว แต่ใจไม่ได้เป็นลูกของเรา เราบังคับเขาไม่ได้ เขามีจิตเป็นของตนเอง มีกรรมติดตัวมา เขาเป็นลูกโดยสมมติ เป็นลูกเฉพาะร่างกายเท่านั้น

ถาม บางครั้งสามีต้องการให้ไปวัดอื่นเพื่อไปนั่งสมาธิด้วย ใจเราไม่อยากไป เพราะไม่เห็นได้ประโยชน์อะไรเลย

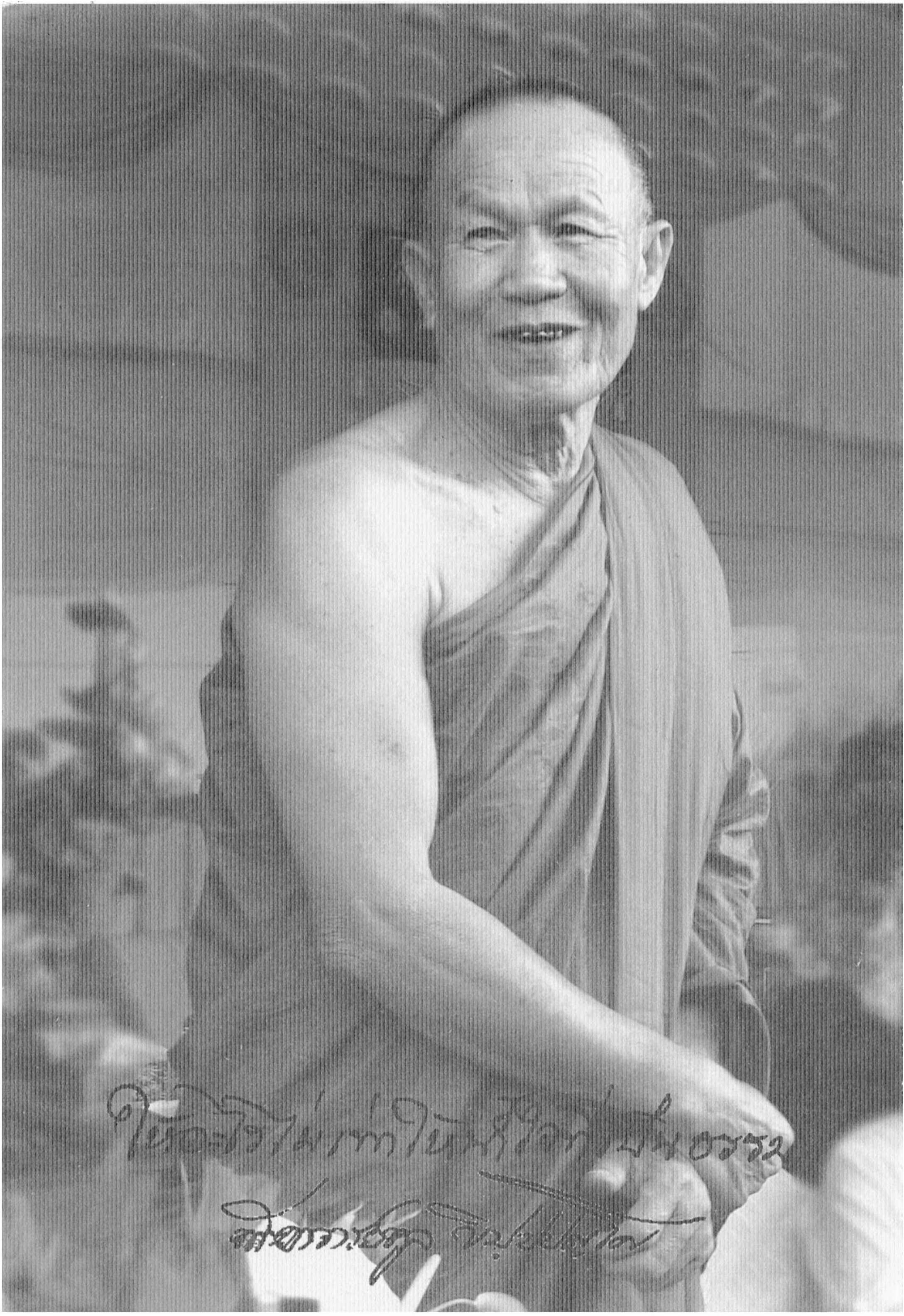
ตอบ เมื่อเขาชวนไปวัดก็ให้เราไปกับเขา เพราะถ้าไม่ไปเขาจะไม่สบายใจ ไปให้เขาสบายใจ เราก็นั่งตามเขา แต่ใจเรา เราไม่ต้องนั่งเพื่อความสงบ แต่นั่งเพื่อคิดพิจารณา ทำกิริยาทำไปตามๆเขา ไม่ขัดใจเขา เขาเต้น เราก็เต้น แต่ตัวอกิริยา (ใจ) ไม่เป็นตามนั้น เราต้องรู้จักยืดหยุ่น เราอยู่กับคน เอาคนมาเป็นธรรมะ เช่น พ่อบ้านและเรา ตอนเป็นวัยหนุ่มวัยสาว ผ่านมาใจเหมือนเดิมไหม ดูความจริง ที่มีกับตนเองและผู้อื่น

ถาม สังโยชน์ ชื่อว่า สักกายทิฏฐิ นั้นมีอาการอย่างไรครับ

ตอบ อย่าไปพูด! อย่าไปถามเลย “อย่าไปชี้โพรงให้กระรอก” ชี้ทางให้สังขารมันหลอกเอา พูดไปเดี๋ยวก็เป็นบ้าเท่านั้นแหละ หลงสังขารตัวเองนั่นแหละ ดูตัวอย่างในสมัยครั้งพุทธกาลนั่นดูสิ พระพุทธเจ้าแสดงธรรมให้ฟัง สำเร็จโสดาบันกันเป็นแสนๆ แต่ลองไปถามดูสิ สังโยชน์สามเป็นยังไง? ตอบไม่ได้หรอก สังโยชน์สามเป็นยังไง? ไม่รู้เรื่องหรอก...

ถาม พระอรหันต์ยังมีความอยากหรือเปล่าครับ

ตอบ มี ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์เลย มีความอยากอยู่ มีขันธ์ ๕ อยู่นี่ จะไม่อยากได้อย่างไร คืออยากเพื่อสงเคราะห์ธาตุขันธ์ เช่นมันง่วงจะทำยังไง? มันก็อยากนอนแหละ นี่เป็นตัวอย่าง อยากเพื่อสงเคราะห์ขันธ์ ๕ แต่ในความอยากนั้น "ภพ" ไม่มี ไม่มีภพแล้ว ที่ว่า "สะมูลํ ตัณฺหอพฺภุยฺหฯ" นั่นแหละ เป็นผู้รื้อถอนตัณหา กับทั้งมูลรากได้แล้วนั่นไง

มรดกธรรม
หลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ

ความชำนาญในการใช้สติปัญญา

ความชำนาญในการใช้สติปัญญาของเรายังไม่ละเอียดพอ ควรใช้สติปัญญาพิจารณาค้นคิดอยู่ในขั้นตอน ๒ อย่างให้เกิดความชำนาญเป็นนิสัย

1, พิจารณาวัตถุธาตุภายนอก เรื่องวัตถุธาตุภายนอก ที่สมมติว่าเป็นสมบัติของเรา ให้มองสู่ความจริง ทุกขัง อนัตตา ว่าไม่มีสมบัติส่วนใดเป็นของตัวเองที่แท้แน่นอนและตายตัว ทุกอย่างจะต้องพลัดพรากจากตัวเราไป เพราะทุกอย่างเป็นเพียงวัตถุธาตุอาศัยประจำชีวิต เป็นสิ่งอำนวยความสุขในขณะเรามีชีวิตอยู่เท่านั้น

ให้โอปนะยิโก น้อมเข้ามาเปรียบกับธาตุสี่ในตัวของเรา พิจารณาให้รู้เห็นเป็นไตรลักษณ์อย่างเดียวกัน แม้ธาตุสี่ที่เราอาศัยอยู่ก็จะเป็นเช่นเดียวกัน

๒ พิจารณาธาตุสี่แต่ละธาตุ ให้มองสู่ความสกปรกโสโครกทั้งหมด ให้เปรียบเทียบกันกับคนอื่น สัตว์อื่นทั่วไป ทั้งมีชีวิตอยู่และตายไป ก็ให้พิจารณาในความสกปรกอยู่ในสภาพเดียวกัน เฉพาะธาตุดิน ธาตุน้ำ ให้พิจารณาลงสู่ความสกปรกเป็นพิเศษ เพราะใจเราจะมีความหวงในธาตุตัวเอง ว่าเป็นตัวตนของเรามากที่สุด พิจารณาจนเกิดความสลดสังเวช จนใจยอมรับว่าธาตุสี่นี้ เป็นอย่างนี้จริง ไม่มีธาตุส่วนใดเป็นตัวตนได้ตามที่เข้าใจกัน

ส่วนข้อที่ 3 การพิจารณาในหมวดนามคือ อาการของจิตคือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้เห็นเป็นไปตามความจริง ทุกขัง อนัตตา ข้อนี้พิจารณาให้เห็นได้ยาก เพราะสติปัญญาเรายังไม่ละเอียดพอ

อุบายการปฏิบัติธรรม

อุบายการปฏิบัติธรรม

ต้องฝึกใจให้เหมือนกับนักโทษที่หนีออกจากคุกได้แล้ว ไม่ยินดีที่จะกลับเข้ามาในคุกอีก ถึงนายคุมจะเอาสิ่งที่เรารักไปหลอกเพื่อผูกมัดตัว ก็จะไม่หลงกลมายาต่อสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น จะหลีกหนีให้พ้นไปด้วยวิธีใดต้องใช้สติปัญญาความสามารถเฉพาะตัว

นี่ฉันใด ผู้ปฏิบัติต้องฝึกใจให้เป็นลักษณะฉันนั้น อย่าไว้ใจในกิเลสตัณหา ฝึกใจให้เกิดความกล้า หาอุบายมาสอนใจให้มีความเข้มแข็ง ฝึกใจให้ปฏิเสธในคำว่า ตัวเรา และของของเราอยู่เสมอ หากใจมีความรักผูกพันในสิ่งใด นั่นหมายถึงใจได้ถูกกิเลสตัณหาผูกมัดใจได้แล้ว ผู้ปฏิบัติอย่าประมาท ฝึกสติปัญญามาเป็นคู่อยู่กับใจตลอดเวลา จึงจะหาช่องทางออกจากวัฏสงสารนี้ได้

หลวงพ่อทูลให้อุบาย ศูนย์ หอย 17/6/๒๐๐๐

สิ่งที่ทำให้เราโลภ....

สิ่งที่ทำให้เราโลภ สิ่งที่ทำให้เราโกรธ สิ่งที่ทำให้เรา-หลง ก็คืออยู่ในโลกนี้ จริง เรื่องความโลภ ความโกรธ ความหลง มันอยู่ที่ใจ ส่วนสิ่งที่จะทำให้จิตเกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง ก็เป็นเรื่องของมนุษย์ในโลกนี้ทั้งนั้น เรื่องของจิตจะดีหรือห่างจากโลกนี้ไป ก็เพราะจิตมีความเห็นตามความเป็นจริงของโลกนี้ทั้งหมด ฉะนั้น การภาวนา ก็คือการใช้ปัญญาเพื่อให้จิตได้มีความรู้ความจริงตามความจริง ความเป็นอยู่ของโลกอย่างแท้จริง และเห็นตามความเป็นจริงของธรรมชาติทั้งหมด เห็นสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ และเห็นทุกข์โทษที่จิตมีความเข้าใจผิดว่าตน และเป็นของตน ความเข้าใจผิด ความเห็นผิดนี้แหละจึงทำให้จิตเกิดความยึดมั่นถือมั่น ว่าเป็นเรา และเป็นของเรา โดยไม่มีประตูที่จะหลบหลีก ซึ่งเรียกว่า อวิชชา คือจิตไม่รู้ตามความเป็นจริง การที่เราจะละอวิชชา คือความไม่รู้ เราก็ต้องใช้ปัญญาอบรมจิต ฝึกฝนจิต ให้รู้เห็นตามความ-เป็นจริง เมื่อจิตได้รับความรู้จริง ความเข้าใจจริงตามปัญญาอยู่บ่อยๆ จิตก็จะค่อยเริ่มเกิดความฉลาด เข้าใจอย่างถูกต้องตามปัญญาไปตลอด ในที่สุดจิตก็จะละทิ้งความโง่ ความเข้าใจผิดเสีย มีแต่ความรู้ ความฉลาดที่แพรวพราว สว่างไสว ภายในจิต จะคิดตริตรึกพิจารณาอะไร ก็ล้วนแต่เป็นธรรม เห็นตามรู้ตามความเป็นจริงไปเสียทั้งหมด เมื่อมีกิจเข้ามาเกี่ยวข้องได้แล้ว ตัวอวิชชาไม่ต้องไปขจัด ไม่ต้องไปฆ่า ธรรมที่เป็นเรื่องธรรมชาติจะละลายเอง

เหมือนกับเราเดินอยู่ในห้องมืดที่สว่างไสวด้วยแสงไฟ ความมืดอย่างไรก็ [illegible] ความมืดก็จะ [illegible] เมื่อปัญญามีในจิต เมื่อจิตมีปัญญา ย่อมกำจัดอวิชชาได้ฉันนั้นเหมือนกัน

ฝากไว้

พระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ

คิดเรื่องความอยาก ....
อุบายตัวอย่างในการฝึกปัญญา

1. คิดเรื่องความอยาก — คิดเรื่องที่ไม่อยาก
2. คิดเรื่องที่ยินดี — คิดเรื่องไม่ยินดี
3. คิดเรื่องที่เป็นของเรา — คิดเรื่องไม่ใช่ของเรา
4. คิดเรื่องความสุข — คิดเรื่องความทุกข์
5. คิดเรื่องที่จะเกิด — คิดเรื่องที่จะเสื่อม
6. คิดเรื่องความรัก — คิดเรื่องความชัง
7. คิดเรื่องความดีใจ — คิดเรื่องความเสียใจ
8. คิดเรื่องอยู่ร่วมกัน — คิดเรื่องพลัดพรากจากกัน
9. คิดเรื่องความพอใจ — คิดเรื่องความเสียใจ
10. คิดเรื่องรวย — คิดเรื่องจน
11. คิดเรื่องถูก — คิดเรื่องผิด
12. คิดเรื่องดี — คิดเรื่องชั่ว
13. คิดเรื่องเที่ยง — คิดเรื่องไม่เที่ยง
14. คิดเรื่องอัตตา — คิดเรื่องอนัตตา
15. คิดเรื่องเกิด — คิดเรื่องตาย
16. คิดเรื่องเกิดในชาตินี้ — คิดเรื่องเกิดในชาติหน้า
17. คิดเรื่องบุญ — คิดเรื่องบาป

อุบายตัวอย่างในการฝึกปัญญา

ต้องพิจารณาสิ่งที่เป็นเหตุ และพิจารณาผลที่เกิดตามมา อย่าคิดเพียงเหตุอย่างเดียว และอย่าคิดเพียงผลอย่างเดียว คิดพิจารณาเหตุไปหาผล คิดพิจารณาผลกลับมาหาเหตุ คุณคิดพิจารณาบ่อยๆ จิตก็จะค่อยๆ รู้เห็นตามความเป็นจริงได้

พระอาจารย์ [illegible]

การอยู่ใต้อำนาจคนพาลไม่ดีทั้งนั้น

การอยู่ใต้อำนาจคนพาลไม่ดีทั้งนั้น

อย่าเอาคนตาบอดจูงหนวก เป็นผู้นำ

ไม่มีสัตว์ประเภทใดมีอำนาจเหมือนราชสีห์ (ปัญญาธรรม

ต้องจุดไฟก็จักตามมืดเสียเอง

สนิมเกิดจากเหล็ก - กิเลสเกิดจากใจ

ดอกไม้ถึงจะหอม เหลือหลายแต่เงื่อนผลคุณค่า

เครื่องทรงพระราชา - ราชการ ขึ้นอยู่กับคนใช้

อาหารถึงจะมีรสดี มองเห็นเพียงตาไม่สำเร็จประโยชน์

คนตาบอดถึงจะจับวัตถุในกำมือ ก็ไม่รู้จักเป็นอะไร

น้ำสกปรก ก็ได้กลั่นกรองแล้วมีประโยชน์มาก

ดอกไม้ก็จะสดสวย ไม่มีกลิ่นมีจำนวนมาก

ปัญญาสามารถฝึกสัตว์ดิรัจฉานได้

อย่าทำงานหน้าเดียว อย่าพักงานหน้าเดียว

อย่าทำงานหน้าเดียว อย่าพักงานหน้าเดียว

พักน้อยทำงานมากนั้นคือ ผู้ไม่ประมาทใน---

ขั้นที่ไว้ ตะกอนนอน เขย่าขวดจะ สิ่งเจือหาย
สมถะ

ตะกอนนอน เอาตะกอนออกทิ้ง ปัญญา

เอาผ้าสกปรกแช่ผง แล้วเอาขึ้นตาก สมถะ

การขยี้แล้วล้างน้ำให้สะอาดแล้วตาก ปัญญา

ผ้ามีหลายชนิดหลายสี เนื้อผ้า ราคาต่างกัน

หลงเครื่องประดับนุ่งห่ม ทรวดทรง ผิวพรรณ

หลงทั้งหลาย มารวมอยู่กับหลง รูป เป็นสำคัญ

หลงทั้งหลาย มารวมอยู่กับ อารมณ์ของจิต

หลงอารมณ์ของจิตอย่างเดียว เท่ากับใจหลง

ในวัฏฏะ ปฏิจจสมุปบาท------~

ขึ้นชื่อว่าของปลอมแล้วไม่ดีทั้งนั้น

ขึ้นชื่อว่าของปลอมแล้วไม่ดีทั้งนั้น

ขึ้นชื่อว่า บอด แล้ว ทำอะไรไม่ถูกกับจุด

ที่ป่าย่อมมีสัตว์ร้ายอยู่อาศัย

ถากถาง ปัดกวาดบ่อยๆ สัตว์ร้ายหนีเอง

กบ-ปลา ย่อมตายเพราะเหยื่อ

สัตว์ติดข่ายหายนะก็เพราะขาดความระวัง

การไปในที่มืดย่อมได้รับภัยนานาชนิด

การไปไม่มีจุดย่อมทำให้หลงเส้นทาง

การไปไม่สังเกตุย่อมหมุนเวียน

สันติบาลปลอมตัวสืบหาแก๊งโจร

ตำรวจค้นหาของผิดกฎหมายในที่ปิด-บัง

ตำรวจผู้น้อยก็ทำให้โจรกลัวได้

สมมติทั้งหลายเป็นอาหารของอวิชชา

สมมุติทั้งหลายเป็นอาหารของ อวิชชา

คนไข้ย่อมติดใจในของแสลง

ถ้าคนไข้กินยาโรคจะค่อยหายไปเอง

หมอเภสัชย่อมรู้โรคของคนป่วย ผ่าตัดเอา

ก้อนโรคอยู่ที่ไหน ผ่าลงไปที่นั้น

กาย ใจเป็นที่อยู่ อาศัยของเชื้อโรค

น้ำตาลมาจากต้นอ้อยต้นพร้าวต้นตาล

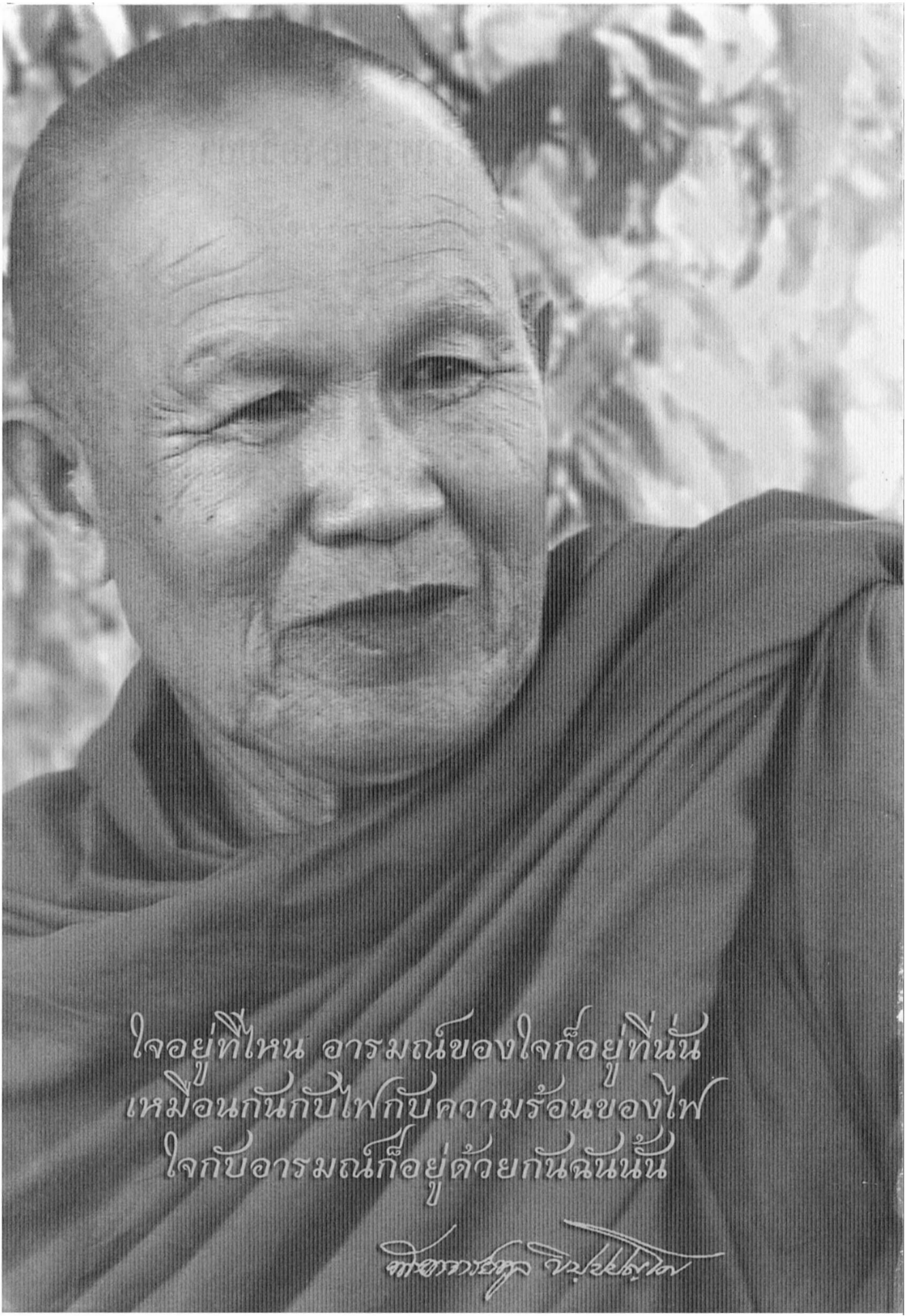
มดเห็นน้ำตาลน้ำผึ้ง ก็ตายอยู่ในน้ำผึ้งน้ำตาล

ยามาจากสมุนไพรที่มีอยู่ทั่วไป

การเรียนตำรายาไม่รู้ตัวยาไม่มีประโยชน์

การปรุงยาไม่รู้รสและฤทธิ์ยาเป็นอันตราย

การกินยาไม่ถูกกับโรค ไม่ได้ผล

ใจอยู่ที่ไหน อารมณ์ของใจก็อยู่ที่นั่น
เหมือนกันกับไฟกับความร้อนของไฟ
ใจกับอารมณ์ก็อยู่ด้วยกันฉันนั้น

จุดประกายแห่งปัญญา

เรียบเรียงโดย

พระปัญญาพิศาลเถร
(พระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ)
วัดป่าบ้านค้อ อุดรธานี

คำปรารภ

หนังสือ **จุดประกายแห่งปัญญา** ที่ท่านจะได้อ่านต่อไปนี้ ได้กล่าวถึงเรื่องของพุทธประวัติ ซึ่งมีหลายประเทศได้เรียบเรียงกันเอาไว้ เหมือนกันบ้างไม่เหมือนกันบ้างในบางจุด ข้าพเจ้าจึงได้เรียบเรียงไว้ในอีกเหตุผลหนึ่ง เพื่อให้ท่านทั้งหลายได้เข้าใจ ถึงจะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่จุดสำคัญ คือ การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า อุบายธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้น ในตำราที่มีอยู่ยังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร ว่าพระพุทธเจ้าเอาอะไรมาเป็นอุบายธรรมสอนใจ ท่านทั้งหลายจะได้เข้าใจในหนังสือเล่มนี้ ในจุดสำคัญ คือ การลอยถาดทองคำ พระองค์ได้เอาถาดทองคำมาเป็นอุบายน้อมเข้ามาเปรียบเทียบกับใจของพระองค์ นำมาคิดพิจารณาด้วยปัญญา ทำให้พระองค์มีปัญญาเกิดขึ้น ที่เรียกว่าญาณทัสสนะ รู้จริงเห็นจริงตามความเป็นจริงของโลก และรู้เหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์เกิดมานั้น คือ ความอยากที่ใจไม่อิ่มพอ จึงเกิดความยินดี ผูกพันยึดมั่น ในกามคุณทั้งหลายในโลกนี้ เป็นเหตุที่ทำให้มนุษย์เวียนว่ายตายเกิด ในภพทั้งสามไม่มีที่สิ้นสุด พระองค์ได้ใช้ปัญญาญาณที่เกิดขึ้น ตัดกระแสแห่งความอยากให้หมดไปจากใจ ในจุดนั้นเอง พระองค์จึงเกิดสัมมาทิฏฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม จึงได้ประกาศในใจว่าแนวทางปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เราได้รู้แล้ว ด้วยสติ สมาธิ ปัญญา ของตนเอง ไม่มีใครเป็นครูอาจารย์ให้แก่เรา นี้แสดงว่าสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปโป การดำริชอบ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติ

ขอให้ท่านทั้งหลายอ่านหนังสือเล่มนี้ โดยใช้สติปัญญาพิจารณาตามเหตุผล ท่านจะได้เข้าใจประวัติของพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งรู้แนวทาง และอุบายการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องตรงต่อมรรคผล นิพพาน

พระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ

พระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ

สารบัญ

พุทธประวัติ

ประวัติของพระพุทธเจ้า ชาวพุทธทุกประเทศได้อ่านกันอยู่แล้ว จะเหมือนกันบ้างไม่เหมือนกันบ้าง สาเหตุเพราะนักปราชญ์ในยุคนั้น ในประเทศนั้นๆ มีความเห็นที่แตกต่างกัน จึงได้เรียบเรียงไว้อย่างนั้น เมื่อคนรุ่นหลังได้อ่านก็มีความเข้าใจไปตามนั้น ในบางประเทศไม่มีเหตุผลเพียงพอ ในบางประเทศมีเหตุผลน่าเชื่อถือได้ในบางส่วน

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ข้าพเจ้ามีเวลาข้ามไปประเทศลาว ได้ไปพักปฏิบัติอยู่ที่วัดดงนาชก ข้าพเจ้าชอบการศึกษาหาความรู้ ได้เห็นตู้พระไตรปิฎกเก่าๆ อยู่ตู้หนึ่ง เป็นหนังสือใบลาน เป็นตัวหนังสือลาว ห่อด้วยผ้าอย่างดี มีอยู่จำนวนมาก เมื่อแก้ห่อผ้าออกอ่านดูก็รู้ว่าเป็นหนังสือพุทธประวัติ ข้าพเจ้ามีความสนใจอยากจะรู้ว่าพุทธประวัติของประเทศลาวจะมีความแตกต่างจากประเทศไทยอย่างไร มีหลายเรื่องที่เหมือนกับของประเทศไทย และมีหลายเรื่องที่มีความแตกต่างกัน ความแตกต่างหลายๆ เรื่องจะไม่นำมาเขียนไว้ในหนังสือนี้

จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปเที่ยวหลวงพระบาง เพื่อจะไปค้นหาหนังสือพุทธประวัติรุ่นเก่าๆ มาอ่าน แต่ก็หาไม่ได้จึงถามพระผู้ใหญ่หลายท่านไปว่าหนังสือพุทธประวัติรุ่นเก่าๆ มีอยู่ที่ไหน ท่านเหล่านั้นได้บอกว่าหนังสือรุ่นเก่าๆ ทั้งหมดในพระไตรปิฎก เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะปกครองได้เอาหนังสือเหล่านี้ไปทำลายหมดแล้ว ที่มีอ่านกันในปัจจุบันนี้

เป็นหนังสือพุทธประวัติของประเทศไทย แต่ได้นำมาเขียนเป็นตัวหนังสือลาวพอให้ได้อ่านกันเท่านั้น

หลังจากได้อ่านพุทธประวัติของประเทศลาวในครั้งนั้น ข้าพเจ้าจดจำได้เป็นอย่างดีเพราะมีเหตุผลน่าเชื่อถือ ข้าพเจ้าจะได้นำบางเรื่องที่เห็นว่ามีความสำคัญ มาอธิบายให้ท่านผู้อ่านได้รับทราบ ขอตัดตอนมาเริ่มเขียนในเรื่อง **เจ้าชายสิทธัตถะออกบวช** เรื่องนี้มีความแตกต่างกันกับพุทธประวัติของประเทศไทยอยู่บ้าง คิดว่าท่านผู้รู้จะได้รับรู้ด้วยเหตุและผล เพราะชาวพุทธทั้งหลายแต่ละประเทศ ได้เขียนเอาไว้มีความแตกต่างกันอยู่แล้ว ใครเขียนได้ดีมีเหตุผลน่าเชื่อถือก็ควรสนใจเอาไว้

เมื่อพระพุทธองค์ทรงมีพระชนม์อยู่ พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า**ในอนาคตต่อไปภายภาคหน้าโน้น ในหมู่พุทธบริษัทจะมีความเห็นที่แตกต่างกัน การเขียนหลักธรรมคำสอนของเราตถาคตจะมีการผิดเพี้ยนไป จะทำให้ชาวพุทธในยุคนั้นมีความเข้าใจผิดไปจากคำสอนของเราตถาคตเป็นอย่างมาก ผู้ปฏิบัติในยุคนั้นจะเกิดความสับสน การเริ่มต้นในการปฏิบัติจะไม่เป็นไปตามหลักเดิมที่เราตถาคตได้ตรัสเอาไว้** ดังปรากฏในหนังสือ **กาลามสูตร** เรื่องของความเชื่อมีอยู่ ๑๐ ข้อด้วยกัน ๑ ใน ๑๐ ข้อ **พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า อย่าพึ่งเชื่อตามตำราหรือคัมภีร์** นี้หมายความว่า พระองค์ให้ใช้ดุลยพินิจคิดพิจารณาให้รู้ว่า ธรรมะนี้มีเหตุผลพอเชื่อถือได้เพียงใด เมื่อมีความเข้าใจในเหตุผลดีแล้วจึงค่อยตัดสินใจเชื่อในภายหลัง ถึงจะมีคำเขียนประกอบไว้ว่า นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ก็ตาม นั้นเพียงเป็นคำของผู้เขียน

ยกขึ้นมาอ้างอิงไว้เท่านั้น ผู้อ่านต้องสังเกตดูให้ดีเพื่อไม่ให้มีปัญหาเกิดขึ้นภายหลัง

สำหรับในตอนเจ้าชายสิทธัตถะทรงออกบวช เรื่องราวจะเป็นอย่างไร ขอให้ผู้อ่านพิจารณาดูในเหตุผลว่าพอเชื่อถือได้หรือไม่ ข้าพเจ้าจะได้อธิบายตามที่ได้ศึกษามาจากประเทศลาว ซึ่งจะมีความแตกต่างกันกับของประเทศไทยอยู่บ้าง ขอให้นักปราชญ์เจ้าทั้งหลายได้พิจารณาในเหตุผล ในบางเรื่องจะเหมือนกันกับของประเทศไทย แต่ในบางเรื่องจะไม่เหมือนกัน ตรงไหนที่ไม่เหมือนกันตรงนั้นเป็นพุทธประวัติของประเทศลาว ขอให้ท่านผู้อ่านได้เข้าใจตามนี้ เพื่อที่จะได้เปรียบเทียบกันในเหตุผล

ชีวิตวัยเด็กและวัยหนุ่ม

ตามประวัติในสมัยครั้งนั้น เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีอายุ ๕ วัน ได้รับคำทำนายจากพราหมณ์ทั้ง ๘ คน มีพราหมณ์ ๗ คน ได้ทำนายว่า เจ้าชายสิทธัตถะ ถ้าได้ครองราชย์จะได้เป็นพระบรมจักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่ ปกครองประชาราษฎร์ทุกหัวเมือง จะมีมหาชนให้ความเคารพเชื่อถือ กิตติศัพท์เกียรติคุณจะเลื่องลือแผ่ไพศาลไปทุกถิ่นเขตแดน เจ้าพระยาทุกหัวเมืองจะขึ้นต่อพระบรมจักรพรรดินี้ทั้งหมด ถ้าได้ออกบวชจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ในภพทั้ง ๓ จะนำธรรมะมาอบรมสั่งสอนประชาชนให้ได้หลุดพ้นเป็นพระอริยเจ้าเข้าสู่พระนิพพานเป็น

จำนวนมาก พราหมณ์ทั้ง ๗ คน ได้ทำนายในลักษณะนี้เหมือนกัน และยืนยันว่าเจ้าชายสิทธัตถะต้องเป็นไปในลักษณะนี้อย่างแน่นอน แต่มีพราหมณ์หนุ่มอีกท่านหนึ่งชื่อว่า โกณฑัญญพราหมณ์ เป็นคนที่ ๘ ได้ดูมหาปุริสลักษณะของเจ้าชายสิทธัตถะทั้งหมดแล้ว ได้ยกมือขึ้นชี้นิ้วเดียว แล้วพูดขึ้นว่า

"เจ้าชายสิทธัตถะจะไม่ได้ครองราชย์
จะเสด็จออกบวชและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น"

พระเจ้าสุทโธทนะ เมื่อได้รับรู้คำทำนายจากพราหมณ์ทั้ง ๘ คนแล้ว มีความไม่สบายพระทัย เพราะได้ตั้งความหวังเอาไว้ว่าจะให้พระราชโอรสสืบทอดพระราชวงศ์ต่อไป ในช่วงต่อมาเมื่อพระราชโอรสเจริญวัย ได้ส่งไปเรียนหนังสือที่กรุงตักกศิลากับครูวิศวามิตร เมื่อศึกษาจบไตรเพทและวิชาสำหรับกษัตริย์ ๑๘ ศาสตร์ ก็เสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ ในวัยนี้มีอายุ ๑๖ ปี เริ่มเป็นวัยหนุ่ม พระราชบิดามีความกังวลพระทัยเป็นอย่างยิ่ง มีพระดำริในคำทำนายของโกณฑัญญพราหมณ์อยู่เสมอว่า เจ้าชายสิทธัตถะจะไม่ได้ครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์เป็นพระบรมจักรพรรดิแต่อย่างใด ในพระราชหฤทัย ดำริหาวิธีวางแผนเพื่อจะให้เจ้าชายสิทธัตถะมีความลุ่มหลงในโลกียวิสัยนี้ให้ได้ ในที่สุดทรงดำริว่า ด้วยนิสัยวัยหนุ่ม ถ้ามีหญิงสาวสวยงามมาอยู่ใกล้ชิด ความคิดที่จะออกบวชนั้นจะหมดไปจากใจ เมื่อดำริอย่างนี้แล้วจึงได้สร้างพระราชวังขึ้นมา แล้วจัดหาสาววัยรุ่นที่สวยงามมาปรนนิบัติตลอดทั้งวันทั้งคืน มีมหรสพเต้นรำขับร้อง ดีดสีตีเป่าด้วยเครื่องบรรเลงนานาชนิด มีความสนุกสนานร่าเริง ตลอดทั้งวันคืน จัดหาสาวสวย

มาเป็นสนมรับใช้หกหมื่นนาง เจ้าชายสิทธัตถะในวัยนี้ก็มีความสุขตามโลกียวิสัยในทางโลกอยู่บ้าง นี้เป็นแผนการของพระราชบิดาหาวิธีผูกมัดใจของเจ้าชายสิทธัตถะ เพื่อให้เกิดความหลงระเริงอยู่ในกามคุณที่ทางโลกมีต่อกัน และได้สร้างปราสาท ๓ หลัง ให้พักผ่อนในช่วงฤดูกาลต่างๆ คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว แผนการทั้งหมดนี้พระราชบิดาจัดการให้ทั้งหมด เจ้าชายสิทธัตถะในขณะนี้ยังไม่รู้ตัวว่าพระราชบิดาหลอกพระองค์

จากนั้น พระราชบิดาก็ได้จัดพิธีอภิเษกสมรสกับพระนางยโสธราพิมพา พระราชบิดาตั้งความหวังไว้ว่า อีกเวลาไม่นานก็จะมีทายาทเกิดขึ้น ดำริว่าเจ้าชายสิทธัตถะจะมีความลุ่มหลงในพระนางยโสธราและพระราชโอรสที่เกิดร่วมกัน ดังคำว่า

ปุตฺตาคีเว บุตรบ่วงหนึ่งเกี่ยวพันคอ

ธนํปาเท ทรัพย์สมบัติผูกบาทากรอเหนี่ยวไว้

ภริยาหตฺเถ ภรรยาเยี่ยงอย่างปอรึงรัดมือนา

สามบ่วงนี้ ใครแก้ได้ จึงจะพ้นสงสาร

พระราชบิดาดำริและเชื่อว่า ๓ บ่วงนี้จะผูกมัดเจ้าชายสิทธัตถะได้แน่ แต่ละคืนวันก็จะมีความสุขอยู่ในทางโลกจนลืมตัว พระราชบิดาวางแผนให้สร้างกำแพงวังที่แน่นหนาแข็งแรง มีประตูเข้าออก ๔ ประตู ประตูแต่ละช่องมีบานประตูเปิดปิดไว้ ๓ ชั้น ประตูแต่ละบานใช้กำลัง ๘ บุรุษ จึงจะเปิดปิดได้ มีทหารเวรยามรักษาประตูแต่ละช่องๆ ละ ๒๐๐ นาย ทหารทั้งหมดนี้เป็นทหารของพระราชบิดาส่งมารักษาพระราชวังและเจ้าชายสิทธัตถะ โดยเฉพาะมีคำสั่งอย่างเด็ดขาดว่า ประตูไหนให้เจ้าชาย

สิทธัตถะเสด็จออกไปได้โดยลำพัง ทหารในประตูนั้นต้องหัวขาดทั้งหมด เว้นเฉพาะจะได้รับสั่งจากพระเจ้าสุทโธทนะพระราชบิดาเพียงผู้เดียวเท่านั้น ฉะนั้น หมู่ทหารต้องอยู่เวรยามกัน ๒๔ ชั่วโมงการใช้แผนการอย่างนี้ เพื่อไม่ให้เจ้าชายสิทธัตถะออกไปนอกพระราชวังนั้นเอง หรือจะเรียกว่า **คุกวีไอพี** ก็ไม่ผิด ถ้าเป็นไปตามแผนนี้ เจ้าชายสิทธัตถะก็จะไม่ได้ออกบวชแต่อย่างใด เมื่อวัยของพระราชบิดาชราลง เจ้าชายสิทธัตถะก็จะได้ขึ้นครองราชย์ต่อไป ในเหตุการณ์อย่างนี้ เจ้าชายสิทธัตถะไม่รู้ตัวว่าพระราชบิดามีแผนการทำอะไร ในช่วงนี้ยังไม่มีเหตุปัจจัยที่จะบอกให้รู้ว่าจะได้ออกบวชด้วยวิธีใด หลายปีต่อมาพระนางยโสธราได้ให้กำเนิดพระราชโอรสมีนามว่า **ราหุล** ในเหตุการณ์จากนี้ไป ให้ท่านผู้อ่านตั้งใจอ่านให้ดี ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างมีเหตุผล เพราะเป็นพุทธประวัติของประเทศลาว

พุทธประวัติของประเทศลาว ที่ข้าพเจ้าจะได้อธิบายต่อไปนี้ จะมีความแตกต่างจากประเทศไทยอยู่บ้าง ในบางจุดก็เหมือนกัน ข้าพเจ้าจะได้อธิบายควบคู่กันไป เพื่อให้เรื่องมีความสมบูรณ์พร้อมด้วยเหตุและผล เมื่อพระราชบิดาหาวิธีป้องกันไม่ให้เจ้าชายสิทธัตถะได้ออกบวช โดยวิธีสร้างพระราชวังกักขังถ่วงเวลาเพื่อไม่ให้ออกบวช ให้ท่านทั้งหลายอ่านให้ดี จะรู้เหตุปัจจัยที่เจ้าชายสิทธัตถะจะได้ออกบวชในครั้งนี้ ที่ผ่านมาเจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จไปเข้าเฝ้าพระราชบิดาอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ก่อนเสด็จไปเข้าเฝ้าพระราชบิดาแต่ละครั้ง พระองค์มีสาส์นให้มหาดเล็กรักษาพระองค์ แจ้งความประสงค์เพื่อเสด็จเข้าเฝ้าให้

พระราชบิดารู้ล่วงหน้าทุกครั้ง เมื่อพระราชบิดาอนุญาตจึงได้เสด็จให้เข้าเฝ้าตามเวลาที่กำหนดเอาไว้ การเสด็จไปเข้าเฝ้าพระราชบิดาทุกครั้ง เป็นคณะใหญ่บ้างน้อยบ้าง เฉพาะพระนางยโสธราพิมพาจะตามเสด็จด้วยทุกครั้ง พระราชบิดาก็มีสาส์นรับสั่งให้ทหารที่รักษาเวรยามให้ทราบว่า เจ้าชายสิทธัตถะจะได้เสด็จเข้าเฝ้าพระราชบิดา ถ้าไม่มีสาส์นของพระราชบิดา ทหารผู้รักษาเวรยามจะไม่เปิดประตูให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกจากพระราชวังได้โดยลำพัง เพราะกลัวเจ้าชายสิทธัตถะจะหนีไปบวช จึงใช้พระราชอำนาจข้อบังคับเป็นกฎเกณฑ์อย่างนี้ตลอดมา

เสด็จประพาสกรุงกบิลพัสดุ์

ครั้นเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะอายุย่างเข้า ๒๙ ปี ในช่วงนี้เองบุญบารมีที่ได้บำเพ็ญมา พร้อมทั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าก็มาบรรจบกันพอดี ในวันหนึ่งเจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จเข้าเฝ้าพระราชบิดา เพื่อขออนุญาตเสด็จประพาสชมกรุงกบิลพัสดุ์ ว่ามีความเป็นอยู่อย่างไร นับแต่พระราชสมภพมายังไม่ได้เห็นกรุงกบิลพัสดุ์เลย ในขณะนั้นพระราชบิดาไม่สบายพระทัย เพราะกลัวเจ้าชายสิทธัตถะจะได้ทอดพระเนตรเห็นในสิ่งที่ไม่สวยงาม อาจเกิดความเบื่อหน่ายในสิ่งนั้นๆ จะทำให้จิตเกิดความพลิกผันไปในทางออกบวชได้ พระราชบิดาจึงได้ตรัสแก่เจ้าชายว่า "เจ้าชายสิทธัตถะเอยการเสด็จประพาสกรุงกบิลพัสดุ์ในครั้งนี้ พระราชบิดายังไม่พร้อม

อีกระยะหนึ่งเมื่อพร้อมแล้วพระราชบิดาจะส่งสาส์นให้รู้ในภายหลัง" เจ้าชายสิทธัตถะและพระนางยโสธราพิมพา พร้อมด้วยคณะก็ได้เสด็จกลับพระราชวัง ในช่วงนี้พระเจ้าสุทโธทนะทรงมีความวิตกกังวลพระทัยอย่างหนัก เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีความประสงค์เสด็จประพาสกรุงกบิลพัสดุ์ ถ้าจะทรงห้ามไม่ให้เสด็จก็จะมีปัญหาตามมาในภายหลัง จึงได้ตรัสออกไปเพื่อถ่วงเวลาเอาไว้ จากนั้นพระเจ้าสุทโธทนะก็ได้เรียกปุโรหิตราจารย์และมหาอำมาตย์ให้เข้าเฝ้าได้เล่าเรื่องที่เจ้าชายสิทธัตถะขอเสด็จประพาสพระนครกรุงกบิลพัสดุ์ให้ร่วมกันปรึกษาหารือว่าเห็นสมควรเป็นอย่างไร ทุกท่านเห็นสมควรที่จะให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จประพาสได้ เพราะเจ้าชายสิทธัตถะมีอายุเจริญวัยมาถึงปานนี้ มีพระชายาและพระราชโอรสพร้อมด้วยพระราชวังที่มีความสุขสบาย ผูกพันอยู่ในลาภ ยศ สรรเสริญและมีความสุขอยู่ในกามคุณอย่างสมบูรณ์เต็มที่ คงไม่คิดจะออกบวชแต่อย่างใด ทุกท่านจึงลงมติเห็นสมควรให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จประพาสกรุงกบิลพัสดุ์ได้

จากนั้นพระเจ้าสุทโธทนะก็ได้ปรึกษาปุโรหิตราจารย์และมหาอำมาตย์ทั้งหลายว่า จะให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จประพาสอย่างไร เส้นทางที่จะเสด็จทำอย่างไรจึงจะเหมาะสม ทุกท่านให้ความเห็นว่า เส้นทางที่จะเสด็จนั้น ต้องปรับปรุงให้มีความสวยงาม ปลูกดอกไม้นานาชนิดตามริมทางประดับประดาด้วยธงทิวโบกไสวในทุกพื้นที่ เพราะจะมีผู้ตามเสด็จเป็นจำนวนมาก จากนั้นจึงประกาศให้ประชาชนทุกหัวเมืองในขอบเขตกรุงกบิลพัสดุ์ได้รับทราบ และให้มาร่วมกันทำถนนเพื่อที่จะให้เจ้าชายสิทธัตถะ

ได้เสด็จพระราชดำเนินโดยพร้อมเพรียงกัน ประชาชนทุกพื้นที่ได้ทราบข่าวก็พากันหลั่งไหลมาจากทุกแห่งหน ทุกคนมีความยินดีพอใจมาก จึงร่วมแรงร่วมใจกันทำเส้นทางพระราชดำเนินได้สำเร็จอย่างรวดเร็วและสวยงาม

ได้มีการจัดระเบียบการเฝ้ารับเสด็จตามชาติ ชั้น วรรณะให้เหมาะสม กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ให้มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย เฉพาะคนแก่ คนเจ็บป่วย ได้จัดสถานที่รับเสด็จไว้ต่างหาก ทำเป็นอุโมงค์ก่อด้วยก้อนอิฐให้มีช่องมองให้คนที่อยู่ในอุโมงค์นั้น ได้มองเห็นเจ้าชายสิทธัตถะ พระนางยโสธราพิมพา พระราหุล และคณะที่ตามเสด็จได้อย่างทั่วถึงกัน เมื่อทุกอย่างมีความเรียบร้อย สมบูรณ์ทั้งหมดแล้ว พระเจ้าสุทโธทนะจึงได้มีพระราชสาส์นถึงเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมารให้รับทราบถึงกำหนดวันเสด็จประพาสกรุงกบิลพัสดุ์ให้เจ้าชายสิทธัตถะ พระนางยโสธราพิมพา พระราหุล พร้อมด้วยบริวารเสด็จได้ตามวันเวลาดังกล่าว และได้ประกาศอย่างเป็นทางการให้มหาชนทั้งหลายได้รับทราบโดยทั่วถึงกัน ในวันอย่างนี้จะมีอะไรเกิดขึ้นกับเจ้าชายสิทธัตถะ ขอทุกท่านจงตั้งใจอ่านจะได้รู้จุดเริ่มต้นในการออกบวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ณ บัดนี้

เมื่อถึงวันดังกล่าวหมู่มหาชนที่มารับเสด็จมืดฟ้ามัวดินมาจากทุกท้องถิ่นเขตแดน เจ้าหน้าที่ตำรวจทหารได้จัดระเบียบการรับเสด็จอย่างเต็มที่ และทำตามกฎกติกาตามพระราชบัญชาของพระเจ้าสุทโธทนะที่ออกระเบียบไว้ทุกประการ สำหรับคนแก่คนเจ็บป่วย กำลังไม่ดี ถ้าต้องมาเดินเบียดเสียดกับหมู่คนจำนวน

มากอาจเสียชีวิตได้ เหตุนั้นจึงจัดที่อยู่ให้เป็นกรณีพิเศษ นับแต่เจ้าชายสิทธัตถะ พระราชสมภพ มหาชนทั้งหลายไม่เคยได้ยลโฉมพระพักตร์ของเจ้าชายสิทธัตถะและพระนางยโสธราพิมพาเลย ทุกคนจ้องตารอคอย เส้นทางที่เสด็จพระราชดำเนินแทบไม่กะพริบตา เมื่อถึงเวลาเจ้าชายสิทธัตถะ พระนางยโสธราพิมพา พระราหุลก็เสด็จประทับรถม้าที่ประดับประดาด้วยดอกไม้ของหอมอย่างสวยงาม มีทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ พร้อมด้วยนางสนมกำนัลติดตามเป็นจำนวนมากเป็นขบวนเสด็จที่มีความสวยงามยิ่งนัก มหาชนพากันพนมมือและกล่าวคำว่า *"สาธุๆ"* พร้อมกันดังกระหึ่มไม่ขาดเสียงเป็นประวัติการณ์ที่ยิ่งใหญ่ในชีวิตของหมู่มหาชนในสมัยครั้งนั้น ขบวนเสด็จผ่านไปที่ตรงไหน มหาชนก็พนมมือกล่าวคำว่า *"สาธุๆ"* พร้อมกัน

เข้าถึงจุดที่สำคัญแล้ว หมู่มหาชนคนแก่ คนเจ็บป่วยจำนวนมากที่อยู่ในอุโมงค์มีความแออัดกัน ช่องอิฐที่มีอยู่ก็ไม่พอเพียง จึงได้แย่งกันดู ต่างคนก็อยากจะดู จึงดึงกันไปดึงกันมา ผู้มีกำลังน้อยเพราะวัยแก่ และผู้เจ็บป่วยที่มีกำลังน้อยอยู่แล้วก็อยากจะดูเหมือนคนอื่นเขาก็ปีนตัวคนอื่นขึ้นเพื่อจะดู เมื่อกำลังไม่พอก็ล้ม จึงกลายเป็นบันไดให้คนอื่นได้เหยียบขึ้นเพื่อจะดู คนนั้นเหยียบบ้าง คนนี้เหยียบบ้าง คนแก่ คนเจ็บป่วยอยู่แล้วก็ได้ตายเป็นจำนวนมาก เพราะคนอื่นเหยียบย่ำไปมานั่นเอง ผู้ที่มีกำลังอยู่ก็ปีนตัวผู้อื่นขึ้นไป เพื่อจะได้ดู ผู้ดูอยู่ก่อนก็ไม่ยอมถอยออกมาให้ผู้อื่นดูบ้าง จึงมีเสียงร้องตะโกนใส่กันดังสนั่นเลยทีเดียว และเสียงนั้นได้เล็ดลอดออกมาจากช่องในอุโมงค์นั้น มีเสียงดัง

ออกมาว่า ***"ขอดูด้วย ขอดูด้วย"*** เสียง ที่ว่า *"สาธุๆ"* และเสียง *"ขอดูด้วยๆ"* ประสานกันดังสนั่นหวั่นไหว เหมือนกับเทพบันดาล เสียง *"ขอดูด้วยๆ"* ได้กระทบพระกรรณของเจ้าชายสิทธัตถะอย่างเต็มที่ เสียงนี้ไม่หลุดหายไปไหนเลย เจ้าชายสิทธัตถะไม่ทราบว่าเสียง *"ขอดูด้วยๆ"* เป็นเสียงใคร เขาขอดูอะไร พระองค์จึงได้ตรัสถามนายฉันน์ไปว่า "นี่นายฉันน์ เสียงที่เราได้ยิน ในขณะนี้ว่า *ขอดูด้วยๆ* เป็นเสียงใครเขาอยากดูอะไร" นายฉันน์ ได้กราบทูลว่า "เสียงนี้เป็นเสียงของหมู่คนแก่คนเจ็บป่วยที่ตำรวจ ทหารได้จัดให้ไปอยู่ในอุโมงค์ ทุกคนอยากจะชมพระพักตร์ของพระองค์ มีคนเป็นจำนวนมากแออัดกันอยู่ในที่แห่งนั้น แต่ช่องที่จะดูไม่พอเพียง จึงได้ตะโกนร้องว่า *ขอดูด้วยๆ* พระเจ้าข้า" เจ้าชายสิทธัตถะได้ยินนายฉันน์ทูลอย่างนั้น จึงดำริและตรัสต่อนายฉันน์ว่า "นี่นายฉันน์ เราเสด็จในครั้งนี้เพื่อจะดูกรุงกบิลพัสดุ์ และเพื่อให้หมู่มหาชนได้ดูเรา"

เจ้าชายสิทธัตถะจึงสั่งให้ตำรวจทหารที่รักษาความปลอดภัยอยู่นั้น ขอแหวกทางในหมู่มหาชนพอให้เป็นช่องทางเสด็จดำเนินเข้าไปได้ แล้วตรัสว่า "เราจะเข้าไปในอุโมงค์นั้น เรามาในครั้งนี้ก็เพื่อให้มหาชนทุกคนได้ดูเราอย่างทั่วถึง ไม่ควรปิดกั้นคนกลุ่มนั้นไว้เลย" จากนั้นเจ้าชายสิทธัตถะกับนายฉันน์ก็ได้เข้าไปในอุโมงค์นั้น เมื่อเสด็จเข้าไปในอุโมงค์ **พระองค์ได้ตกตะลึงเกิดความสลดสังเวช ในพระทัยเกิดความสงสารต่อคนทั้งหลายในขณะนั้น ทอดพระเนตรเห็น คนแก่ คนเจ็บป่วย และคนตายอยู่ในที่แห่งเดียวกัน**

พบเทวทูตทั้ง ๔

ในช่วงขณะนั้นวิษณุกรรมเทพบุตรได้รับสั่งจากพระอินทร์ ให้มาแปลงร่างเป็นนักบวชนั่งสมาธิในที่มุมหนึ่ง ให้เจ้าชายสิทธัตถะ ทอดพระเนตรเห็นได้อย่างชัดเจน เพศนักบวชนี้จะปรากฏให้เห็นเฉพาะเจ้าชายสิทธัตถะเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น **เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บป่วย คนตายและนักบวช อยู่ในที่แห่งเดียวกัน ที่เรียกว่า เทวทูตทั้ง ๔** ก็เพราะเหตุเป็นอย่างนี้ และแม้พระองค์จะทอดพระเนตรเห็นเทวทูตทั้ง ๔ อย่างนี้แล้ว แต่ด้วยท่าทีของกษัตริย์ ย่อมจะไม่แสดงอากัปกิริยาออกมาทางพระวรกายให้ประชาชนได้เห็น เมื่อเสด็จกลับมาประทับยังราชรถ พระองค์ก็ยังคงมีพระพักตร์ที่นิ่งเฉยเป็นปกติ เพื่อไม่ให้พระนางยโสธราพิมพาและมหาดเล็กรักษาพระองค์ได้รู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้น แต่ในพระทัยกลับมีความรู้สึกเป็นนิมิตติดตาติดใจอยู่ตลอดเวลา และทรงดำริว่า ตลอดชีวิตที่พระองค์ได้พระราชสมภพมา ไม่เคยใช้พระปัญญาพิจารณา ในเรื่องคนแก่ คนเจ็บป่วย คนตายมาก่อนเลย แต่ละคืนวันมีแต่ดำริเพลิดเพลินไปตามอารมณ์ที่มีความสนุกสนานในทางโลกียวิสัยอยู่ตลอดเวลา

เมื่อเสด็จถึงพระราชวังแล้วก็เก็บอารมณ์และเก็บอาการไม่แสดงพระพักตร์ให้พระนางยโสธราพิมพาได้รู้ แต่มีความผิดปกติอยู่อย่างหนึ่ง ที่ไม่ทรงมาทอดพระเนตรในหมู่นางสนมกรมวังถวายการแสดง เต้น รำ ดีด สี ตี เป่า อันไพเราะเหมือน

ครั้งก่อนมา แต่ก็ไม่คิดอะไรเพียงคิดว่าพระองค์ทรงเหนื่อยพระทัยและพระวรกาย ต้องการบรรทมพักผ่อนเท่านั้น ไม่ค่อยพูดจาร่าเริงและแย้มพระสรวล เหมือนในครั้งก่อน พระนางยโสธราพิมพาและนางสนมกำนัลก็ไม่รู้ว่ามีเหตุอันใดเกิดขึ้น แต่ผิดสังเกตอีกอย่างหนึ่ง เมื่อพระองค์ทรงตื่นจากพระบรรทมแล้ว จะเสด็จพระราชดำเนินไปมาในพระราชวังเป็นนิสัย ในช่วงนี้เองพระองค์ได้ทรงดำริใช้ปัญญาครุ่นคิดในภาพที่ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บป่วย คนตาย มาเป็นอารมณ์ แต่ก่อนมาพระองค์ก็เคยเห็นคนแก่ คนเจ็บป่วย คนตายมาก่อนแล้ว ก็ถือเป็นเรื่องธรรมดา จึงไม่ได้ดำริแต่อย่างไร แต่ครั้งนี้พระองค์อดดำริในเรื่องเหล่านี้ไม่ได้ พระปัญญาได้ดำริพิจารณาในเรื่องที่ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บป่วย คนตายอยู่ตลอดเวลา ก็รู้อยู่ว่าคนเกิดมาต้องมีแก่เจ็บตายเป็นปกติวิสัย พระองค์ได้ทรงดำริพิจารณาลึกเข้าไปอีกว่า จะมีวิธีใดหรือไม่ ที่จะทำให้คนไม่เกิด แก่ เจ็บ ตายอีกต่อไป ต้องมีช่องทางที่สามารถแก้กันได้ เปรียบได้ว่า เมื่อมีกลางคืนต้องมีกลางวัน เมื่อมีหนาวก็ต้องมีร้อน เป็นสิ่งที่แก้กันได้เรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็ต้องมีวิธีแก้ได้เช่นกัน พระองค์มีพระดำริพิจารณาด้วยพระปัญญาเป็นอย่างมากทีเดียว

เมื่อพระองค์ใช้พระปัญญาดำริพิจารณาลึกลงไปอีกว่า การที่มนุษย์ทั้งหลายได้เกิดมามีเหตุอันใดทำให้มนุษย์เกิด ในจุดนี้เอง พระองค์หาคำตอบไม่ได้ว่า มีเหตุอันใดมนุษย์จึงได้เกิดมา พระองค์ดำริพิจารณาค้นหาเท่าไรก็ไม่ได้คำตอบ ในช่วงขณะนั้นเองพระองค์ ดำริได้ว่า ในขณะที่พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็น

คนแก่คนเจ็บและคนตาย พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นนักบวชนั่งสมาธิ ดูท่าทีมีความสงบ ถ้าเราได้เป็นนักบวชเช่นนั้น อยู่ในที่สงบสงัด อาจจะรู้เหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์มาเกิดได้ ดังนั้นพระองค์จึงมีความดำริคิดอยากออกบวชเป็นกำลัง และดำริหาวิธีที่จะออกบวชให้ได้

ในคืนนั้นเป็นเวลาดึกสงัด พระจันทร์เต็มดวง แสงเฉิดฉาย สว่างจ้า มีสายลมพัดไปมาอ่อนๆ ใบไม้ใบหญ้าไม้ดอกไม้ประดับในพระราชวังพลิ้วไหวไปมาเป็นระยะๆ อากาศมีความหนาวเย็นยะเยือก น้ำหมอกถูกสายลมพัดมาเป็นช่วงๆ ดวงดาวในท้องฟ้ามีความสว่าง แจ่มใส แสงจันทร์กระทบไฟกะพริบระยับไปมา น้ำค้างตกเป็นหยดหยาดจากใบไม้เป็นพักๆ จิ้งหรีดและเรไร ส่งเสียงอ้อยอิ่ง สอดคล้องประสานเสียงกันเป็นจังหวะๆ ใบไม้ในแนวป่าโบกไสวไปมา บรรยากาศในพระราชวังมีความวังเวงยิ่งนัก ในเวลาอันดึกสงัด พระนางยโสธราพิมพาพระราหุล บรรทมอยู่ในปราสาท แสงไฟในห้องบรรทมสว่างพอสลัวพระนางกอดพระราหุลไว้ในทรวงอกอันแนบนิ่งไม่รู้ต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในคืนนี้เลย เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จพระราชดำเนินไปช้าๆ ยังห้องบรรทมของพระนางยโสธราพิมพา พระองค์เอื้อมพระหัตถ์ไปแย้มเปิดประตูเบาๆ ทอดพระเนตรไปยัง ที่บรรทมเห็นพระนางยโสธราและพระราหุลบรรทมหลับสนิท จึงรำพึงในพระทัยเพื่อสั่งลาพระนางยโสธราและพระราหุลเป็นครั้งสุดท้าย

"ยโสธรา ราหุลเอย ในคืนนี้พี่ขอลา ที่ผ่านมาเราทั้งสองได้บรรทมเคียงคู่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่เคยมีเรื่องขุ่นเคืองในพระทัยแม้แต่น้อย น้องไม่มีความผิดที่ทำให้พี่ไม่สบายพระทัย ในคืนนี้พี่จะได้จากพระนางไปเพื่อออกบวช ถ้าพี่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าจะมาเยี่ยมน้องยา ถ้าไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พี่ขอลาตายก่อน พิมพา ราหุล ลูกน้อยอ่อน พี่ขอจรจากแล้ว ในคืนนี้ไม่กลับมา พี่ขอลาแล้วน้องเอย"

เสด็จออกบวช

จากนั้นเจ้าชายสิทธัตถะได้เดินออกไปอย่างช้าๆ ก้าวขาแต่ละครั้งก็อ่อนแรง ทรงหันพระพักตร์มาดูแสงไฟในห้องบรรทมของพระนางยโสธราและพระราหุลด้วยความอาลัย เห็นเป็นแสงระยิบระยับ ก็ยิ่งมีความสงสารต่อพระนางยโสธราและพระราหุลยิ่งนัก ทอดลมหายใจยาวๆ เป็นช่วงๆ น้ำตาซึมคลอ แทบจะก้าวเดินต่อไปไม่ได้ จากนั้นได้เดินออกไปหานายฉันน์ เรียกหานายฉันน์ด้วยน้ำเสียงที่แผ่วเบาว่า "นายฉันน์ๆ ตื่นขึ้น เรามีธุระที่จะไปในคืนนี้อย่างรีบด่วน รีบใส่อานม้ากัณฐกะ พาเราออกไปจากพระราชวังเดี๋ยวนี้" นายฉันน์ตื่นนอนขึ้นมาหน้ายังไม่ได้ล้าง รีบจัดแจงใส่อานม้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าชายสิทธัตถะขึ้นประทับหลังม้ากัณฐกะในทันที ในขณะนั้นม้ากัณฐกะได้แผดเสียงร้องสนั่นไปทั่วสารทิศถึง ๓ ครั้ง ตามปกติม้ากัณฐกะแผดเสียงร้อง

แต่ละครั้งเสียงดังได้ไกลถึง ๘ โยชน์ ทุกคนจะได้ยินทั่วถึงกัน แม้นอนหลับอยู่ก็ต้องตื่น แต่ในคืนนั้น เป็นปาฏิหาริย์ที่ทุกคนยังคงหลับสนิทโดยไม่รู้สึกตัว เป็นเพราะเทพบันดาลและบารมีธรรมของเจ้าชายสิทธัตถะที่จะได้ออกบวชในคืนนี้ จากนั้นพระองค์ชักบังเหียนม้ากัณฐกะบ่ายหน้าไปทางประตูด้านทิศตะวันออก ประทับบนหลังม้าเดินช้าๆ นายฉันน์เดินเคียงข้างม้าไป ไม่รู้ว่าพระองค์จะไปธุระอะไรในคืนนี้ และจะออกไปด้วยวิธีใด เพราะประตูใหญ่แต่ละช่องมีบานประตูขนาดใหญ่ปิดไว้ถึง ๓ ชั้น ประตูแต่ละบาน ๘ บุรุษจึงจะเปิดปิดได้ และมีนายทหารของพระเจ้าสุทโธทนะอยู่รักษาเวรยามแต่ละประตูถึง ๒๐๐ คน จะออกไปได้อย่างไร ด้วยบารมีของเจ้าชายสิทธัตถะ และวิษณุกรรมเทพบุตรได้ลงมาช่วยเหลือ ทำให้ทหารเวรยามนอนหลับอย่างสนิทโดยไม่รู้สึกตัว ประตูขนาดใหญ่ได้เปิดออกอย่างปาฏิหาริย์ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประทับม้ากัณฐกะ พร้อมด้วยนายฉันน์ออกพ้นประตูไปแล้ว เกิดปาฏิหาริย์บานประตูขนาดใหญ่ก็ได้ปิดไว้อย่างสนิทเช่นเดิม เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ทหารเวรยามตื่นขึ้นมาก็ยังไม่รู้ตัว

ตื่นเช้ามานางสนมผู้ปรนนิบัติ คอยรับใช้นั่งคอยอยู่ข้างประตูวังก็เห็นผิดสังเกต ทั้งตะวันก็สายแล้ว ยังไม่เห็นเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกมา จึงได้ไปเข้าเฝ้าพระนางยโสธราเพื่อกราบทูลให้รู้ว่าในเช้านี้ไม่เห็นเจ้าชายสิทธัตถะออกมาจากห้องบรรทม พระนางยโสธราพิมพาจึงแปลกพระทัยว่า มีอะไรเกิดขึ้นกับพระองค์หรือ จึงได้เดินไปยังห้องบรรทมและได้แย้มประตูเปิดดู

เห็นแต่ที่บรรทมว่างเปล่า ไม่รู้ว่าเจ้าชายสิทธัตถะทรงบรรทมอยู่ที่ปราสาทหลังไหน ทั้งมหาดเล็กรักษาพระองค์ ทั้งนางสนมกำนัลพากันไปดูตามปราสาท ทั้ง ๓ หลัง และออกหาทั่วขอบเขตพระราชวัง ก็ไม่พบเห็นพระองค์แต่อย่างใด ไปถามหมู่ทหารเวรยาม ก็ไม่รู้เรื่องเช่นเดียวกัน เมื่อไปดูคอกม้าที่นายฉันน์รักษาอยู่ก็ไม่มีนายฉันน์ และไม่เห็นม้ากัณฐกะแต่อย่างใด ความเข้าใจของทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า เจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกจากพระราชวังไปแล้ว พระนางยโสธราพิมพามีพระอาการร้องไห้น้ำตาไหลนองหน้า นางสนมกำนัลก็ร้องไห้ฟูมฟาย โอบกอดกันอย่างสาละวน เฉพาะพระนางยโสธราพิมพาอุ้มพระราหุลไว้ในทรวงอกแล้วร้องไห้แทบใจจะขาดสิ้นสลาย คร่ำครวญไปว่า

“คุณพี่เอย น้องมีความผิดอะไรหรือ จึงปล่อยให้น้องกับราหุลลูกน้อยได้เป็นทุกข์ใจถึงเพียงนี้ หรือพี่ขัดเคืองพระทัยในเรื่องอะไร ทำไมจึงไม่บอกให้น้องได้รู้ หรือพี่เกลียดชังน้องไม่พอพระทัยในสิ่งใด ถ้าน้องรู้ก็จะได้แก้ไขให้ถูกพระทัยทุกประการ ทำไมพระเจ้าพี่จึงได้หักหาญน้ำใจของน้องถึงเพียงนี้ ชีวิตที่มีอยู่ไม่รู้ว่าจะให้น้องไปพึ่งใคร โอ้อนิจจายโสธราขอวอนไหว้ ขอสมเด็จพี่อย่าพึ่งด่วนทิ้งน้องไป ไม่อาลัยราหุลน้อยพึ่งกำเนิดขึ้นมาพระพี่ยา ทรงพระกรุณายโสธราเทอญ”

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จถึงแม่น้ำอโนมา พระองค์ก็ได้บวชในที่แห่งนั้น รายละเอียดมีในตำราอยู่แล้ว เมื่อพระองค์ได้บวชแล้ว ในสมมติจะเรียกว่าพระสิทธัตถะภิกขุก็มีความเหมาะสม จากนั้นพระองค์ได้ทราบข่าวของดาบสทั้งสองว่า เป็นผู้ปฏิบัติดี

มีหมู่ชนให้ความเคารพนับถือ พระองค์ก็ได้ไปศึกษาและปฏิบัติตามบ้าง ดาบสทั้งสองก็สอนในวิธีทำสมาธิ เพื่อให้จิตมีความสงบเท่านั้น พระองค์ก็ทำสมาธิให้จิตมีความสงบตามดาบสทั้งสองสอนให้ทุกประการ อภิญญา ๕ สมาบัติ ๘ รูปฌาน อรูปฌาน พระองค์ปฏิบัติได้อย่างมีความชำนาญจนเป็นวสี พระองค์ทำสมาธิจิตมีความสงบถึงที่สุดทุกครั้งในช่วงทำสมาธิจิตมีความสงบอยู่ เหมือนจิตไม่มีกิเลสตัณหาอะไร เมื่อจิตเสื่อมจากสมาธิความสงบแล้ว จิตก็มีความเศร้าหมอง คิดถึงพระนางพิมพาพระราหุลอยู่เสมอ **พระองค์ทำสมาธิให้จิตมีความสงบติดต่อกันนานร่วมปี ไม่มีวี่แววว่าปัญญาของพระองค์จะเกิดขึ้นแต่อย่างใด** ในอดีตที่ผ่านมาพระองค์ได้บำเพ็ญปัญญาบารมีมาแล้วอย่างสมบูรณ์เต็มที่ เมื่อพระองค์ทำสมาธิจิตมีความสงบถึงที่สุดแล้ว ปัญญาก็ไม่ได้เกิดขึ้นแต่อย่างใด ที่สอนกันในยุคปัจจุบันนี้ว่า ทำสมาธิจิตมีความสงบได้แล้วปัญญาจะเกิดขึ้น สมาธิที่สอนกันในขณะนี้เป็นสมาธิแบบไหน ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าไม่ได้อบรมสั่งสอนในหมู่พุทธบริษัทอย่างนี้เลย หรือถ้าพระพุทธเจ้าสอนอย่างนี้จริง พอจะยกบุคคลมาเป็นพยานหลักฐานอ้างอิงมาอธิบาย ให้ข้าพเจ้าฟังสักหนึ่งท่านได้ไหม นี้เรียกว่าสอนกันไปโดยไม่ดูตำรา พระองค์ได้ทำสมาธิความสงบมาพอเป็นตัวอย่างดังที่ได้อธิบายมาแล้ว และพระองค์ได้ปฏิเสธไว้แล้วว่า วิธีอย่างนี้ไม่เป็นไปเพื่อละกิเลสตัณหา ไม่เป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ ไม่เป็นไปในมรรคผลนิพพาน และไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ ดังนั้น พระองค์จึงได้ลาดาบสทั้งสอง จากไปเพื่อหาแนวทางปฏิบัติในวิธีอื่น

ต่อมาได้พบกับปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ที่กำลังตามหาพระองค์ ในช่วงนั้นพระองค์ได้บำเพ็ญทุกรกิริยาที่เขาดงคสิริด้วยการอดน้ำ และอาหารนานถึง ๔๙ วัน จนร่างกายซูบผอมแทบจะเอาชีวิตไม่รอด ในขณะนั้น พระองค์เกิดนิมิตเห็นพระอินทร์เอาพิณสามสายมาดีดให้ฟัง สายที่หนึ่งหย่อนเกินไปเสียงไม่ไพเราะ สายที่สองตึงเกินไป เสียงพิณก็ไม่ไพเราะเช่นกัน สายที่สามไม่ตึงไม่หย่อน เสียงพิณมีความไพเราะ เมื่อพระองค์เห็นอย่างนั้น จึงเอาพิณสามสายมาเปรียบเทียบกับการปฏิบัติของพระองค์เอง จึงรู้ว่าความเพียรของพระองค์ตึงเกินไป ถ้าฝืนทำอย่างนี้ต่อไปชีวิตคงไม่รอดแน่

จากนั้นพระองค์จึงหยุดบำเพ็ญทุกรกิริยา แล้วกลับมาฉันอาหารเหมือนเดิม ปัญจวัคคีย์ไม่พอใจจึงพากันหนีจากพระองค์ไป พระองค์อยู่โดดเดี่ยวลำพัง และได้ไปดูวิธีปฏิบัติในสำนักต่างๆ หลายแห่ง แต่พระองค์ก็รู้ว่าไม่ถูกทาง วิธีที่ถูกเป็นอย่างไรพระองค์ยังไม่รู้ พระองค์ออกเดินทางไปเรื่อยๆ ทั้งมีความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า จึงได้พักผ่อนใต้ร่มโพธิ์ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา รับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดา แล้วนำเอาถาดทองคำไปลอยในแม่น้ำเนรัญชราเพื่อเสี่ยงทาย มีคำกล่าวว่า

“ถ้าข้าพเจ้าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาตินี้
ขอให้ถาดทองคำทวนกระแสน้ำขึ้นไป
ถ้าจะไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาตินี้
ขอให้ถาดทองคำได้ไหลไปตามกระแสน้ำ”

ทรงค้นพบแนวทางตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง

เมื่อพระองค์ปล่อยมือ ถาดทองคำก็ได้ทวนกระแสน้ำขึ้นไปทันที พระองค์จึงมีความมั่นใจว่าในชาตินี้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน จากนี้ไปจะเป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติเสียใหม่ ๕ ปี กว่าที่ผ่านมา พระองค์ไม่เคยใช้ปัญญาพิจารณาในสัจธรรมใด นี้เป็นการเริ่มต้นที่พระองค์จะได้ใช้ปัญญาเป็นครั้งแรก การใช้ปัญญาในครั้งนี้มีอุบายที่จะเอาถาดทองคำนำมาคิด ท่านผู้อ่านทั้งหลายจงเข้าใจจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติด้วยการใช้ปัญญานำหน้า นี้จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ให้ท่านติดตามอ่านให้ดี มีเหตุผลรองรับในความถูกต้องเอาไว้อย่างชัดเจน เพราะการปฏิบัตินี้ จะไม่เหมือนกันกับดาบสทั้งสอง ที่สอนมาก่อนแต่อย่างใด **ในจุดเริ่มต้นนี้ พระองค์ได้ค้นพบหลักสัมมาทิฏฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม สัมมาสังกัปโป การดำริพิจารณาด้วยปัญญาในเหตุผล** ก็มีความถูกต้องชอบธรรมไปเสียทั้งหมด

เมื่อพระองค์ได้อุบายฝึกปัญญา จากการลอยถาดทองคำนำมาคิดพิจารณา ทำให้ใจของพระองค์ได้รู้เห็นตามหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อย่างเปิดเผย หลักเสี่ยงทายในชีวิต เป็นของคู่กับโลกมนุษย์นี้มายาวนาน ตัวอย่างการไปยกพระหรือเสี่ยงทายด้วยวิธีใดต้องอธิษฐานไว้สองอย่างเสมอ เช่น ถ้าจะได้ขอให้ยกพระขึ้น ถ้าจะไม่ได้ขอให้ยกพระไม่ขึ้นนี้ฉันใด พระองค์จึงเสี่ยงทายว่า ถ้าจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าให้ถาดทองคำทวนกระแสน้ำขึ้นไป ถ้าไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

ให้ถาดทองคำไหลไปตามกระแสน้ำ แต่ครั้งนี้ถาดทองคำทวนกระแสน้ำขึ้นไป จึงทำให้พระองค์มีความมั่นใจในตนเอง **ได้เอาถาดทองคำมาเป็นอุบายพิจารณาด้วยปัญญา แล้วตีความหมายว่าถาดทองคำทวนกระแสน้ำ ก็เอาถาดทองคำ มาเปรียบเทียบกับใจของพระองค์เอง ทรงดำริว่า พระองค์จะฝึกสติปัญญามาอบรมใจ ไม่ปล่อยให้ใจเกิดความยินดีในสิ่งที่ชอบใจไปตามกระแสโลก ตามปกติใจมีความต้องการในทางที่ต่ำ ในกามคุณทั้ง ๕** ใจมีความยินดีในรูป ใจมีความยินดีในเสียง ใจมีความยินดีในกลิ่น ใจมีความยินดีในรส ใจมีความยินดีในสัมผัสที่อ่อนนุ่ม เรื่องอย่างนี้พระองค์ได้เคยมีความยินดีมาแล้ว จากนี้ไปพระองค์จะใช้ปัญญาทวนกระแส ไม่ให้ใจมีความยินดีในสิ่งเหล่านี้ ใจก็จะไม่เกิดความเห็นผิด ความเข้าใจผิดไปตามกระแสโลกเหมือนที่เคยเป็นมา เรียกว่า **พระองค์มีปัญญาปฏิเสธไม่ให้ใจเกิดความยินดียินร้ายโดยประการทั้งปวง** และปฏิเสธใน ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขที่เกี่ยวกับกามคุณในทางโลก พระองค์ก็มีปัญญาฝึกใจไม่ให้ใจมีความผูกพันในสิ่งเหล่านี้ ได้ฝึกใจปฏิเสธว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผูกใจก่อให้เกิดความหลงใหล ยึดติดผูกพันอยู่ในโลกนี้ทั้งนั้น

ปัญญาสอนใจให้มีความรู้รอบ

พระองค์จึงใช้ปัญญาพิจารณาอบรมสอนใจ ให้มีความรู้รอบอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ใจได้รู้ในสรรพสังขารที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป การพิจารณาด้วยปัญญา ต้องมีการพิจารณาเข้า การพิจารณาออกตามเหตุการณ์ เช่น ไปเห็นเรื่องภายนอก เห็นคนแก่ เห็นคนเจ็บ เห็นคนตาย ก็น้อมเข้ามาภายในคือตัวเอง ว่าเราก็ต้องเป็นอย่างนั้น หรือน้อมตัวเองออกไปเทียบกับสิ่งภายนอกให้รู้เห็นเป็นสภาพเดียวกันว่า เราก็มีความแก่ ความเจ็บ ความตายเหมือนคนอื่น คนอื่นเป็นอย่างไร เราก็เป็นอย่างนั้น คนอื่นไม่เที่ยง เราก็ไม่เที่ยง คนอื่นมีความทุกข์ เราก็มีความทุกข์ ร่างกายคนอื่นเป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน ร่างกายเราก็เป็นอนัตตาสูญไปจากความเป็นตัวตนเช่นกัน ไปเห็นซากศพคนตาย เป็นไปในลักษณะใดก็น้อมเข้ามาดูร่างกายตัวเองให้เห็นเป็นซากศพเหมือนกัน

เรื่องอดีต อนาคต ก็นำมาพิจารณาให้ลงปัจจุบัน การพิจารณาเรื่องอดีตต้องอาศัยสัญญา การพิจารณาในเรื่องอนาคตก็ต้องอาศัยสมมติและสัญญา สมมตินี้เป็นที่รองรับของปัญญา สัญญา คือความจำ ความจำนี้ก็ต้องเลือกจำในสิ่งที่มีโทษมีภัยเพื่อให้ใจได้กลัวต่อโทษภัยนั้นๆ เรื่องโทษภัยนี้มีอยู่ประจำโลกทุกคนที่เกิดมาแล้วต้องได้ประสบพบเห็น และได้รับไม่มากก็น้อยฉะนั้นความจำจึงเลือกจำในสิ่งที่มีโทษภัย เพื่อไม่ให้ใจมีความกำเริบในสิ่งที่ชอบใจ ถ้าสิ่งไหนที่ทำให้เกิดราคะตัณหา รักใคร่ กำหนัด

ยินดี มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ถ้าปัญญาไม่มีแล้ว ก็ไปหลงติดอยู่กับสิ่งเหล่านี้ ถ้าผู้มีปัญญาดี ก็หาจำเอาแต่สิ่งที่มีโทษภัยมาทำความเข้าใจอยู่เสมอ เช่น รูปของเราและรูปของคนอื่น ก็ให้พิจารณาด้วยปัญญาว่าเป็นโทษภัยด้วยกันทั้งนั้น รูปร่างกายของเรามีโทษอย่างไร รูปร่างกายของคนอื่นก็มีโทษอย่างนั้น รูปร่างกายทั้งหมดนี้ก็ย่อมมีโรคภัย การเจ็บไข้ได้ป่วย หรือการตายก็เป็นภัยแก่ชีวิตทั้งนั้น ในชาติอดีตที่ผ่านมา ร่างกายนี้ก็มีโทษภัยเหมือนกับชาติปัจจุบัน

การพิจารณารูปขันธ์

ความไม่สวยงามในร่างกายนี้ ผู้มีปัญญาเท่านั้นจึงจะรู้เห็น ตามความเป็นจริง ธรรมชาติเดิมของร่างกายแล้ว ไม่มีสิ่งใดเป็นของสวยงาม มีแต่สิ่งสกปรกโสโครก ถึงจะอาบน้ำชำระรักษาอยู่ก็ตาม ความสกปรกในร่างกายนี้หาหมดไปไม่ ถ้าไม่อาบน้ำภายในสิบวันความสกปรกของร่างกายก็จะส่งกลิ่นออกภายนอกจนเป็นที่ขยะแขยงของสังคม เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ก็ไม่มีสิ่งใดเป็นของสวยงาม และก็ไม่ได้ประกาศตัวว่าเป็นของสวยงามแต่อย่างใด ความสวยงามนั้นมีอยู่ที่กิเลส สังขาร โมหะ อวิชชามีความเข้าใจผิด รูปนั้นจึงมีความสวยงาม รูปสวยงามเพราะความรัก รูปสวยงามเพราะความยินดี รูปสวยงามเพราะความใคร่ รูปสวยงามเพราะมีความกำหนัด ถ้าใจไม่มีความรัก ความใคร่

ความกำหนัดแล้ว รูปนั้นจะไม่มีสิ่งใดเป็นของสวยงามเลย เพราะความสวยงามนั้นไม่ขึ้นอยู่กับรูปร่างกลางตัวแต่อย่างใด ถึงจะมีเครื่องประดับประดาตกแต่งไว้ ก็เพียงเป็นเครื่องฉาบทาไว้ข้างนอก และฉาบทาไว้ตามผิวหนังเพียงผิวเผินเท่านั้น เหมือนกันกับหีบศพที่ประดับด้วยแสงสีและลวดลายต่างๆ ไว้ภายนอก ส่วนภายในหีบศพนั้น ย่อมเป็นซากศพที่มีความสกปรกเปื่อยเน่าและส่งกลิ่นอันเหม็นคลุ้งอยู่ตลอดเวลา ฉันใด รูปร่างกายเรา และรูปร่างกายของคนอื่นถึงจะมีเครื่องประดับที่สวยงามและเอาน้ำหอมฉาบทาไว้ ก็เพียงกลบกลิ่นอันเหม็นคาวของร่างกายฉันนั้น และเพื่อให้สังคมมนุษย์เราอยู่ร่วมกันได้

การพิจารณาด้วยปัญญา เพื่อให้ใจได้รู้ความจริงของธาตุขันธ์ ให้รู้ความเกิดขึ้นของธาตุขันธ์ ให้รู้ความเป็นอยู่ของธาตุขันธ์ ให้รู้ความดับไปของธาตุขันธ์ เพราะการเกิดขึ้นของธาตุขันธ์ไม่ใช่จะเกิดขึ้นได้ภายในวันเดียว สิ่งเหล่านี้จะค่อยๆ เจริญขึ้น เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว ความทุกข์กายความทุกข์ใจก็เป็นเงาตามตัว ความไม่เที่ยงก็เปลี่ยนสภาพมาตั้งแต่เป็นก้อนเลือด แปรสภาพเป็นเด็ก จากเด็กแปรสภาพเป็นหนุ่มสาว แล้วก็แปรสภาพเป็นคนเฒ่าคนแก่ และเป็นคนเจ็บ ตายไปในที่สุด เมื่อตายแล้วธาตุขันธ์ทั้งหมดนั้นก็จะลงสู่อนัตตา คือ ความไม่เป็นสัตว์เป็นบุคคล ไม่เป็นเรา ไม่เป็นเขาทั้งสิ้น ความเข้าใจ เดิมว่าเป็นตัวตนของเราก็จะเป็นโมฆะ ธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่เข้าใจว่าเป็นตัวตนก็จะแตกสลายไปเป็นธาตุเดิม คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ไปตามมูลความจริงของอนัตตา คือ ความสูญเปล่า ไม่มีสิ่งใดเป็นของของเรา

ตามความเข้าใจแต่อย่างใด เมื่อใจไม่มีปัญญาจึงหลงยึด เมื่อไม่สมปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สมใจนึกก็เป็นทุกข์ ความปรารถนา นั้นย่อมปรารถนาเอาแต่สิ่งที่ถูกใจ และชอบใจด้วยกันทั้งนั้น การเกิดก็ต้องการแต่ตระกูลที่มีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ถ้าสมปรารถนา ด้วยกันหมดทุกคนแล้ว สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในโลกก็จะไม่เป็นอยู่ในสภาพนี้ ถ้าทุกคนมีฐานะความเป็นอยู่เท่าเทียมกันก็จะไม่มีใครว่าใครได้ เพราะมีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เหมือนกันทั้งหมด หรือถ้าคนกำพร้าอนาถา ไม่มีทรัพย์สมบัติ ไม่มียศ มีแต่คำกล่าวร้ายนินทา มีความทุกข์กาย ความทุกข์ใจตลอดเวลา โลกมนุษย์นี้ก็คงไม่มีใครต้องการมาเกิด เพราะมนุษย์เราต้องการแต่ความสุข

คำว่า เสื่อมจากลาภ เสื่อมจากยศ คำนินทาว่าร้าย และความทุกข์นานาชนิดเหล่านี้ ก็ย่อมไม่มีใครต้องการทั้งสิ้น แต่ก็หนีไม่พ้น เพราะโลกนี้มีสัจธรรมครอบไว้แล้วอย่างพร้อมมูล จะเลือกเอาแต่ความสุขอย่างเดียวไม่ได้ ชอบในสิ่งใด ยินดีในสิ่งใดก็มีแต่ความต้องการอยากให้สิ่งนั้นๆ มีความจีรังถาวรตลอดไป เมื่อไม่ได้สิ่งนั้นๆ สมปรารถนาก็เกิดความทุกข์ใจ นี่เราพยายามอยากจะฝืนธรรมชาติที่เป็นสัจธรรมอยู่เสมอ แต่ก็ไม่มีใครในโลกนี้จะสมความปรารถนาสักคนเดียว รายไหนก็รายนั้น ไม่มีใครสมหวังดังความตั้งใจเอาไว้เลย เมื่อเกิดมาแล้ว ก็ต้องมาแก่ เจ็บตายด้วยกันทั้งนั้น

เหตุแห่งทุกข์ที่พาให้เกิดในภพทั้งสาม

ในอีกมุมหนึ่งพระองค์ได้คิดเปรียบเทียบว่า ถ้าถาดทองคำได้ไหลไปตามกระแสน้ำ ถาดทองคำจะไปตกอยู่ในที่ไหน แล้วโอปนยิโก น้อมเอาถาดทองคำมาเปรียบกับใจพระองค์ดูว่า ถ้าถาดทองคำไหลไปตามกระแสน้ำจะไหลไปเรื่อยๆ น้ำไหลไปทางไหนถาดทองคำก็ไหลไปตามนั้น ในที่สุดก็ไหลลงสู่มหาสมุทรอันกว้างใหญ่ไหลวนไปเวียนมาในมหาสมุทรไม่มีที่จบสิ้นได้ นี้ฉันใด ถ้าใจมีกิเลสตัณหาฝังอยู่ใจก็จะเที่ยวเกิดตายในมหาสมมุติโลกนี้ไม่มีที่จบสิ้นเช่นกัน เมื่อเวลาน้ำลด ถาดทองคำก็จะตกค้างอยู่ในหาดทรายหรือเกาะแห่งนั้นชั่วคราว เมื่อถึงเวลาน้ำขึ้น ถาดทองคำก็จะไหลไปตามกระแสน้ำต่อไปไม่มีทางสิ้นสุดลงได้ นี้ฉันใด พระองค์ใช้ปัญญาคิดเปรียบเทียบกับใจว่า ความรักความต้องการของใจอันไม่มีที่สิ้นสุด ความอยากของใจก็ไม่มีขอบเขต ไม่มีประมาณก็ฉันนั้น ดังคำว่า

นตฺถิ ตณฺหา สมานที
แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี
มหาสมุทรไม่มีความอิ่มด้วยน้ำ ฉันใด
ใจก็ไม่มีความอิ่มในความอยาก ฉันนั้น

พระองค์ได้ใช้ปัญญาคิดพิจารณาว่า การที่ถาดทองคำได้ไปตกค้างตามหาดทรายในเวลาน้ำลด หรือตกค้างอยู่ในเกาะต่างๆ เปรียบเหมือนกับใจที่ได้ไปตกค้างเกิดเป็นมนุษย์เป็นคนชาติตระกูลต่างๆ เป็นกษัตริย์บ้าง เป็นพราหมณ์บ้าง เป็นแพศย์บ้าง

เป็นศูทรบ้าง เป็นจัณฑาลบ้าง เกิดในภพน้อยภพใหญ่ในกามภพ รูปภพ อรูปภพ และภพของหมู่สัตว์ดิรัจฉานทั่วไป พระองค์ใช้ปัญญาพิจารณาอยู่อย่างนี้ พระองค์ได้เกิดมีญาณทัสสนะขึ้น เกิดปัญญาหยั่งรู้และมีความเข้าใจในเหตุที่ทำให้มนุษย์ได้เกิดมาอย่างชัดเจน ในสมัยที่พระองค์ยังเป็นฆราวาสได้ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บป่วย คนตาย ก็เพราะมีเหตุคือการเกิด แต่อะไรเป็นเหตุให้คนได้เกิด ในช่วงนั้นพระองค์ยังไม่รู้ พึ่งจะรู้ในเหตุที่ทำให้มนุษย์ได้เกิดมา ก็จากอุบายการใช้ปัญญาพิจารณาในถาดทองคำนี้เอง

นั้นคือ **ตัณหาความอยากที่พาให้มาเกิดเป็นภพเป็นชาติหมุนเวียนอยู่ในภพทั้งสาม มีกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา**

๑. กามตัณหา หมายถึง วัตถุกามและกิเลสกาม

***วัตถุกาม* หมายถึง วัตถุสมบัติที่เรามีความผูกพันยินดี**

ให้พิจารณาว่าวัตถุสมบัตินี้เป็นวัตถุธาตุประจำโลก เป็นเพียงสิ่งอาศัยในชีวิตประจำวัน แม้จะถือเป็นกรรมสิทธิ์ได้ก็เพียงถือได้ตามกฎหมาย และถือได้เท่าที่เรามีชีวิตอยู่เท่านั้น แต่เมื่อใจออกจากธาตุขันธ์ไปแล้ว วัตถุธาตุเหล่านั้นก็หมดความหมายในความเป็นตัวเราและของของเราทันที ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ยึดครองถือเป็นกรรมสิทธิ์ในวัตถุธาตุนั้นต่อไป ไม่กี่เดือนกี่ปีก็จะตายจากสมบัตินั้นไป ไม่มีใครจะเอาวัตถุธาตุติดตัวไปได้เลยแม้แต่น้อย คำพูดว่า เป็นของของเราก็กลายเป็นโมฆะไปทันที ไม่มีอะไรเป็นของของเราที่แน่นอน ถ้าเรามีความยินดีผูกพัน ก็ย่อมจะเกิดความทุกข์ใจตามมา แต่เมื่อใจได้รู้เห็นจริงว่าวัตถุธาตุและทรัพย์สมบัติ

ทั้งหลาย เป็นเพียงปัจจัยอาศัยประจำวันอย่างมั่นใจแล้ว การยึดถือในวัตถุสมบัติที่มีอยู่ภายในใจก็จะเริ่มถอนตัว ไม่ยึดมั่นถือมั่นดังที่เคยเป็นมา ความโลภ ความเข้าใจผิดภายในใจก็จะค่อยๆ หมดไป นี้เป็นอุบายละความโลภภายในใจ ต้องมีสติปัญญาสอนใจให้รู้เห็นความจริงใจก็จะค่อยๆ ถอนตัวจากความอยาก คือ ตัณหาออกไปได้

***กิเลสกาม* หมายถึง ใจที่มีความยินดี ผูกพันอยู่กับกามคุณ** มีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ใจมีความรัก ใจมีความใคร่ ใจมีความกำหนัดเป็นอารมณ์ ใจมีความต้องการอยู่กับกามคุณนี้ เมื่อใจมีความฝักใฝ่อยู่ในกาม การแสวงหาเพื่อกามก็พยายามดิ้นรนทุกวิถีทาง ความต้องการของใจที่ลุ่มหลงอยู่ในกิเลสกามนี้มีประจำโลก แต่พระองค์มีสติปัญญา พิจารณาเพื่อลบล้างความเข้าใจผิด และความหลงผิด ให้ใจมีความรู้เห็นทุกข์ โทษ ภัยที่เกิดขึ้นจากกามคุณอย่างชัดเจน

๒. ภวตัณหา คือ ใจมีความยินดีอยู่ในภพที่เกิด ไม่อยากเปลี่ยนแปลงจากภพเดิมนี้ไป เคยอยู่กับภพชาติอะไรก็อยากอยู่กับภพชาตินั้นๆ ต่อไป ถ้าเกิดในภพชาติที่เป็นมนุษย์ก็อยากอยู่ในภพชาติที่เป็นมนุษย์นี้ตลอดไป ใครจะว่าภพชาติของสวรรค์พรหมโลก มีความสุขดีกว่าก็ไม่สนใจ ตัวเองมีความเป็นอยู่อย่างไรก็อยากอยู่ไปตามภพเดิม หรือมีเหตุที่จะตายจากภพที่เป็นมนุษย์นี้ไป ใจก็มีความผูกพันยึดมั่นอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ลูก หลาน หรือวัตถุสมบัติที่ตัวเองมีความยินดี

๓. วิภวตัณหา คือ ไม่อยากไปเกิดในภพชาติที่ไม่ชอบใจ เช่น พวกเทพที่อยู่ในโลกที่เป็นทิพย์ เขาก็ไม่อยากมาเกิดเป็นมนุษย์ หรือผู้ที่เกิดเป็นมนุษย์ในฐานะที่อุดมสมบูรณ์ มีความเพียบพร้อมด้วยกามคุณ เขาก็ไม่อยากมาเกิดในตระกูลที่ต่ำต้อยยากจน หรือไม่อยากเกิดเป็นคนพิกลพิการ เสียหูเสียตา มีอวัยวะไม่สมประกอบ ไม่อยากไปเกิดในภพของอบายภูมิ มีนรก เปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉาน ถึงไม่อยากเกิดในภพดังกล่าว ก็จำเป็นต้องไปเกิดเมื่อตัวเองทำกรรมไว้ไม่ดี เมื่อกรรมชั่วส่งผลให้ไปเกิดในภพไหนก็ต้องไปตามกรรม ไม่มีสิทธิ์เรียกร้องเอาตามใจชอบของตน

ตัณหาทั้งสามนี้ จึงเป็นเหตุปัจจัยให้มีการหมุนเวียนอยู่ในภพทั้งสาม ถ้าดับเหตุนี้ได้แล้ว ภพทั้งสามก็หมดปัญหาไป ความเข้าใจว่า ตัณหาพาให้เรามีความสุขนั้น เป็นความเข้าใจผิดของตนเอง

ความทุกข์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ความทุกข์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้นั้น คือ สภาวทุกข์ เป็นทุกข์ประจำขันธ์ ถึงคนนั้นจะมีความเป็นอยู่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติและเพียบพร้อมด้วยกามคุณก็ตาม สภาวทุกข์ย่อมแสดงตัวขึ้นที่ขันธ์อยู่เสมอ เช่น รูปขันธ์ที่จิตยังครองร่างอยู่ ย่อมปรากฏความทุกข์ขึ้นที่กายที่ใจ ถึงไม่มีใครปรารถนาแต่จำเป็นก็ต้องได้รับ เพราะเป็นธรรมชาติที่มีอยู่กับตัว ถึงจะพยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้ความทุกข์ดับไปแต่ก็ไม่สำเร็จ เช่น แสวงหากามคุณ คือ รูป เสียง กลิ่น รส

โผฏฐัพพะ มากลบเอาไว้ แต่ก็ไม่มีใครในโลกนี้ปิดบังทุกข์ไว้ได้ เพราะทุกข์เป็นสัจธรรมประจำธาตุขันธ์ และเปิดเผยกับตัวเองอยู่ทุกวันคืน จะยืน เดิน นั่ง นอน ในอิริยาบถต่างๆ นั้นเป็นเพียงหลบหลีกทุกข์ชั่วคราวเท่านั้น และไม่มีอิริยาบถใดมีความสุขที่แน่นอน เช่น ยืนนานก็เป็นทุกข์ เดินนานก็เป็นทุกข์ นั่งนานก็เป็นทุกข์ นอนนานก็เป็นทุกข์

เราจะหาเอาความสุขจากธาตุขันธ์มาจากที่ไหน ในที่สุดก็คว้าเอารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ มากลบทุกข์ไว้ชั่วคราวเท่านั้น แทนที่จะเป็นผลดีกลับยิ่งเพิ่มความทุกข์ให้เกิดความรุนแรงขึ้น เหมือนกับการดับไฟ จะหาขี้เลื่อยหาแกลบมากลบไฟเอาไว้แทนที่ไฟจะดับไป กลับเป็นเชื้อของไฟได้เป็นอย่างดี เมื่อไฟคลุกรุ่นขึ้นมา ก็เอาแกลบกลบไว้อีกนี้คือ ไม่ฉลาดในการดับไฟนี้ฉันใด เรื่องไปเอารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ มาดับใจที่เป็นทุกข์ จึงเป็นเพียงกลบทุกข์เอาไว้ เป็นอุบายเปลี่ยนอารมณ์ของใจที่มีทุกข์ได้ชั่วคราว ในที่สุดอายตนะภายนอก ก็จะกลายเป็นเชื้อแห่งความทุกข์ได้อย่างดี เพราะการสัมผัสในอายตนะ จึงทำให้เกิดความดีใจเสียใจ เป็นไฟเสริมราคะ เป็นไฟเสริมโทสะ เป็นไฟเสริมโมหะ ให้เกิดความรุนแรง ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสไว้ว่า การไม่สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ปล่อยให้ออกไปเกาะเกี่ยวอยู่กับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ จึงเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ขึ้นที่ใจ ฉะนั้นความเกิดจึงมีทุกข์ และเป็นช่องทางให้ทุกข์อื่นที่จรมา ได้รวมตัวเป็นทุกข์ขึ้นที่ใจ ขอให้พิจารณาด้วยปัญญาเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง ส่วนความแก่ ความเจ็บ

ความตายที่เป็นทุกข์ ก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงจะกลัวสักปานใด ก็หนีไม่พ้น เพราะความเกิดได้ก่อขึ้นไว้แล้ว ความแก่ ความเจ็บ ความตาย มันเป็นผลต่อเนื่องมาจากความเกิด ถ้าปิดความเกิดได้อย่างเดียว ความทุกข์ในสามภพก็หมดสภาพไป

ฉะนั้น นักภาวนาปฏิบัติผู้ที่ไม่ต้องการความเกิด ผู้ไม่ต้องการความทุกข์ ก็ต้องพิจารณาความเกิด พิจารณาความทุกข์ให้รู้เห็นในชาติปัจจุบัน เพื่อบั่นทอนอุปาทานความยึดมั่นในชาติอนาคตให้หมดไป จึงตัดกระแสความห่วงใยอันเป็นปัจจัยให้เกิดภพเกิดชาติ ด้วยสติปัญญาที่คมกล้าเฉียบแหลม จึงเรียกว่า **อนาลโย** ไม่มีความห่วงอาลัยผูกพันกับของสิ่งใดในโลก ทำลายสถานที่เกิด และดับมูลเชื้อที่จะพาให้เกิดดังคำว่า

สมูลํ ตณฺหํ อพฺภุยฺห

จึงเป็นผู้รื้อถอนตัณหาพร้อมทั้งมูลรากได้แล้ว

นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโต

ใจจึงหมดความอยาก ดับเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์อย่างสิ้นเชิง

เมื่อพระองค์ได้ดำริพิจารณาสัจธรรมด้วยปัญญาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ใจได้รู้เห็นตามความเป็นจริง เหมือนกับฉายไฟอยู่ในที่มืด เมื่อแสงสว่างของไฟส่องไปทางไหน ตาก็รู้เห็นวัตถุที่แสงไฟส่องไปนี้ฉันใด ใจเมื่อมีแสงสว่างของปัญญาได้ส่องทางให้แล้ว ใจก็รู้เห็นในสัจธรรม นั้นอย่างถูกต้องก็ฉันนั้น เห็นสิ่งที่ไม่เที่ยงก็รู้เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เห็นทุกข์ก็รู้ว่าเป็นทุกข์ เห็นสภาพที่ไม่มีตัวตน ก็รู้เห็นว่าเป็นสภาพที่ไม่มีตัวตน ถ้าใจรู้เห็นจริงตามปัญญาอยู่อย่างนี้ ชื่อว่าใจมีความรู้เห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง

ปัญญาของพระองค์ได้เกิดขึ้น

ญาณทัสสนะได้เกิดขึ้นภายในใจของพระองค์แล้ว ความรู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมได้ขยายเป็นวงกว้างออกไปไม่มีประมาณ สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีเหตุเป็นแดนเกิด สิ่งนั้นจะตั้งอยู่ได้ชั่วขณะ แล้วก็ดับไปตามเหตุนั้นๆ ไม่มีสิ่งใดตั้งอยู่ด้วยความมั่นคงถาวรได้ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะมีจิตวิญญาณครองหรือไม่มีจิตวิญญาณครองก็ตาม ทุกอย่างจะต้องตกอยู่ในความเปลี่ยนแปลงด้วยกันทั้งนั้น แต่มนุษย์ไม่ยอมรับในการเปลี่ยนแปลงนี้ จึงได้เกิดความทุกข์ ไม่อยากให้สิ่งนั้นได้พลัดพรากจากตัวเราไป มีสิ่งใดก็อยากให้สิ่งนั้นมีอยู่กับตัวเราตลอดไป จึงได้เกิดความยึดมั่นถือมั่นว่าสิ่งนั้นเป็นของเราจริงๆ เมื่อสิ่งนั้นมีการเปลี่ยนแปลง จึงได้เกิดความทุกข์ เรียกว่าใจเป็นทุกข์ในสิ่งที่เรามี **ถ้าใจยึดว่ามีในสิ่งใดใจก็จะเกิดความทุกข์ในของสิ่งนั้น** นี้เรียกว่า ตัณหาความอยากได้เกาะติดยึดมั่นในสิ่งที่ไม่ถาวร แต่อยากให้สิ่งนั้นมีความถาวรตามที่เราต้องการ แม้เงินทองกองสมบัติในโลกนี้เป็นวัตถุธาตุมีประจำโลกมาแต่กาลไหนๆ ก็เป็นเพียงสิ่งอาศัยเพื่อใช้ดำรงชีวิตอยู่ได้เป็นวันๆ ไปเท่านั้น อีกไม่กี่วันเดือนปีก็จะมีการเปลี่ยนแปลงไป ผู้ไม่มีปัญญาจะไม่เข้าใจในสิ่งเหล่านี้ จึงได้เกิดความทุกข์ใจในวัตถุธาตุของโลกนี้ เมื่อใจยังมียินดีผูกพัน ยึดมั่น ถือมั่น ห่วงหาอาทรในวัตถุสมบัติของโลกและในกามคุณทั้งห้าอยู่ ใจก็จะมายึดถือเกาะติด เกิดเป็นภพชาติอยู่ในโลกนี้ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุดลงได้

พระองค์ใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริงอยู่อย่างนี้ ใจจึงได้เกิดเป็นสัมมาทิฏฐิ มีความรู้เห็นถูกต้องชอบธรรม พระองค์ จึงได้ประกาศรับรองว่า "วิธีการปฏิบัติที่เป็นแนวทางที่ถูกต้องนี้เราได้ค้นพบแล้วด้วยปัญญาของตนเอง ไม่มีใครเป็นครูอาจารย์ให้แก่เรา" ไม่ได้ค้นพบจากตำราแต่อย่างใด เพราะความเป็นจริงที่มีอยู่ในโลกนี้ เป็นตำราให้ศึกษาดูอยู่แล้ว แต่ขาดปัญญาที่จะนำมาพิจารณาเท่านั้นเอง อุบายที่เป็นสัจธรรมความเป็นจริงมีอยู่ในโลกนี้มากมาย พระองค์ได้ตรัสว่า **"เอาปลายเข็มทิ่มลงไปที่จุดไหนในโลกนี้ จะมีสัจธรรมในจุดนั้นๆ"** ถ้าไม่มีปัญญาจะนั่งทับนอนทับเหยียบไปมา ก็จะไม่รู้เห็นในสัจธรรมแต่อย่างใด ดังคำว่า

นตฺถิ ปญฺญา สมาอาภา

แสงสว่างอื่นเสมอด้วยปัญญาไม่มี

ปัญญาในที่นี้ หมายถึง

ทัสสนญาณ ที่มีความแตกต่างกัน กับญาณทัสสนะ

ทัสสนญาณ หมายถึง เห็นก่อนรู้

ญาณทัสสนะ หมายถึง รู้ก่อนเห็น

ทั้ง ๒ ญาณนี้ ต้องทำงานร่วมกันหรือรู้เห็นไปพร้อมๆ กัน จึงจะเกิดเป็นผล เช่น รู้แล้วต้องเห็น ถ้าเพียงรู้อย่างเดียวแต่ไม่เห็นก็ไม่กล้าตัดสินใจว่าผิดหรือถูก และอาจจะเกิดความเข้าใจผิดไปได้ ถ้าเห็นแล้วไม่รู้ก็ไม่ทราบว่านี้เป็นอะไร ก็ไม่สามารถตัดสินใจในความผิดความถูกได้เช่นกัน ฉะนั้นญาณทัสสนะและทัสสนญาณต้องตีความหมายให้เข้าใจในเหตุและผล เช่น รู้สัจธรรมไปตามตำรา

ก็พูดไปตามตำราที่รู้มาเท่านั้น สัจธรรมของจริงก็จะไม่เห็น หรือเห็นในสัจธรรมความจริง แต่ไม่รู้ว่าสิ่งนี้เป็นสัจธรรมก็เปล่าประโยชน์ ก็จะเกิดความลังเลสงสัยไม่แน่นอนในการตัดสินใจ

เหมือนกับบุคคลที่ไปหาปลาที่จะเอามาทำเป็นอาหาร เมื่อเอามือคว้าลงไปในน้ำ มือได้กำคองูเอาไว้แน่น ในความรู้สึกว่าเป็นปลา มีความดีใจว่าจะได้ปลาไปทำอาหารให้อิ่มท้อง นี้เพราะรู้อย่างเดียว การตัดสินใจย่อมผิดได้และมีความเข้าใจว่าเป็นปลาอยู่นั่นเอง เมื่อกำคองูขึ้นมาพ้นจากน้ำแล้ว จึงได้เห็นว่าสิ่งที่กำอยู่นั้นเป็นงู ในความรู้ว่าเป็นปลาจะหมดไป เพราะได้เห็นของจริงว่าสิ่งนี้เป็นงู วิธีป้องกันจะไม่ให้งูกัดจึงเป็นวิธีไม่ยากเลย นี้ฉันใด การรู้ก่อนเห็นหรือการเห็นก่อนรู้ในสัจธรรมก็ฉันนั้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

เอส ธมฺโม สนนฺตโน

สัจธรรมนั้นเป็นของเก่า มีมาตั้งแต่กาลไหนๆ

โลกมนุษย์ได้เกิดขึ้นมาแต่เมื่อไร สัจธรรมก็มีมาเป็นคู่อยู่กับโลกนี้แต่เมื่อนั้น คำว่า หลงโลก ก็เพราะไม่มีปัญญารู้เห็นในสัจธรรมความเป็นจริงของสิ่งที่มีอยู่ในโลกนั้นเอง พระพุทธองค์เป็นผู้ค้นพบสัจธรรมความจริงก่อนใครๆ ในโลกนี้ พระองค์ก็ได้ใช้ปัญญาพิจารณาความเป็นจริงในสัจธรรมนี้ จึงทำให้ใจของพระองค์ได้ละถอนปล่อยวาง ในสิ่งที่มีความเห็นผิด ความเข้าใจผิด ความหลงผิดให้สูญสิ้นไปจากใจ ก่อนที่พระองค์จะถึงจุดนี้ต้องใช้เวลานานหลายเดือน ในช่วงนี้พระองค์มีเวลาทำความเพียรอยู่ในที่แห่งนี้อย่างต่อเนื่อง พระองค์ได้ลอยถาดทองคำ ในช่วงประมาณ

เดือนตุลาคม เป็นเวลาน้ำหลาก พระองค์เอาถาดทองคำมาเป็นอุบายในการใช้ปัญญา ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ถ้าเริ่มต้นถูกกับหลักสัมมาทิฏฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมได้แล้ว การใช้อุบายธรรมในการพิจารณาความเป็นจริงอย่างอื่นจึงเป็นของง่าย

หากมีคำถามว่า ในช่วงนั้นพระองค์ทำสมาธิหรือไม่ ก็ตอบว่าพระองค์มีสมาธิอยู่ในใจอยู่แล้ว แต่เป็นสมาธิตั้งใจมั่น ส่วนสมาธิความสงบ พระองค์ได้ทำมาแล้วในครั้งอยู่กับดาบสทั้งสอง การปฏิบัติในครั้งนั้นไม่เจริญก้าวหน้าแต่อย่างใด ต่อมาพระองค์จึงได้เปลี่ยนมาใช้สมาธิความตั้งใจมั่นเป็นพลังหนุนปัญญา การทำสมาธิตั้งใจมั่นหนุนปัญญานี้ไม่ต้องนึกคำบริกรรมอะไร ความตั้งใจมั่นมีอยู่แล้ว เพียงใช้ปัญญาประกอบเท่านั้นเอง การที่มีความตั้งใจมั่นอยู่ เรียกว่า สมาธิตั้งใจมั่น การใช้ความคิดพิจารณาในหลักสัจธรรมตามความเป็นจริง เรียกว่า ปัญญา ความระลึกรู้อยู่ว่า ขณะนี้พระองค์กำลังใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องอะไร เรียกว่า สติ ฉะนั้น สติ สมาธิ ปัญญา ทั้งสามนี้ทำงานร่วมกันเป็นทีม ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งการปฏิบัติก็จะไม่สมบูรณ์

ขณะนี้พระองค์มี สติ สมาธิ ปัญญา พร้อมแล้ว การปฏิบัติธรรมของพระองค์จึงได้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ อุบายวิธีการปฏิบัติของพระองค์จึงตรงต่อความบริสุทธิ์ที่จะเข้าสู่วิมุตินิพพาน วิปัสสนาญาณได้เกิดขึ้นแก่พระองค์แล้วอย่างสมบูรณ์ จึงเป็นโลกวิทูรู้แจ้งโลกทั้งหมด ดังพระบาลีว่า

นตฺถิ โลเก รโหนาม ความลับไม่มีในโลกทั้งสาม

กามโลก รูปโลก อรูปโลก ไม่มีส่วนใดในสามภพมาปิดบังในวิปัสสนาญาณของพระองค์แม้แต่น้อย และมีญาณอื่นๆ เกิดขึ้นกับพระองค์ คือ อภิญญาญาณ

อภิญญาญาณ

อภิญญาญาณ เป็นญาณที่เกิดขึ้นจากมโนสัมผัสโดยตรง เป็นผลต่อเนื่องจากการทำสมาธิ ตามนิสัยบารมีของแต่ละท่านที่เคยได้บำเพ็ญมา ผู้ไม่มีนิสัยในทางอภิญญามาในชาติอดีต จะทำสมาธิความสงบมากเท่าไร อภิญญาก็ไม่เกิดขึ้นแต่อย่างใด ถ้าผู้มีนิสัยเคยได้บำเพ็ญมาในชาติอดีต เมื่อทำสมาธิให้ใจมีความสงบเพียงเล็กน้อย อภิญญาญาณก็จะเกิดขึ้นได้

อภิญญาญาณนี้จะเกิดขึ้นกับปุถุชนธรรมดาก็ได้ หรือเกิดขึ้นกับพระอริยเจ้าก็ได้ ไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา หรือผู้ไม่นับถือศาสนาอะไร อภิญญาญาณก็เกิดขึ้นได้ เพราะวิธีทำสมาธิความสงบเป็นหลักสากลมีอยู่ประจำโลกมาแต่กาลไหนๆ ตามประวัติในอดีตเมื่อพระพุทธศาสนายังไม่ได้อุบัติเกิดขึ้นในโลก ก็มีผู้ทำสมาธิความสงบและมีอภิญญาเกิดขึ้นอยู่แล้ว ยกตัวอย่างอสิตดาบสผู้มีความชำนาญในการทำสมาธิและอภิญญา เข้ามาเยี่ยมเจ้าชายสิทธัตถะเมื่อครั้งประสูติได้ไม่กี่วัน รวมถึงอาฬารดาบสและอุทกดาบสผู้เป็นอาจารย์ สอนสมาธิความสงบแก่

พระสิทธัตถะภิกขุ ซึ่งดาบสเหล่านี้ก็ไม่รู้จัก ศีล ๕ ศีล ๘ แต่อย่างใด

อภิญญาญาณดังกล่าว มีจำนวนมาก จะอธิบายพอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

๑. จักขุญาณ เป็นตาทิพย์เกิดขึ้นจากใจโดยตรง อยากเห็นสิ่งใดเพียงกำหนดจิตดู จะสามารถเห็นสิ่งนั้นได้ เช่น อยากดูเทพเจ้าเหล่าเทวดาทั้งหลายอยู่กันอย่างไร ก็จะเห็นได้ทั้งหมด หรือกำหนดจิตดูหมู่สัตว์นรกหรือหมู่เปรตว่าอยู่กันอย่างไร ก็จะเห็นได้ทั้งนั้น

๒. โสตญาณ มีหูทิพย์ สามารถกำหนดจิตฟังเสียงเทวดาทุกชั้นฟ้า แม้ผู้ที่ไปตกนรกมีเสียงร้องด้วยความเจ็บปวดอย่างไรก็ได้ยินทั้งนั้น

๓. เจโตปริยญาณ กำหนดจิตดูความคิดของผู้อื่นได้ ว่ากำลังคิดเรื่องอะไร คิดในทางดีหรือคิดในทางไม่ดี ที่เรียกว่า รู้วาระจิตของผู้อื่น

๔. อิทธิวิธีญาณ มีฤทธิ์ดำดินเหาะเหินบนท้องฟ้าได้ ทั้งพระอริยเจ้าและปุถุชนผู้มีนิสัยทางนี้ มีปรากฏในตำรามากมาย

๕. มโนมยิทธิญาณ เป็นฤทธิ์ทางใจโดยเฉพาะ อยากจะทำตัวคนเดียวให้เป็นหลายคนหรือกำหนดจิตใช้อภินิหารแปลงรูปร่างเป็นสัตว์ ก็สามารถทำได้

๖. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ กำหนดจิตดูชาติอดีตของตนเองได้ ในชาติอดีตมีความเป็นอยู่อย่างไร มีใครบ้างที่มีความเกี่ยวข้องกัน สามารถรู้ได้ทั้งหมด

๗. จุตูปปาตญาณ เป็นญาณที่รู้จิตของผู้ที่ตายไปแล้ว ว่าขณะนี้ จิตเขาไปอยู่ที่ไหน ได้รับกรรมอะไร เมื่อพ้นจากกรรมนี้แล้วจะได้ไปรับผลของกรรมอะไรต่อไป สามารถรู้ได้ทั้งหมด

๘. อตีตังสญาณ เป็นญาณที่รู้ในเรื่องอดีตที่ผ่านมาทุกๆ เรื่อง

๙. อนาคตังสญาณ เป็นญาณที่รู้ในเรื่องอนาคตที่จะเกิดขึ้นกับทุกๆ เรื่องเช่นกัน

อภิญญาญาณที่ได้อธิบายมานี้ เป็นอภิญญาญาณขั้นโลกีย์ เป็นได้เฉพาะผู้มีนิสัยในทางนี้เท่านั้น ญาณนี้จะไม่ทำให้กิเลสตัณหาหมดไปจากใจแต่อย่างใด ถ้าผู้ไม่มีปัญญา ญาณดังกล่าวจะเป็นตัวสร้างกิเลสตัณหา สร้างมานะอัตตาขึ้นกับตัวเองเป็นอย่างมาก จะมีการหลงตัวลืมตัวไปว่าเราเก่งอย่างนั้น เราดีอย่างนี้ มานะอัตตาจะพองตัวสูงมากทีเดียว

ในยุคนี้ถ้าผู้มีญาณอย่างนี้ จะมีมหาชนยกย่องสรรเสริญว่าเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างเต็มที่ หรือบางทีอาจได้คะแนนนิยมไปว่า นี้คือพระอรหันต์ที่ได้เกิดขึ้นในโลกก็อาจเป็นได้ ถ้าผู้ใดมีอภิญญาญาณเกิดขึ้นกับตัวเองแล้ว ต้องใช้ปัญญาเตือนตัวเองอยู่เสมอว่า อภิญญาญาณเป็นของเล่นเท่านั้น อย่าหลงตัวว่าตนมีคุณธรรมแต่อย่างใด เป็นเพียงญาณโลกีย์ที่เสื่อมได้ไม่ถาวรอะไร พระสิทธัตถะภิกขุก็มีอภิญญาญาณดังกล่าวนี้มาก่อนตรัสรู้อยู่แล้ว แต่พระองค์ก็ยังเป็นปุถุชนอยู่ และไม่ได้ติดใจในญาณเหล่านี้แต่อย่างใด

อาสวักขยญาณได้เกิดขึ้น

เมื่อพระองค์ลอยถาดทองคำที่แม่น้ำเนรัญชรา เวลาในช่วงนั้นเป็นฤดูฝน มีน้ำไหลหลากที่รุนแรง พระองค์จึงยังไม่ได้ข้ามแม่น้ำ ปีต่อมาเมื่อน้ำในแม่น้ำเนรัญชราลดลง พระองค์จึงได้ข้ามแม่น้ำเนรัญชรามาปฏิบัติธรรม ยังฝั่งที่มีต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่เป็นสหชาติเกิดพร้อมกัน

ในคืนวันเพ็ญเดือนหก ที่เป็นวันตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ขอหญ้าคาจากพราหมณ์มาปูลาดใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์เพื่อประทับนั่ง ในช่วงนี้เอง อาสวักขยญาณได้เกิดขึ้น ก่อนตรัสรู้พระองค์ได้มีญาณอื่นๆ เกิดขึ้นและผ่านมาทั้งหมดแล้ว ในคืนตรัสรู้นี้ จะมีญาณเดียวเท่านั้น เรียกว่า **อาสวักขยญาณ เป็นญาณที่รู้ว่า อาสวะจะสิ้นไปในชั่วจริมกจิตนี้เท่านั้น**

คำว่า อาสวักขยญาณ ในหนังสือทั่วไปจะแปลว่าเป็นญาณที่ทำให้อาสวะสิ้นไป การแปลอย่างนี้ไม่มีเหตุผลพอเชื่อถือได้ เพราะเมื่ออาสวักขยญาณได้เกิดขึ้นแล้วไม่ต้องทำอะไรอีก จะมีความสมบูรณ์ ความบริสุทธิ์ในคุณธรรมพร้อมแล้ว อาสวักขยญาณเมื่อเกิดขึ้นแล้วตั้งอยู่ไม่นานก็ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะอาสวักขยญาณ เป็นญาณที่กล้า เป็นญาณที่มีพลัง เป็นญาณที่รู้ว่าอาสวะจะสิ้นไป ให้สังเกตดูด้วยเหตุผลดังนี้ เมื่อพระองค์ได้ประทับนั่งบนหญ้าคา มีคำอธิษฐานว่า

"ข้าพเจ้าจะนั่งอยู่ในที่แห่งนี้ จนกว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า
ถ้าไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า จะนั่งอยู่ในที่นี้ตลอดไป
แม้เนื้อ หนัง กระดูก เส้นเอ็น จะผุพังไปก็ตามที"

นี้หมายความว่า อาสวักขยญาณได้เกิดขึ้นแก่พระองค์แล้ว จึงได้กล้ากล่าวคำอธิษฐานอย่างนี้ แต่ก่อนมาพระองค์เคยนั่งอยู่ในหลายที่ แต่ไม่กล้ากล่าวคำอธิษฐานเช่นนี้ ครั้งนี้พระองค์ก็รู้อยู่ว่า อาสวะจะสิ้นไปอยู่แล้ว คำอธิษฐานอย่างนี้เป็นเพียงสำทับของผู้ชนะอาสวะเท่านั้นเอง ไม่ใช่ว่าคำอธิษฐานจะช่วยละกิเลสอาสวะให้หมดไปแต่อย่างใด ถึงจะไม่อธิษฐานอย่างนี้ พระองค์ก็จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว

ตำราทั่วไปได้อธิบายเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่าในคืนวันเพ็ญเดือนหก เริ่มต้นจาก

ปฐมยาม	**มีปุพเพนิวาสานุสสติญาณ**	**ได้เกิดขึ้น**
มัชฌิมยาม	**มีจุตูปปาตญาณ**	**ได้เกิดขึ้น**
ปัจฉิมยาม	**มีอาสวักขยญาณ**	**ได้เกิดขึ้น**

ข้าพเจ้าขอให้ความเห็นเฉพาะตัวในภาคปฏิบัติในเรื่องปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และจุตูปปาตญาณ ญาณทั้งสองนี้เป็นญาณอยู่ในขั้นโลกีย์ ไม่สมควรที่จะนำไปรวมกันกับโลกุตรญาณในคืนที่พระองค์ได้ตรัสรู้นี้เลย เพราะอาสวักขยญาณ เป็นญาณที่รู้ว่าอาสวะ จะสิ้นไปในขณะนี้อยู่แล้ว และไม่สมเหตุสมผลที่จะเป็นอย่างนั้น ในตำราได้เขียนไว้ว่าปฐมยาม ปุพเพนิวาสานุสสติญาณได้เกิดขึ้น มัชฌิมยาม จุตูปปาตญาณได้เกิดขึ้น และปัจฉิมยาม อาสวักขยญาณได้เกิดขึ้น เหตุผลในภาคปฏิบัติแล้ว จะไม่มีญาณ

ทั้งสองไปแทรก อยู่ในคืนที่จะตรัสรู้นี้แต่อย่างใด เมื่อมีหนังสือเขียนไว้อย่างนี้ก็เข้าใจเป็นอย่างนี้ ให้สังเกตดูว่า พระองค์ทรงปูลาดหญ้าคาใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ พระองค์ก็ได้ประทับนั่งในที่นั้น แล้วมีคำอธิษฐานเหมือนได้อธิบายมาแล้ว นั่นหมายความว่า อาสวักขยญาณของพระองค์ได้เกิดขึ้นแล้ว ไม่ควรที่จะเอาญาณทั้งสองไปแฝงไว้เลย นี้เป็นความเห็นส่วนตัว จะจริงหรือไม่จริงอย่างไรควรใช้เหตุผลมาตัดสิน มิใช่ว่าหนังสือว่าอย่างไรก็จะเชื่อไปตามนั้นทั้งหมด ไม่เช่นนั้นก็จะเป็นพวกกาลามชน เชื่อในสิ่งใดไม่ใช้ปัญญาพิจารณาอะไรเลย

อาสวักขยญาณ จะเกิดขึ้นเฉพาะผู้จะได้สำเร็จเป็นอรหันต์เท่านั้น คือ ๑.พระพุทธเจ้า ๒.พระปัจเจกพุทธเจ้า ๓.พระอรหันตสาวกทั้งหลาย คำว่า ตรัสรู้ ใช้กับพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า ส่วนคำว่า บรรลุธรรม ใช้กับพระอริยสาวกทั้งหลายเท่านั้น พระอริยสาวกขั้นพระโสดาบัน ขั้นพระสกิทาคามี ขั้นพระอนาคามี หากเจริญวิปัสสนาก็สามารถบรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าสูงขึ้นไปได้ ถ้าเจริญวิปัสสนาญาณในขั้นที่เป็นปัญญาในระดับสูง ก็จะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เพราะวิปัสสนาญาณเป็นญาณที่มีพลังแก่กล้า จะเชื่อมกันกับอาสวักขยญาณ เป็นญาณที่รู้ว่าอาสวะจะสิ้นไปในชั่วระยะไม่กี่นาทีนี้เท่านั้น

การได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าทุกขั้น จะรู้ได้ด้วยตัวเอง เรียกว่า ปัจจัตตัง ไม่มีการเปรียบเทียบในตำรา หรือไม่ต้องการใน คำพยากรณ์จากใครๆ ถึงพระพุทธเจ้าจะประทับอยู่ในที่แห่งนั้น ก็ไม่ต้องถามว่าตนเองมีคุณธรรมขั้นไหน เพราะ

รู้ตัวเองอยู่แล้ว นี้คือผู้ได้บรรลุธรรมในสมัยครั้งพุทธกาล

แต่ในยุคปัจจุบันกลับต้องคอยให้ครูอาจารย์พยากรณ์ให้ว่าเป็นพระอริยเจ้าขั้นนั้นขั้นนี้ หรือเอาอาการที่เป็นไปเทียบกับตำรา เมื่ออาการที่ตนเองเป็นเหมือนกับตำรา ก็พยากรณ์ตัวเองว่าเป็นผู้ได้บรรลุธรรมขั้นนั้นขั้นนี้ไป ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการสำคัญตัวเองผิด เมื่อเล่าเรื่องนี้ให้ลูกศิษย์ฟัง ก็ได้รับคำพยากรณ์จากลูกศิษย์ เพราะลูกศิษย์มีความเคารพเชื่อถือในตัวครูอาจารย์อยู่แล้ว ส่วนใหญ่ที่ว่าได้เป็นพระอริยเจ้าในยุคนี้ ก็เพราะลูกศิษย์พยากรณ์ให้ทำนายให้ จึงกลายเป็นธุรกิจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย

การดูพระอริยเจ้าดูได้ยาก

หากมีคำถามว่า ในยุคนี้มีผู้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าในขั้นต่างๆ และมีพระอรหันต์อยู่หรือไม่ ก็ตอบว่าพระอริยเจ้าและพระอรหันต์ในยุคปัจจุบันยังมีอยู่ ถึงจะไม่มากนักก็ยังนับว่ามีอยู่นั่นเอง ดังคำว่า

อรหนฺต อสุญฺโลโก

เมื่อมีผู้ปฏิบัติถูกต้องตามหลักสัมมาทิฏฐิอยู่

โลกนี้ไม่ขาดจากพระอรหันต์

แต่ท่านเหล่านั้นจะเก็บตัวไม่ประกาศตนให้ใครๆ ได้รู้ จะอยู่เป็นปกติเหมือนพระทั่วไป มีนิสัยในอดีตเป็นมาอย่างไรในปัจจุบัน

ก็มีนิสัยอย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลง การจะดูพระอริยเจ้าหรือพระอรหันต์นั้นดูได้ยากหรือดูไม่รู้เลย หรือจะรับฟังธรรมที่ท่านแสดงออกมาก็ยังไม่แน่อยู่นั่นเอง เพราะมีตำราให้ศึกษาในหมวดธรรมของพระอรหันต์อยู่แล้ว จะดูจากกิริยามารยาททางกายวาจาที่แสดงออกก็ยังไม่แน่เหมือนกัน ฉะนั้นการจะรู้ว่าท่านองค์ใดเป็นพระอริยเจ้านั้นรู้ได้ยาก ดังที่มีการเปรียบเทียบไว้ว่า

๑. น้ำลึก-เงาลึก	๒. น้ำลึก-เงาตื้น
๓. น้ำตื้น-เงาลึก	๔. น้ำตื้น-เงาตื้น

น้ำลึก หมายถึง ผู้ที่บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้า

เงาลึก หมายถึง การแสดงออกทางกายวาจา มีความเรียบร้อยสำรวมดี

น้ำตื้น หมายถึง ผู้ยังไม่ได้บรรลุธรรม

เงาตื้น หมายถึง การแสดงออกทางกายวาจา ไม่เรียบร้อย ไม่สำรวม

ถ้าจับคู่เอากลุ่มน้ำลึก-เงาลึก กับกลุ่มน้ำตื้น-เงาลึก มาอยู่ร่วมกัน ก็จะไม่รู้เลยว่าองค์ไหนเป็นองค์จริงองค์ปลอม เพราะมีกิริยาการแสดงออกทางกายวาจาสำรวมเหมือนกัน ถ้าเอากลุ่มน้ำลึก-เงาตื้น กับกลุ่มน้ำตื้น-เงาตื้น มาอยู่ร่วมกัน ก็จะไม่รู้เลยว่าองค์ไหนเป็นองค์จริงองค์ปลอมเช่นกัน ฉะนั้น การจะดูพระผู้มีคุณธรรมและไม่มีคุณธรรม จึงเป็นการดูได้ยากดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

มีหลายท่านถกเถียงกันว่า พระอริยเจ้าทุกขั้นกระดูกจะกลายเป็นพระธาตุทั้งหมด ที่จริงหาใช่ไม่ กระดูกเป็นพระธาตุได้จะมีเฉพาะผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ เช่น พระพุทธเจ้า

พระปัจเจกพุทธเจ้า และผู้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์สาวก นอกนั้นกระดูก ไม่ได้เปลี่ยนเป็นพระธาตุแต่อย่างใด ขอให้ท่านทั้งหลายจงเข้าใจตามนี้ นักแสวงบุญทั้งหลายต้องการกราบไหว้ให้ทานกับพระอรหันต์ ถือว่าจะมีกำไรบุญเป็นอย่างมาก หรือฟังธรรมก็อยากฟังจากพระอรหันต์ จึงเข้ากันกับพุทธทำนายที่พระพุทธเจ้าได้แก้ในสุบินนิมิต (ความฝัน) ของพระเจ้าปเสนทิโกศลในข้อหนึ่งว่า

ตุ่มน้ำน้อยใหญ่ที่วางอยู่กลางแจ้งในที่แห่งเดียวกัน มีฝนตกลงมาในจุดเดียวกัน แต่น้ำฝนก็จะตกลงใส่ในตุ่มใหญ่เท่านั้น ตุ่มเล็กไม่มีน้ำฝนตกใส่เลย

พระพุทธเจ้าได้ทำนายว่า ในอนาคตภายภาคหน้าโน้น คณะศรัทธาจะทำบุญให้ทานต้องการแสวงหาพระอรหันต์ หรือพระที่มีชื่อเสียงโด่งดัง หรือพระผู้มีสมณศักดิ์เป็นผู้มีอาวุโส เอกลาภปัจจัยสี่ของคณะศรัทธาก็จะถวายเป็นจำนวนมากจนเหลือเฟือ พระเณร นอกนั้นจะไม่มีผู้สนใจให้ทานเท่าไรนัก การให้ทานด้วยวิธีนี้ไม่ถือว่าเป็นผู้บำรุงพระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ เพราะไม่รักษาพระสงฆ์ส่วนใหญ่เอาไว้ การให้ความเคารพกราบไหว้ต่อพระผู้น้อย ไม่มีใครให้ความสนใจ ในเหตุการณ์อย่างนี้ได้เกิดมีในยุคนี้อย่างเห็นได้ชัดทีเดียว นี้คือยุคบั้นปลายพระพุทธศาสนา แม้พระเณรเองก็ไม่ปฏิบัติตัวให้เหมาะสม คณะศรัทธาจึงได้เสื่อมคลายในหมู่พระสงฆ์ ในเหตุการณ์อย่างนี้เรียกว่า **บุคคลเสื่อมจากพระพุทธศาสนา หรือธรรมะได้เสื่อมจากใจ** จึงเป็นไปในลักษณะนี้

สมาธิของพระพุทธเจ้า

หากมีคำถามว่า ก่อนที่พระองค์จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ทำสมาธิความสงบหรือไม่

ตอบ พระองค์มีนิสัยสัพพัญญูสามารถรู้และปฏิบัติได้ทุกวิธี มีนิสัยปัญญาวิมุติ และมีนิสัยเจโตวิมุติสมบูรณ์แล้วทุกประการ พระองค์จะเรียกใช้ในสมาธิให้ถูกกาล สมาธิมีอยู่ ๒ หมวดใหญ่

๑. สมาธิความตั้งใจมั่น ๒. สมาธิความสงบ

สมาธิทั้งสองนี้พระองค์มีความชำนาญเป็นพิเศษอยู่แล้ว พระองค์มีพระสัพพัญญูรู้เห็นและปฏิบัติได้ทุกประการ ในสมัยที่พระองค์ไปทำสมาธิอยู่กับดาบสทั้งสอง จะมุ่งทำในสมาธิความสงบเป็นหลัก เมื่อพระองค์แยกออกจากดาบสทั้งสองแล้ว ได้มาพักที่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา รับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดาแล้วลอยถาดทองคำ จึงได้เริ่มต้นในการปฏิบัติใหม่ นั้นคือเริ่มต้นในวิธีการทำสมาธิความตั้งใจมั่น พร้อมด้วยสติปัญญาดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

เมื่อพระองค์ต้องการพักจิตให้อยู่ในความสงบในรูปฌานอรูปฌาน พระองค์ก็จะทำสมาธิความสงบ โดยจะปฏิบัติสลับกันไปกับการใช้ปัญญา ด้วยการทำสมาธิความตั้งใจมั่น เมื่อพระองค์จะใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องใด พระองค์ก็ตั้งใจคิดพิจารณาในเรื่องนั้น ให้เกิดความแยบคายและหายสงสัยภายในใจ

ในวิธีการทำสมาธิความตั้งใจมั่น และวิธีทำสมาธิความสงบ จะมีความชัดเจนในช่วงที่พระพุทธเจ้าประกาศพระพุทธ-

ศาสนา เพราะนิสัยของพระสาวกไม่เหมือนกัน จึงได้แยกสมาธิไว้ ๒ หมวด ให้ถูกกับนิสัยของแต่ละบุคคล ถ้าทำสมาธิถูกกับนิสัยของตัวเองจะง่ายต่อการปฏิบัติ มีความก้าวหน้าได้รวดเร็ว ให้ติดตามอ่านในช่วงต่อไป จะเข้าใจมากขึ้น

สัมมาทิฏฐิ เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าองค์เดียวจะทำไม่สำเร็จ เพราะไม่มีพยานบุคคลมาเป็นหลักฐาน พระพุทธองค์ทรงปรารภถึงดาบสทั้งสองก็ปรากฏญาณรู้ว่า ดาบสทั้งสองได้มรณภาพไปแล้ว ก่อนตรัสรู้ ๗ วัน พระพุทธเจ้าจึงดำริว่า เสียดายจริงหนอ ถ้าดาบสทั้งสองได้ฟังธรรมจากเรา ดาบสทั้งสองจะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในชาตินี้ ที่ผ่านมาดาบสทั้งสองได้บำเพ็ญบารมีพร้อมที่จะได้เป็นพระอรหันต์อยู่แล้ว แต่ดาบสทั้งสองภาวนาปฏิบัติผิดวิธี ไปติดทำสติและสมาธิความสงบ หลงอยู่ในรูปฌาน อรูปฌาน เมื่อตายไปก็ได้ไปเกิดในภพของอรูปพรหมมีอายุยาวนานทีเดียว เมื่อศาสนาพระศรีอริยเมตไตรยได้อุบัติเกิดขึ้นในโลก อาจารย์ทั้งสองที่เป็นพรหมก็จะยังไม่ได้ลงมาเกิดในเมืองมนุษย์เลย ถึงจะมีบารมีพร้อมที่จะได้เป็นพระอรหันต์ในชาตินี้อยู่ก็ตาม ถ้าภาวนาผิดทางบารมีก็ปิดตัวลง ช่วยอะไรไม่ได้เลย หรือในยุคนี้ หากมีผู้ได้บำเพ็ญกุศลมาแล้ว พร้อมที่จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้า ถ้าภาวนาผิดแนวทางของพระพุทธเจ้า

ก็จะหมดโอกาสเหมือนกับดาบสทั้งสองนั้นเอง เพราะแนวทางการปฏิบัติที่จะเข้าสู่มรรคผลนิพพานได้ มีวิธีจำกัด และก็มีวิธีเดียว ที่เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ ความเห็นที่ถูกต้อง ชอบธรรมเท่านั้น ถ้าตั้งหลักสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบไม่ได้ในชาตินี้ ก็จะหมดโอกาสในมรรคผลนิพพานทันที เพราะในยุคนี้มีผู้สอนวิธีการปฏิบัติที่มีความแตกต่างกัน แต่ละครูอาจารย์ก็มีความมั่นใจใน ตัวเองว่าวิธีปฏิบัติของตนมีความถูกต้อง ในยุคนี้จะไม่มีใครๆ ช่วยกันได้เป็นในลักษณะตัวใครตัวมัน ถึงจะไม่ได้มรรคผลในชาตินี้ วิธีปฏิบัติที่ทำกันอยู่ก็จะเป็นบารมีของท่านต่อไป

พระพุทธเจ้าได้ไปแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ด้วยหมวดธัมมจักกัปป-วัตตนสูตร ในจุดนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่พระพุทธเจ้าได้ประกาศพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก จะว่าตั้งรากฐานพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นในโลกก็ว่าได้ มีพระรัตนตรัยที่สมบูรณ์เกิดขึ้นในโลก คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ที่พวกเราได้กราบไหว้กันในปัจจุบันนี้ พระพุทธองค์ได้ยกเอาสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปโป ใช้ปัญญาดำริพิจารณาให้ถูกกับหลักความจริง นี้เป็นหมวดของปัญญา ที่พระพุทธองค์ได้ยกขึ้นมาแสดงในจุดเริ่มต้น เฉพาะหลักสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ จึงเป็นหมวดธรรมที่สำคัญให้แก่หมวดธรรมทั้งหลาย ดังคำว่า

หตฺถิปาทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
สมฺมาทิฏฺจิ เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติ
รอยเท้าสัตว์ทั้งหลายย่อมรวมอยู่ในรอยเท้าช้าง ฉันใด
ธรรมทั้งหลายย่อมรวมอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ก็ฉันนั้น

สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ เป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติธรรม ความเห็นชอบเป็นแม่ทัพธรรมนำหน้าให้แก่ธรรมทั้งหลาย

สัมมาสังกัปโป การใช้ปัญญาพิจารณาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง

สัมมาวาจา การพูดในเรื่องใด ให้มีความชอบธรรม

สัมมากัมมันโต การงานที่ทำให้เป็นไปตามความถูกต้อง

สัมมาอาชีโว การเลี้ยงชีวิตให้เป็นไปในทางที่ชอบ

สัมมาวายาโม ความเพียรพยายามทำและพูด แม้แต่การคิดในเรื่องใด ก็ให้มีความเพียรชอบในสิ่งนั้น

สัมมาสติ ความระลึกชอบ

สัมมาสมาธิ ตั้งใจให้มีความชอบธรรมเอาไว้

ในมรรคทั้ง ๗ หมวดนี้ก็รวมอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบนี้ทั้งหมด เปรียบเหมือนกับแม่ไก่ที่มีลูกไก่ ๗ ตัว แม่ไก่ไปทางไหน ลูกไก่ก็ต้องไปตามแม่นี้ฉันใด หมวดธรรมทั้ง ๗ หมวดก็มารวมอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ก็ฉันนั้น สัมมาทิฏฐิจึงเป็นรากแก้วให้แก่หมวดธรรมทั้งหลาย ถ้าผู้ปฏิบัติมีความเห็นเป็นสัมมาทิฏฐิ

ได้แล้ว ผู้นั้นเหมือนได้ก้าวเข้าสู่เส้นทางของอริยมรรคได้ เมื่อปฏิบัติตามแนวทางอริยมรรคอย่างต่อเนื่อง ก็มีโอกาสที่จะเข้าถึงกระแสธรรมได้ในชาตินี้

มีหลายคนพูดว่า ถ้าไม่ปฏิบัติตามสติปัฏฐาน ๔ จะบรรลุธรรมไม่ได้ การที่ผูกขาดอย่างนี้ เพราะสติปัฏฐาน ๔ ก็มีสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบเป็นฐานหลักอยู่นั่นเอง

มีหลายท่านพูดว่า การปฏิบัติต้องเป็นไปในอริยสัจ ๔ มีทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นี้ก็เช่นกัน ก่อนจะรู้ทุกข์เห็นทุกข์ ก่อนจะรู้เหตุ ให้เกิดทุกข์ เห็นเหตุให้เกิดทุกข์ ก่อนจะเข้านิโรธความดับทุกข์ได้ ในการปฏิบัติก็ต้องเริ่มต้นจากมรรคมีองค์ ๘ มรรคมีองค์ ๘ ก็เริ่มต้นจากสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบอยู่นั่นเอง ถึงจะมีหมวดธรรมจำนวนมากในตำราก็เริ่มต้นจากสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบนี้ทั้งหมด

ขอให้ผู้ปฏิบัติจงเข้าใจตามนี้ เพราะสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญครอบคลุมในหมวดธรรมทั้งหลายทั้งหมดอยู่แล้ว ทำไมพระพุทธเจ้าจึงแยกหมวดธรรมออกเป็นหลายหมวดหมู่ ก็เพราะนิสัยของคนต่างกัน และบารมีที่ได้บำเพ็ญมาในอดีตชาติต่างกัน พระพุทธเจ้าจึงให้อุบายธรรมแต่ละท่านแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน ก็ฉันนั้น และหลายท่านหลายกลุ่มพูดในเชิงผูกขาดว่า ถ้าปฏิบัติไม่เป็นไปในหมวดพระอภิธรรมก็ไม่สามารถบรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าได้ นี้เป็นผู้มีการศึกษาน้อยความรู้ไม่ทั่วถึงจึงพูดไปอย่างนั้น อ่านหนังสือเล่มเดียวจึงได้พูดผูกขาดไปอย่างนั้น

ศึกษาประวัติพระอริยเจ้าให้ดี

พระองค์ได้โปรดพระยสะและคณะ ๕๕ คน จนบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด และได้แสดงธรรมโปรดพ่อแม่ของพระยสะ ทั้งสองได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันก่อนใครในโลก ออกพรรษาแล้ว พระองค์ให้พระสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป พระองค์ไปแสดงธรรมโปรดภัทธวัคคีย์ ๓๐ ท่าน ได้บรรลุพระอรหันต์เช่นกัน แล้วไปแสดงธรรมโปรดชฎิล ๓ พี่น้องพร้อมด้วยบริวารรวม ๑,๐๐๓ ท่าน ทั้งหมดได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ และได้ไปแสดงธรรมโปรดพระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยบริวาร หนึ่งแสนสองหมื่นคน พากันได้บรรลุธรรมขั้นพระโสดาบัน หนึ่งแสนหนึ่งหมื่นคน นอกนั้นบารมียังไม่พร้อมที่จะบรรลุธรรมได้ จึงเป็นผู้ตั้งอยู่ในพระรัตนตรัยเพื่อบำเพ็ญบารมีต่อไป

ในพรรษาแรกพระพุทธเจ้าแสดงธรรม มีผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์จำนวนมาก ออกพรรษาแล้วส่งพระสาวกเหล่านั้นออกไปเผยแผ่ธรรมในที่ต่างๆ แต่ละองค์มีความรู้ในหลักสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบนี้ดี มีอุบายวิธีที่จะอธิบายให้ผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด ได้กลับใจเป็นสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม ได้ยกตัวอย่าง พระอัสสชิที่แสดงธรรมโปรดอุปติสสะ (พระสารีบุตร) เพียงแสดงธรรมโดยย่อว่า

เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา เตสํ เหตุ ตถาคโต
เตสญฺจ โย นิโรโธ จ เอวํวาที มหาสมโณ
ธรรมทั้งหลายเกิดจากเหตุ ดับไปเพราะเหตุ
พระตถาคตเจ้าตรัสไว้อย่างนี้

เพียงเท่านี้ อุปติสสะ ผู้มีปัญญาดีมีความเห็นเป็นสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยโสดาบัน จากนั้นอุปติสสะ ได้ไปอธิบายหมวดธรรมย่อๆ นี้แก่เพื่อน โกลิตะ (พระโมคคัลลานะ) ได้รับฟัง ก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าขั้นโสดาบัน เช่นกัน

ในสมัยครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้เอาหลักสัมมาทิฏฐิเป็นหลักยืนตัวในการสอน ถึงจะมีธรรมหมวดอื่นสอนอยู่บ้าง แต่ก็เป็นหมวดธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบทั้งนั้น จุดมุ่งหมายคือ ต้องการให้ทุกคนที่ฟังธรรม ได้เปลี่ยนใจจากความเห็นผิดกลับใจ ให้เกิดความเห็นถูกตามหลักความจริง จากนั้นก็ให้อุบายธรรมหมวดอื่นๆ ต่อไป

ที่ข้าพเจ้าได้ยกบุคคลาธิษฐานขึ้นมาอธิบายให้ท่านได้รู้เพื่อเป็นพยานบุคคลเป็นหลักฐานพอเชื่อถือได้ ในสมัยครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าสอนธรรมอย่างไร จึงทำให้ท่านทั้งหลายเหล่านั้นได้บรรลุเป็นพระอริยเจ้าได้ ให้ท่านผู้อ่านได้ทบทวนดูเหตุผล ดังที่ข้าพเจ้าได้อธิบายมาในกลุ่มพระอริยเจ้าบางส่วนเท่านั้น มีกลุ่มไหนบ้างที่พระพุทธเจ้าให้ศีลแก่บุคคลเหล่านั้น มีกลุ่มไหนบ้างที่พระพุทธเจ้าสอนในวิธีทำสมาธิความสงบแล้ว

ปัญญาได้เกิดขึ้น ให้ท่านได้ศึกษาประวัติผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าในสมัยครั้งพุทธกาลดูบ้าง ข้าพเจ้าได้ศึกษาประวัติผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้ามาทั้งหมดแล้ว ในธรรมบท ๘ ภาค ในพระสูตรทั้งหมด ไม่มีประวัติตอนไหน ที่พระพุทธเจ้าสอนให้ใครนั่งสมาธิให้จิตมีความสงบปัญญาได้เกิดขึ้นแต่อย่างใด ทำไมยุคนี้จึงสอนกันอย่างนี้และปฏิบัติกันอย่างนี้ ให้พากันไปศึกษาในประวัติของผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าเสียใหม่ ให้เข้าใจในหลักคำสอนเดิมที่พระพุทธเจ้าได้สอนเอาไว้ให้ถูกต้อง เราจะไม่เกิด สีลัพพตปรามาส ความลูบคลำในศีล ธรรมะปรามาส ลูบคลำในธรรม จะไม่เกิดปริโพธ ความกังวลในศีล ไม่เกิดความกังวลในธรรม ใจจะไม่เศร้าหมองในศีลในธรรมอีกต่อไป การปฏิบัติจะมีความก้าวหน้าไปด้วยดี

การปฏิบัติถ้ามีความสงสัยลังเลในศีล มีความสงสัยในธรรม จะเกิดความไม่มั่นใจในตัวเอง ไม่กล้าที่จะทุ่มเทในการปฏิบัติอย่างเต็มที่ได้ เดี๋ยวไปลูบคลำในศีล เดี๋ยวไปลูบคลำธรรม ว่าผิดไหมถูกไหมอยู่อย่างนั้น การภาวนาปฏิบัติจะไม่ก้าวหน้าไปถึงไหนเลย เป็นผู้ที่ไม่กล้าตัดสินใจด้วยตัวเองได้ เป็นบุคคลที่พึ่งตัวเองไม่ได้ พึ่งสติ พึ่งปัญญา และพึ่งความสามารถของตัวเองไม่ได้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า

“อตฺตาหิ อตฺตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน”

การพึ่งตนเอง หมายถึง พึ่งสติปัญญา และพึ่งความสามารถ ในเหตุผลของตัวเองให้ได้ มิใช่ว่าจะหาถามหลวงปู่หลวงตาตลอดไป ถ้าหลวงปู่หลวงตามีความเข้าใจในวิธีปฏิบัติ

ที่ถูกต้อง ก็ถือว่ามีความโชคดีไป ถ้าถามหลวงปู่หลวงตาที่ไม่เข้าใจการภาวนาปฏิบัติท่านก็จะสอนแบบส่งเดชพอให้เสร็จหน้าที่กันไป ไม่รับผิดชอบแต่อย่างใด เราผู้ปฏิบัติจึงมีปัญหาในการภาวนาแบบวกวนไม่ไปถึงไหน เหมือนตาบอดพายเรืออยู่ในสระวกวนไปมาในที่เดียวจะไม่ไปถึงไหนเลย นี้ฉันใด ผู้ปฏิบัติธรรมถ้าไม่เข้าใจในวิธีที่ถูกต้องก็เป็นฉันนั้น ถ้าไม่รู้ในหมวดธรรมที่ถูกกับจริตนิสัยของตัวเอง จึงยากที่จะเข้าสู่กระแสมรรคผลนิพพานได้ถึงจะมีบารมีพอที่จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าในชาตินี้อยู่ก็ตามถ้าปฏิบัติธรรมในหมวดธรรมที่ไม่ตรงกับบารมีที่ตัวเคยได้บำเพ็ญมาบารมีที่มีอยู่พอที่จะบรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าก็ช่วยเราไม่ได้อยู่นั่นเอง

การปฏิบัติในยุคนี้ จะเน้นหนักในวิธีฝึกสติสมาธิเป็นอย่างมาก ในทางสติปัญญาไม่มีใครให้ความสนใจที่จะฝึกแต่อย่างใด จะเป็นเพราะไม่รู้วิธีปฏิบัติ ไม่เข้าใจในวิธีเจริญสติปัญญาจึงไม่กล้าที่จะนำมาสอนและปฏิบัติกัน การใช้วิธีฝึกสติสัมปชัญญะระลึกรู้ในอารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้นย่อมทำได้ แต่ก็เป็นปลายเหตุอารมณ์เป็นอย่างไร ก็รู้ไปตามอารมณ์นั้นๆ วิธีนี้ไม่ใช่เป็นวิธีที่แก้ปัญหาให้หมดไปจากใจได้ อารมณ์ที่ตามรู้กันอยู่มันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากเหตุ คือ ความอยาก ถ้าทำลายเหตุได้แล้วอารมณ์ภายในใจก็หมดไป

เปรียบเหมือนกับงูพิษอยู่ในรูที่เราต้องการทำลาย แต่เราก็ไปนั่งจ้องมองดูปากรูนั้นอยู่ เมื่องูโผล่หัวออกมาเห็นเรา และเราก็จ้องดูอยู่ งูก็หลบตัวลงไปในรูอีก จะจับเอางูไม่ได้เลย นี้ฉันใด

วิธีการใช้สติสัมปชัญญะ ระลึกรู้ไปตามอารมณ์ก็ฉันนั้น

ถ้าจะทำลายกิเลสตัณหาให้สิ้นซาก ก็ต้องมีสติปัญญาที่แยบยล เปรียบได้กับการจับงู ให้เราแอบตัวอยู่ในที่ลับๆ ไม่ให้งูเห็นตัวเรา แต่เราก็ต้องเห็นตัวงูอยู่ทุกขณะ เมื่องูไม่เห็นเรา ก็จะเลื้อยออกมาเต็มตัว เราก็เอาก้อนหินท่อนไม้ไปปิดรูไว้เสีย เพื่อไม่ให้งูกลับเข้าไปในรูอีก จากนั้นก็เอาอาวุธหอกดาบหรืออาวุธอย่างอื่นทำลายให้งูได้ตายไป งูก็จะไม่ได้พ่นพิษใส่เราให้เจ็บปวดอีก นี้ฉันใด อุบายวิธีของผู้มีสติปัญญาที่จะทำลายกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจก็ฉันนั้น การปฏิบัติธรรม ถ้ามีสติปัญญาเป็นของตัวเอง มีความฉลาดรอบรู้ที่เฉียบแหลม และมีความสามารถเฉพาะตัวพร้อมแล้ว การทำลายกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจนั้นเป็นของง่าย ดังคำว่า

ปญฺญา ปริสุชฺฌติ

จิตจะมีความบริสุทธิ์ได้เพราะปัญญา

ผู้ปฏิบัติทั้งหลายจงเข้าใจตามนี้

ปัญญาวิมุติ เจโตวิมุติ

ปัญญาวิมุติ

ในยุคนี้สมัยนี้ผู้ปฏิบัติยังไม่รู้ตัวเองว่านิสัยอะไร เมื่อตัวเองมีนิสัยปัญญาวิมุติ แต่ไปปฏิบัติในวิธีของผู้มีนิสัยเจโตวิมุต ก็จะไม่เกิดผลในทางปฏิบัติแต่อย่างใด หรือผู้มีนิสัยเจโตวิมุติจะไปปฏิบัติในวิธีของผู้มีปัญญาวิมุติ การปฏิบัติก็จะไม่ได้รับ

ผลเช่นกัน ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติต้องศึกษานิสัยตัวเองว่ามีนิสัยอะไร แล้วต้องปฏิบัติให้เป็น ไปตามนิสัยของตัวเอง ผลการปฏิบัติจึงจะเกิดขึ้นจะไม่ทำให้เสียเวลา ในสมัยครั้งพุทธกาลส่วนมากจะเป็นนิสัยปัญญาวิมุติ การปฏิบัติได้หลุดพ้นด้วยปัญญาถึง ๗๐ เปอร์เซ็นต์ ให้ศึกษาดูในพระสูตรในเรื่องของพระอริยเจ้าผู้ได้บรรลุธรรม ทั้งพระและฆราวาสในระดับภูมิธรรม พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ จะรู้ได้ทันทีว่าบรรลุธรรมด้วยปัญญาวิมุติเป็นส่วนมาก เมื่อได้ฟังธรรมอยู่ในขณะนั้น บางท่านบางกลุ่มก็ได้สำเร็จเป็นพระอริยเจ้าได้เลย หรือใช้ปัญญาพิจารณาปฏิบัติต่อไป ไม่นานนักก็ได้บรรลุเป็นพระอริยเจ้าเช่นกัน

ผู้ปฏิบัติต้องสังเกตดูใจตัวเองว่า ในช่วงขณะที่เรานึกคำบริกรรม ใจมีความตั้งมั่นได้แล้ว ในขณะนี้ใจเรามีความต้องการความสงบ หรือใจเราชอบในการคิด ถ้าใจเราชอบอยู่ในความสงบก็น้อมใจให้ลงสู่ความสงบต่อไป เมื่อใจได้ถอนออกจากความสงบแล้ว ก็น้อมใจไปในการพิจารณาด้วยปัญญาได้เลย นี้เป็นพวกเจโตวิมุติ **พวกปัญญาวิมุติเมื่อจิตมีความตั้งใจมั่นได้แล้ว ชอบมีความคิดเกิดขึ้น ถ้าเป็นในลักษณะนี้ก็ให้หยุดในการทำสมาธิ น้อมใจใช้ปัญญาพิจารณาในสัจธรรมต่อไปได้เลย** เพราะนิสัยเรา เป็นอย่างนี้ จะบังคับให้ใจมีความสงบก็จะไม่มีความสงบอยู่นั่นเอง

การทำสมาธิในยุคนี้มีหลายสำนัก ที่สอนภาคปฏิบัติมีความแตกต่างกันไป และต่างกันกับในสมัยครั้งพุทธกาลอยู่มากในยุคนั้นทำสมาธิไม่ให้มีความอยาก ในยุคนี้ทำสมาธิเพื่อให้เกิดความอยาก เช่น อยากให้ฌาน อภิญญาเกิดขึ้น อยากให้ใจมีความ

บริสุทธิ์ อยากละกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจ อยากให้ปัญญาเกิดขึ้นจากสมาธิ เข้าใจว่าถ้าปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว ก็จะไปละกิเลสตัณหาน้อยใหญ่ให้หมดไปจากใจได้ ก็จะสำเร็จเป็นพระอริยเจ้าเกิดขึ้นมาเอง ความเห็นในลักษณะนี้ มีความแตกต่างจากคำสอนเดิมของพระพุทธเจ้าอยู่มาก ทำไมจึงสอนและปฏิบัติให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นในนิมิตนั้นๆ เมื่อออกจากสมาธิแล้ว ครูผู้สอนจะถามว่าเป็นอย่างไร เห็นอะไรบ้างไหม เห็นเป็นลักษณะใด ถ้าผู้มีนิมิตให้เห็นก็พูดไปตามนั้น เห็นเป็นท้องฟ้าบ้าง เห็นเป็นเทวดาบ้าง เห็นนรกเห็นเปรตบ้าง และเห็นลูกกลมๆ ใสๆ บ้าง และเห็นแตกต่างกันไป ผู้ที่ยังไม่เห็นก็อยากจะเห็นเป็นอันว่าทำสมาธิเพื่ออยากเห็น ในบางแห่งก็สอบอารมณ์ ว่าอารมณ์อย่างนั้นเป็นฌานนั้นฌานนี้ ขั้นนั้นขั้นนี้ไป ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงตั้งพระสาวกองค์ไหน ไปสอบอารมณ์อย่างนี้ และมีอีกหลายวิธีในการทำสมาธิแตกต่างกันไป ในสมัยครั้งพุทธกาลทำสมาธิเพื่อนำมาเสริมปัญญาเท่านั้น มิใช่ว่าทำสมาธิเพื่อให้เกิดเป็นอย่างนั้น มีนิมิตเป็นอย่างนี้เหมือนยุคปัจจุบัน

การทำสมาธิถ้าไม่ได้ศึกษาให้ดีจะเกิดความหลงผิดได้ง่าย ถ้าทำสมาธิตามปกติธรรมดาไม่มีความอยาก ก็จะไม่มีปัญหาอะไร ถ้าทำด้วยความอยากอย่างนั้นอยากอย่างนี้ด้วยความจริงจังเมื่อใด ก็จะเกิดปัญหาทำให้เกิดเป็นวิปัสสนูปกิเลส ๑๐ อย่างขึ้นมา ผู้ภาวนาไม่มีการศึกษาเอาไว้ จะไม่รู้เลยว่าการภาวนาของตัวเองผิดไป จะมีความตั้งใจที่จริงจังหวังผลให้เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ จึงเกิดมิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดที่ไม่ได้แก้ไข จึงได้เกิดเป็นมิจฉาสมาธิ

ความตั้งใจมั่นที่ผิด กลายเป็นวิปัสสนูปกิเลส ๑๐ อย่าง ข้าพเจ้าได้อธิบายไว้แล้ว อย่างละเอียดในหนังสือเปลี่ยนความเห็น ให้ท่านหาอ่านดูได้ จะเกิดความเข้าใจในเรื่องนี้ได้อย่างชัดเจน

เจโตวิมุติ

ผู้มีนิสัยเป็นเจโตวิมุติ ในอดีตชาติที่ผ่านมาเคยเป็นดาบสฤาษีมาก่อน ได้บำเพ็ญสมาธิ มีฌานอภิญญามาจนเป็นนิสัย ไม่เคย ฝึกสติปัญญาในการพิจารณาในสัจธรรมแต่อย่างใด มีแต่ตั้งใจทำสมาธิ ทำฌาน อภิญญา มาตลอด เมื่อท่านเหล่านั้นได้มาเกิดในยุคปัจจุบันนี้ การปฏิบัติก็จะมีนิสัยพอใจในการทำสมาธิ ความสงบ มีฌาน มีอภิญญาเกิดขึ้นตามนิสัยเดิม เมื่อฌานอภิญญาเกิดขึ้นแล้ว ก็จะเป็นทางตัน ปฏิบัติวกวนไปมาอยู่ในสมาธิ วกวนไปมาอยู่กับ ฌานและอภิญญาเท่านั้น จะไม่รู้จักทางออกเพื่อความหลุดพ้นเข้าสู่กระแสธรรมได้เลย จะมีการหลงติดอยู่อย่างนี้ไปจนตลอดวันตาย

ผู้มีนิสัยเจโตวิมุติจะมาฝึกสอนให้ใช้สติปัญญาพิจารณาในสัจธรรมตามความเป็นจริงในทีเดียวไม่ได้ พระพุทธเจ้ามีความรอบรู้ในวิธีการสอนท่านเหล่านี้เป็นอย่างดี พระองค์จะต้องสอนให้ทำสมาธิ ความสงบให้ทำฌานจนถึงที่สุด แล้วจะทำต่อไปอีกไม่ได้ จึงเรียกว่า เป็นทางตัน เมื่อถึงทางตันก็จะมีการปฏิบัติแบบวกวนไปมา ก็จะเริ่มต้น ทำฌานใหม่ เหมือนกับตาบอดพายเรืออยู่ในสระ หาทางออกไม่ได้เลย

ในจุดนี้เองพระองค์จึงจะทรมานให้กลับใจใหม่ จะตรัสในเชิงตำหนิให้ข้อคิด เพื่อให้ท่านเหล่านั้นมีความสำนึกตัวว่า การทำสมาธิความสงบ การหลงติดอยู่ในฌาน จะเกิดความสุขทางใจได้ไม่นานก็จะเสื่อมไป วิธีการทำอย่างนั้นเราตถาคตได้ทำมาก่อนแล้ว ไม่ใช่แนวทางที่จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้า ที่จะหลุดพ้นเข้าสู่มรรคผลนิพพานแต่อย่างใด เมื่อตายไปจะได้เป็นพรหมที่มีอายุยืนยาว เมื่อเสื่อมจากพรหมก็จะได้มาเกิดในโลกนี้ต่อไป หลงใหลอยู่ในโลกนี้ โดยไม่มีจุดหมายปลายทาง จะลอยไปตามกระแสโลกไม่มีที่สิ้นสุดลงได้

พระพุทธองค์ทรงให้อุบายในการปฏิบัติดังนี้ การทำสมาธิจิตมีความสงบแล้วให้จิตอยู่ในความสงบนั้น อีกไม่นานก็จะมีการถอนตัวออกมา ในขณะที่จิตถอนตัวให้มีสติกำหนดเอาไว้อย่าให้ถอนออกมาหมด ให้กำหนดจิตอยู่ในสมาธิความตั้งใจมั่น ที่เรียกว่า อุปจารสมาธิ แล้วใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้เห็นโทษในการทำฌานว่ามิใช่เป็นแนวทางที่จะละอาสวกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจได้ **การทำสมาธิความสงบ การหลงติดอยู่ในฌาน เหมือนกับก้อนหินทับหญ้า** เอาไว้ เมื่อยกหินออกจากที่นั้นไป หญ้าก็จะเกิดขึ้นมาในที่นั้น นี้ฉันใด **จิตที่หลงติดอยู่ในความสงบของสมาธิหลงอยู่ในฌาน ก็เป็นเพียงทับกิเลสตัณหาเอาไว้ ก็ฉันนั้น** เมื่อสมาธิความสงบและฌานเสื่อมไปกิเลสตัณหาน้อยใหญ่ก็เกิดขึ้นที่ใจตามเดิม

ท่านเหล่านั้นจะใช้ปัญญาพิจารณา ให้รู้เห็นในความเป็นจริงในสัจธรรม ในธาตุสี่ขันธ์ห้าให้เป็นไปใน อนิจจัง ทุกขัง

อนัตตา พิจารณาให้รู้เห็นว่าร่างกายนี้มีแต่สิ่งสกปรกโสโครก อีกไม่นานก็จะลงทับถมในแผ่นดิน เน่าเปื่อยผุพังกลายเป็นธาตุเดิมของโลกต่อไป เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาอยู่อย่างนี้บ่อยๆ ก็จะเกิดนิพพิทา ความเบื่อหน่ายคลายออกจากความกำหนัดยินดี จิตก็จะหลุดพ้นเข้าสู่วิมุตินิพพาน จึงให้นามพระอรหันต์จำพวกนี้ว่า **เจโตวิมุติ คือ ผู้ที่ได้ทำสมาธิความสงบและทำฌานมาก่อน แล้วมาใช้ปัญญาพิจารณาในสัจธรรมในภายหลัง** เมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว จะเล่นอยู่ในฌานเล่นอยู่กับอภิญญาก็ไม่มีปัญหาอะไร

ปัญญาพิจารณาไตรลักษณ์

ขณะนี้ใจกำลังหลงทางไปตามกระแสโลกที่เรียกว่า อวิชชา ไม่รู้ว่าความจริงในสัจธรรมเป็นอย่างไร ใจจึงได้ถูกหลอกไปตามกิเลสสังขารการปรุงแต่ง กิเลสตัณหามีความอยากไปอย่างไร ก็คิดปรุงแต่งไปในทางนั้น แต่ละวันจะปรุงแต่งไปตามสมมุติในทางโลก ใจจึงเกิดความลุ่มหลง ได้เกิดตายอยู่ในโลกนี้ตลอดมา ก็เป็นเพราะมีความเห็นผิด มีความเข้าใจผิด และความหลงผิด คิดว่าเป็นทางที่ถูก แต่บัดนี้เรารู้แล้วจึงมาเริ่มต้นเสียใหม่ **ฝึกคิดไปในทางอนิจจังว่า ของทุกอย่างล้วนแล้วแต่ไม่เที่ยง มีความเปลี่ยนไปไม่คงที่อยู่ตลอดเวลา** คิดในผลที่เป็นทุกข์ที่เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้ ว่าเหตุเกิดขึ้นจากอะไร เมื่อมาเข้าใจในเหตุที่ทำให้

เราได้เกิดความทุกข์ ก็ต้องหยุดในเหตุนั้นเสีย ถึงจะมีความอยาก ความต้องการ ก็ต้องข่มใจให้มีความอดทนเอาไว้ ฝึกใจในลักษณะนี้อยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยมีความทุเลาเบาบางไปเอง

ให้ฝึกใจปฏิเสธเอาไว้ ทำความเข้าใจแก่ตัวเองอยู่เสมอว่า ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดเป็นของของเราที่แน่นอน เงินทองข้าวของเป็นเพียงวัตถุธาตุที่มีอยู่ในโลกนี้ จะมีมากน้อยแค่ไหนให้ทำความเข้าใจว่าเป็นปัจจัยอาศัยพอให้ชีวิตอยู่ได้ประจำวันเท่านั้น ไม่กี่วันก็จะได้พลัดพรากจากกันไปไม่เร็วก็ช้า ถ้ามาห่วงหาอาทรยึดติดในสมบัติของโลกนี้อยู่ เราก็จะเป็นผู้มาเกิดตายอยู่ในโลกนี้ต่อไป ใจมีความห่วงใยในสิ่งใด เราก็จะได้มาเกิดอยู่กับของสิ่งนั้นไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ เหมือนในชาติอดีตที่ผ่านมาจนถึงชาติปัจจุบัน ก็เพราะเรามีความห่วงอาลัยในสมบัติของโลก ใจจึงได้มาเกิดเป็นภพชาติ และจะต้องตายไปเหมือนชาติที่ผ่านมา

ท่านพร้อมแล้วหรือยังที่จะฝึกใจ ให้ปฏิเสธสมบัติของโลกในขณะนี้ ฝึกสติปัญญาให้ปฏิเสธอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยปล่อยวางไปเอง เงินทองข้าวของที่มีอยู่ให้ถือว่าเป็นสาธารณะในครอบครัว อย่าไปยึดติดแบกหามให้เกิดความทุกข์ใจแก่ตัวเอง

ถ้ามีสิ่งใดเป็นของตัวเอง เราก็จะเกิดความทุกข์ในสิ่งเหล่านั้น ถ้ามีความยึดติดในสิ่งใดมาก ก็จะเกิดความทุกข์มาก ถ้ามีความยึดติดน้อย ก็จะมีความทุกข์น้อยลง ถ้าไม่ยึดติดในสิ่งใด เราก็จะไม่มีความทุกข์ใจเลย มิใช่ว่าจะห้ามในการแสวงหาและห้ามไม่ให้เอา เพราะธาตุขันธ์เรายังเป็นธาตุสี่ที่จะต้องอาศัยกันอยู่ มีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาข้าวปลาอาหาร นำมา

จุนเจือให้ธาตุขันธ์มีชีวิตอยู่ได้ ให้บำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นกำไรชีวิตในชาตินี้อย่างเต็มที่ ใช้วิธีเสริมให้มีคุณธรรมภายในใจให้มากเอาไว้ ให้ทำความเข้าใจแก่ตัวเองว่า ในชีวิตนี้จะบำเพ็ญบุญกุศลให้มากเอาไว้ไม่ให้เสียชาติที่เกิดมา

สำหรับการภาวนาเรื่องอนัตตา ที่ส่วนมากจะมาเข้าใจเรื่องสูญสลายของธาตุขันธ์คือความตาย วิธีพิจารณาอย่างนี้เป็นวิธีภาวนาที่ปลายเหตุ เหมือนกับการดูต้นไม้ ชอบดูกิ่งก้านใบและดอกผลว่า มีความสวยงามอย่างนั้นอย่างนี้ อยากจะให้มีดอกผลที่สมบูรณ์ใหญ่โต หารู้ไม่ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากเหตุ คือลำต้นที่สมบูรณ์ ลำต้นที่สมบูรณ์ก็มีเหตุมาจากรากที่สมบูรณ์ รากที่สมบูรณ์ก็มีเหตุ มาจากดินปุ๋ยน้ำที่สมบูรณ์ ถ้าบำรุงรากเหง้าให้สมบูรณ์แล้ว ส่วนอื่นของต้นไม้ก็จะมีความสมบูรณ์ไปด้วย นี้ฉันใด การพิจารณาอนัตตา ก็ฉันนั้น

ผู้ภาวนาพากันเน้นหนักในเรื่องอนัตตาเป็นหลัก การพิจารณาอย่างนี้จะทำให้เกิดอนัตตาจึงเป็นได้ยาก เพราะอนัตตามีเหตุเกิดขึ้นจากอัตตา เพราะตัวอัตตาเป็นเหตุให้เป็นอนัตตา เฉพาะอัตตาในรูป คือ ธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ เกิดขึ้นมาด้วยเหตุอันใด ตั้งอยู่ได้ไม่กี่วัน เดือนปี ก็ต้องแตกสลายลงสู่ธาตุเดิม อัตตาในธาตุสี่นี้เป็นก้อนธาตุอาศัยให้แก่ใจ จึงมีชีวิตอยู่ได้ เมื่อใจได้ออกจากร่างกายไปเมื่อไร ร่างกายก็เคลื่อนไหวไปมาไม่ได้ ธาตุลม ธาตุน้ำ ธาตุไฟก็ไม่ทำงาน เปรียบเหมือนตุ๊กตาที่มีเชือกดึงไปมาจะแสดงท่าทีอะไรก็ได้ ถ้าไม่มีเชือกดึงไปมา ตุ๊กตาก็แสดงท่าทีอะไรไม่ได้ นี้ฉันใด ร่างกายที่เคลื่อนไหวไปมาได้ในขณะนี้ ก็เพราะ

มีจิตครองร่างธาตุสี่ก็ทำอะไรได้ตามปกติ ถ้าจิตได้ออกจากร่างไป ร่างกายทุกส่วนก็จะหยุดนิ่ง อีกไม่กี่วันก็ต้องเปื่อยเน่าหรือเอาไปให้ไฟเผา จะมีเพียงเศษกระดูกให้เห็นเท่านั้น จะไม่มีวิธีใดทำให้กระดูกกลับมาเป็นสัตว์บุคคลตัวตนได้อีก จึงเรียกว่า อนัตตา ให้ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างนี้อยู่เสมอ

การใช้ปัญญาพิจารณาอยู่อย่างนี้ จิตจะมีความรู้จริงตามความเป็นจริง จึงเรียกว่า สัมมาทิฏฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม และรู้ตามหลักความเป็นจริง จึงเรียกว่า ทัสสนญาณ คือ เห็นแล้ว ต้องรู้ ถ้ารู้แล้วเห็นตามความเป็นจริง เรียกว่า ญาณทัสสนะ

อุบายการภาวนาปฏิบัติ

ภาวนามีอยู่ ๒ อุบาย

๑. ภาวนาในวิธีห้ามความคิด เป็นวิธีนึกคำบริกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือใช้สติระลึกรู้อารมณ์ภายในใจก็ได้ เรียกว่า เป็นอุบายวิธีห้ามความคิด

๒. ภาวนาใช้ความคิดตรึกตรองตามหลักสัจธรรม เช่น เห็นคนแก่เจ็บตาย ให้โอปนยิโก น้อมเอาเรื่องของการแก่เจ็บตายของคนอื่นเข้ามาหาตนเอง แล้วใช้ปัญญาของตัวเองพิจารณาไปว่าตัวเราก็จะแก่เจ็บตายเหมือนท่านเหล่านั้น ให้เป็นในสามัญลักษณะ เราก็จะแก่เจ็บตายเหมือนคนทั่วไป เพราะทุกคนได้เกิดมาจาก

ธาตุที่แก่เจ็บตายมาด้วยกัน เกิดขึ้นมาจะมีชีวิตอยู่ได้ชั่วขณะแล้วตายไป ถ้ามีความเข้าใจรู้เห็นในลักษณะนี้เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม เรียกว่า ปัญญาได้เกิดขึ้นแล้วในขั้นเริ่มต้น แล้วจะมีปัญญารู้เห็นในสัจธรรมหมวดอื่นๆ ขยายเป็นวงกว้างออกไป ความรู้เห็นภายในใจก็จะมีความชัดเจนมากขึ้น เรียกว่า **โยนิโสมนสิการ** จะเกิดความแยบคายหายสงสัย ในสิ่งที่เคยหลงผิดเข้าใจผิด ไปได้โดยประการทั้งปวง ขอทุกท่านจงเข้าใจตามนี้

จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ จิตที่ปัญญาอบรมดีแล้วจะมีความรอบรู้ ในหลักสัจธรรมได้อย่างชัดเจน และทำให้ใจมีความสุขตลอดเวลา ไม่มีปรามาสลูบคลำในสิ่งใดๆ เพราะปัญญารอบรู้ตามความจริง ได้ตัดความลังเลสงสัยให้หมดไปจากใจ ความยึดมั่นถือมั่นจะมีมาจากที่ไหน การใช้ปัญญาอบรมใจจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เหมือนกับพ่อแม่อบรมลูกให้เป็นคนดีได้ฉันใด ปัญญาอบรมใจให้มีความฉลาด รอบรู้ในความเป็นจริงก็ฉันนั้น เพราะตามปกติใจจะมีความเห็นผิด คิดว่าสิ่งนั้นถูก จึงได้เกิดความหลงผิดตามมา เรียกว่า อวิชชา ความมืดบอดภายในใจจึงได้เกิดขึ้น

คำว่า **ใจบอด หมายถึง ใจไม่มีปัญญานั่นเอง** เหมือนคนตาบอดมาแต่กำเนิด จะทำงานให้สำเร็จเป็นไปไม่ได้ การเดินทางที่จะให้ถึงจุดหมายในสถานที่ที่ไม่เคยไป ก็ยากที่จะไปให้ถึง นี้ฉันใดใจบอดไม่มีปัญญารอบรู้ในสัจธรรม ไม่รู้แนวทางและอุบายการปฏิบัติจะให้ถึงมรรคผลก็ยากฉันนั้น เพราะอุบายการปฏิบัติที่จะเข้าถึงมรรคผลได้ สมัยนี้ไม่มีพระพุทธเจ้าชี้บอกแนวทาง

ปฏิบัติให้เรา ผู้ปฏิบัติในยุคนี้ต้องพึ่งสติปัญญาและพึ่งความสามารถเฉพาะตัว ถ้าตีความหมายในภาคปริยัติผิด จะเกิดความเห็นผิด (มิจฉาทิฏฐิ) เมื่อนำมาปฏิบัติก็จะผิด เป็นมิจฉาปฏิบัติไปด้วย

สมัยครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าใช้อุบายวิธี ให้ทุกคนละมิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดเป็นจุดแรก ผู้ปฏิบัติในยุคนี้รู้หลักสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบไปตามหลักปริยัติเท่านั้น จึงไม่สามารถละความเห็นผิดในส่วนลึกภายในใจได้ เพราะความเห็นผิดความเข้าใจผิด และความหลงผิด เป็นนิสัยนอนเนื่องอยู่ภายในใจมานาน จึงเป็นความเห็น ที่เรียกว่า อวิชชา ความมืดบอดภายในใจ ไม่รู้ความเห็นผิดของตัวเอง หรือตีความหมายของความเห็นผิดเป็นความเห็นถูกไปโดยไม่รู้ตัว เพียงความรู้ที่จดจำมาจากตำราก็เพียงเป็นความรู้เท่านั้น จะนำมาแก้ไขความเห็นผิดไม่ได้เลย ฉะนั้นต้องฝึกสติปัญญา ให้มีความฉลาดรอบรู้เกิดขึ้นภายในใจของตัวเอง นำมาวิจัยวิเคราะห์จนเกิดความเห็นของตัวเองว่า ความเห็นอย่างไรผิดความเห็นอย่างไรถูก ต้องตัดสินด้วยเหตุผลที่เป็นธรรม ถ้าใช้เหตุผลเข้าข้างตัวเองอยู่เมื่อไร ก็จะเกิดความเข้าใจในความเห็นผิดว่ามีความเห็นถูกเรื่อยไป ให้ทุกคนมีความเห็นที่ถูกต้องในหลักความจริง เมื่อทุกคนตั้งหลักความเห็นชอบได้แล้ว การปฏิบัติต่อไปจะง่าย เพราะเข้าสู่เส้นทางของอริยมรรคได้แล้ว ผู้นั้นจะมีความมั่นใจในตัวเองว่า การปฏิบัติมีความถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วทุกประการ

ตีความหมายในคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ดี

ในยุคปัจจุบันมีหลายครูอาจารย์และหลายคณะพูดว่าได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า สังเกตดูอุบายการปฏิบัติแต่ละคณะไปคนละทิศละทางกัน แต่ละคณะก็ว่าอุบายการปฏิบัติของตัวเองถูกต้อง จึงได้แบ่งเป็นสายนั้นสายนี้ จึงมีการเปรียบเทียบกับตาบอดคลำช้าง ใครคลำถูกที่ตรงไหนก็เข้าใจว่าช้างเป็นอย่างนั้นไป ใครๆ ก็มีความเข้าใจว่าตัวเองรู้จักช้างตัวจริงทั้งนั้น นี้ฉันใด ในยุคปัจจุบันแต่ละสำนักแต่ละนิกายก็มีความเข้าใจว่าคณะของตัวเอง รู้ประวัติของพระพุทธเจ้า และรู้หมวดธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาดี ก็ฉันนั้น เมื่อความเห็นไม่ตรงกันจึงมีปัญหาเกิดขึ้น ได้แยกเป็นนิกายนั้นนิกายนี้ขึ้นมา ดังที่รู้กันในยุคปัจจุบัน เป็นนิกายใหญ่ ๒ นิกาย คือ

๑. นิกายมหายาน ๒. นิกายเถรวาท

นิกายทั้งสองมีความเห็นในคำสอนของพระพุทธเจ้าต่างกันอีก ก็แยกออกไปตั้งเป็นนิกายใหม่มีหลายนิกายด้วยกัน

การตีความหมายในคำสอนของพระพุทธเจ้า หลังจากการสังคายนาครั้งที่ ๕ ผ่านไป ในยุคต่อมาเป็นยุคอรรถกถาจารย์สืบทอด พระพุทธศาสนาเรื่อยมา มีการตีความแก้ไขเพิ่มเติมในคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่บ้าง ในคำสอนหลายหมวดมีเหตุผลเชื่อถือได้ในบางหมวดการวางตำแหน่งสลับกัน ไม่เป็นไปตามหลักเดิมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ เช่น สิกขา ๓ ที่รู้กันอยู่ว่าศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งย่อ มาจากมรรค ๘ เมื่อย่อมาแล้วแทนที่

จะตั้งตามหลัก หรือตำแหน่งเดิม ที่พระพุทธเจ้าวางไว้

สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป

ทั้งสองนี้เป็นหมวดของปัญญา

สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว

ทั้งสามนี้เป็นหมวดของศีล

สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

ทั้งสามนี้เป็นหมวดของสมาธิ

สิกขา ๓ ตามหลักเดิมเป็น ปัญญา ศีล สมาธิ ที่พระพุทธเจ้าได้สั่งสอนพุทธบริษัทในสมัยครั้งพุทธกาล มีผู้ได้บรรลุมรรคผลเป็นจำนวนมาก เพราะพระพุทธเจ้าได้วางแนวทางในจุดเริ่มต้นที่ถูกต้องชอบธรรมเอาไว้ ในยุคนี้ได้ศึกษาใน ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าศึกษาเพียงให้รู้ก็ศึกษาได้ ถ้าจะนำมาปฏิบัติต้องเอาตามหลักเดิมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วคือ ปัญญา ศีล สมาธิ

ที่ข้าพเจ้าให้ความเห็นอย่างนี้ มีหลักฐานยืนยันเชื่อถือได้ ดังพระบาลีที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า

เอส ธมฺโม สนนฺตโน ธรรมทั้งหลายเป็นของเก่า

คำว่า ธรรมทั้งหลายเป็นของเก่า ตีความหมายได้หลายนัย ข้าพเจ้าจะอธิบายในมรรค ๘ ที่เป็นของเก่าให้พวกเราได้เข้าใจในเหตุผลในมรรค ๘ นี้ เป็นหมวดธรรมที่นำมาปฏิบัติได้ทั้งในฝ่ายโลกียธรรม และโลกุตรธรรม ขึ้นอยู่กับนิสัยของแต่ละท่านจะปฏิบัติกันในฝ่ายไหน ในหลักฐานที่มีมาในอดีต พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ที่ผ่านมาเป็นจำนวนมาก ได้ค้นพบแนวทางของมรรค ๘ นี้ทั้งนั้น เฉพาะหลักสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปโป การใช้ปัญญา

ดำริพิจารณาให้มีความถูกต้องตามธรรมที่เป็นของเก่า อุบายวิธีการปฏิบัติก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังคำว่า

สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา

สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนํ

ธรรมสามหมวดนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย นี้ก็มีความชัดเจนอยู่แล้วว่า ธรรมทั้งสามหมวดนี้ก็รวมอยู่ในมรรคมีองค์ ๘ นี้ทั้งหมด แปลในความหมายว่า การไม่ทำความชั่วทางกาย วาจา ใจ โดยประการทั้งปวง การบำเพ็ญความดีทางกาย วาจา ใจ ในทางกุศลอย่างเต็มที่ การฝึกใจให้มีความบริสุทธิ์อยู่เสมอ นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่เป็นของเก่า ขอให้ท่านได้เข้าใจตามนี้

เฉพาะสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบนี้ จึงเป็นศูนย์รวมให้แก่หมวดธรรมทั้งหลาย พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ต้องมาเริ่มต้นจากปัญญาความเห็นชอบนี้ด้วยกัน การรู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมก็รู้เห็นเหมือนกัน การเกิดขึ้นใน อาสวักขยญาณ ความรู้ว่าอาสวะจะสิ้นไปก็เหมือนกัน การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ก็เหมือนกัน กิเลสตัณหาอาสวะน้อยใหญ่ก็ดับสนิท นิพพานในที่จุดเดียวกัน ทุกพระองค์ได้รู้ว่า การตรัสรู้ในอริยสัจสี่ มีทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นี้ก็เป็นธรรมของเก่าที่พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ต้องได้ตรัสรู้ในวิธีเดียวกัน จึงเป็นพุทธประเพณีที่พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ต้องตรัสรู้ในอุบายธรรมที่เป็นของเก่านี้ด้วยกัน

พระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้าในอดีตที่ผ่านมา สมัยพระพุทธเจ้ากกุสันโธ พระพุทธเจ้าโกนาคมโน พระพุทธเจ้ากัสสโป พระพุทธเจ้าโคตโมองค์ปัจจุบัน พระอรหันตสาวกมีอาสวักขยญาณได้เกิดขึ้น รู้ว่าอาสวะจะสิ้นไปเหมือนกัน การบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์จึงเหมือนกันทั้งหมด แม้พระอรหันตสาวกของพระศรีอาริยเมตไตรย จะอุบัติเกิดขึ้นในภายภาคหน้า หรือพระพุทธเจ้าองค์ต่อๆ ไป ก็จะมีอาสวักขยญาณ รู้ว่าอาสวะจะสิ้นไปเหมือนกัน ฉะนั้น ธรรมที่เป็นของเก่าจึงมีมาตั้งแต่กาลไหนๆ และพระอริยเจ้าในขั้นอื่นๆ ก็ได้บรรลุธรรมตามธรรมที่เป็นของเก่าด้วยกันทั้งนั้น

มีธรรมที่เป็นของเก่าอีกหมวดหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

หตฺถิปาทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ

สมฺมาทิฏฺฐิ เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติ

รอยเท้าสัตว์ทั้งหลายย่อมรวมอยู่ในรอยเท้าช้าง ฉันใด

ธรรมทั้งหลายย่อมรวมอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ ก็ฉันนั้น

ถ้าได้เข้าใจในความหมายที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้อย่างนี้ ก็จะมีความเข้าใจได้ทันทีว่า สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ เป็นต้นกำเนิดให้แก่หมวดธรรมทั้งหลาย แม้แต่หมวดปัญญา หมวดศีล หมวดสมาธิ และหมวดธรรมอื่นๆ ก็มีอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบนี้ด้วยกันทั้งนั้น ดังนั้น การปฏิบัติธรรมต้องเริ่มต้นให้ถูกตามคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงจะเกิดเป็นมรรคผลขึ้นได้ ให้เข้าใจเสียว่าการปฏิบัติในยุคปัจจุบันมีความสับสนจับต้นชนปลาย ก็เพราะ

เริ่มต้นไม่ถูกนั่นเอง เพราะนักปราชญ์ทั้งหลายตีความหมายในธรรมมีความสลับซับซ้อน ผู้ศึกษาก็รู้ไปตามตำราที่มีอยู่ ถ้ามีผู้เขียนตำราผิด และตีความหมายไว้ผิด การศึกษาก็รู้ผิดๆ ตามตำราไปด้วย

ผู้ปฏิบัติธรรมในอริยสัจสี่ ในยุคปัจจุบันนี้มีความแตกต่างกันไป จึงได้ปฏิบัติไปคนละทิศละทางกัน ถ้าใครมีปัญญาที่ดี ตีความหมายในอริยสัจสี่ได้ถูกต้อง ผู้นั้นจะมีโอกาสได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าในชาตินี้

ผู้ที่จะได้บรรลุธรรมในชาตินี้มีเหตุ ๓ ประการ ด้วยกัน

๑. ปุพเพกตปุญญตา พร้อมแล้วในบารมีที่ได้บำเพ็ญมาในชาติก่อน

๒. สัมมาทิฏฐิ มีความเห็นชอบ ในหมวดธรรมที่นำมาปฏิบัติถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้

๓. สัมมาวายามะ มีความเพียรต่อเนื่องกันในอิริยบถทั้งสี่

ถ้าผู้มีเหตุ ๓ ประการนี้พร้อมแล้ว ผู้นั้นจะได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าขั้นใดขั้นหนึ่งในชาตินี้ ในยุคปัจจุบันนี้ ผู้ปฏิบัติต้องพึ่งสติ สมาธิ ปัญญาของตัวเองให้มากเอาไว้ ความสามารถเฉพาะตัว ต้องฝึกใจให้มีความโดดเด่นเป็นพิเศษ ถ้าผู้ปฏิบัติมีความสามารถแล้วจะเป็นกำลังในการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ถ้าไม่มีความสามารถ สติ สมาธิ ปัญญา เหมือนกับว่าไร้ความหมาย ทำอะไรไม่ได้เลย แม้ความรู้ในหมวดธรรมต่างๆ ก็สักว่ารู้เท่านั้น จะนำเอาหมวดธรรมนั้นมาเป็นอุบายในการปฏิบัติไม่ได้ เพราะไม่มีความสามารถนั่นเอง ในหมวดศีล ในหมวดสมาธิ ในหมวดธรรม

ต่างๆ เป็นเพียงปริยัติ เหมือนกับวัตถุดิบเนื้อสัตว์ต่างๆ ที่ได้มาจากตลาด จะต้องทำให้เป็นอาหารที่ต้องการก่อน จึงจะนำมารับประทานได้ นี้ฉันใด การปฏิบัติธรรมต้องเลือกเฟ้นหมวดธรรมให้ถูกกับจริตนิสัย ของตัวเองให้ได้ เมื่อนำมาปฏิบัติ ก็จะเป็นแนวทางเข้าสู่มรรคผล นิพพานได้ง่ายขึ้น

เลือกหัวหน้าโคให้ถูกต้อง

นักปฏิบัติผู้แสวงหาครูอาจารย์ ต้องเป็นนักสังเกตที่มีเหตุมีผล อย่าทำตนเป็นคนติดครูอาจารย์โดยขาดการสำนึกในธรรม จึงเหมือนกับฝูงโคที่แสวงหาหัวหน้าโคให้พาข้ามกระแส หัวหน้าโคนั้นมีหลายตัว จะเลือกเอาตัวไหนเป็นหัวหน้า ฝูงโคต้องพิจารณาตัดสินใจเอง และอย่าให้ได้หัวหน้าโคที่ตาบอดก็แล้วกัน ถ้าให้หัวหน้าโคบอดพาข้ามกระแส อาจจะลอยคดโค้งวกไปเวียนมา หรืออาจจะถลาพาฝูงโคทั้งหลายไปติดกระแสวังวนก็เป็นได้ ถ้าตัดสินใจเลือกได้หัวหน้าที่ตาดี และรู้วิธีในการลอยข้ามกระแสมาแล้ว หัวหน้าโคก็พร้อมที่จะพาฝูงโคทั้งหลาย ได้ข้ามกระแสให้ถึงฝั่งโดยความปลอดภัย เว้นเสียแต่โคบางตัวที่ชอบแหวกแนวทางจากหัวหน้าโคเท่านั้นเอง นี้ฉันใด เราที่เป็นนักปฏิบัติทั้งหลายที่กำลังเตรียมพร้อม และลงมือปฏิบัติกันในขณะนี้ ทุกคนก็ต้องแสวงหาครูอาจารย์เพื่อความถูกต้องในการปฏิบัติธรรมก็ฉันนั้น แต่จะให้ถูกต้องแม่นยำเหมือนในครั้งพุทธกาล

นั้นย่อมเป็นไปไม่ทั่วถึง เพราะในครั้งพุทธกาลมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข และพระอริยสาวกที่พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณมีจำนวนมาก พร้อมที่จะให้ความเข้าใจในพุทธบริษัทในสมัยนั้น อย่างทั่วถึง และเป็นอุบายการปฏิบัติเหมือนกัน สมัยนั้นพุทธบริษัทจึงได้บรรลุมรรคผลเป็นจำนวนมาก

อภิธรรม

ในอภิธรรมนี้เป็นหมวดหนึ่ง ที่เราทั้งหลายได้รู้ในพระไตรปิฎกว่า พระสูตร พระวินัย พระปรมัติ (อภิธรรม) ข้าพเจ้าขอให้เหตุผลว่า พระอภิธรรมได้เกิดขึ้นหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ในพรรษาที่ ๕ พระพุทธเจ้าได้เสด็จขึ้นไปแสดงธรรมโปรดพุทธมารดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และได้จำพรรษาอยู่บนสวรรค์นี้หนึ่งพรรษา พระพุทธเจ้าได้แสดงอภิธรรมโปรดพุทธมารดาและเทวดาทั้งหลายในพรรษานี้ รายละเอียดมีในตำราอยู่แล้ว เมื่อออกพรรษาแล้ว พระพุทธเจ้าได้เสด็จลงมาโลกมนุษย์ ได้แสดงอภิธรรมนี้แก่พระสารีบุตร ที่เมืองสังกัสสะนคร เพื่อให้เป็นพยานหลักฐานเอาไว้ และแก้ความสงสัยในหมู่พุทธบริษัททั้งหลาย ให้รู้ว่าพระพุทธเจ้าอยู่จำพรรษาบนสวรรค์สามเดือน ได้แสดงอภิธรรมโปรดพุทธมารดาและหมู่เทวดาทั้งหลาย อภิธรรมเป็นอย่างไร พระพุทธองค์ก็ได้แสดงให้พระสารีบุตรได้รับฟังทั้งหมดแล้ว อภิธรรมได้เกิดขึ้นเพราะเหตุอย่างนี้ พระสารีบุตร

เป็นผู้เลิศในทางปัญญา ก็สามารถจดจำอภิธรรมนี้ได้ทั้งหมด ได้บันทึกเอาไว้เพื่อเป็นหลักฐาน อภิธรรมเป็นส่วนหนึ่ง ในหมวดธรรมทั้งหลาย อภิธรรมเป็นบทเฉพาะกาลที่จำกัด พระองค์จะแสดงธรรมนี้เฉพาะหมู่เทวดาเท่านั้น เป็นหมวดธรรมขั้นละเอียดยากที่มนุษย์ธรรมดาจะรู้ได้ ความละเอียดเป็นอย่างไร ให้ท่านติดตามอ่านประดับความรู้เอาไว้

ภพของเทวดามีเพียงขันธ์สี่ คือ

๑. เวทนาขันธ์
๒. สัญญาขันธ์
๓. สังขารขันธ์
๔. วิญญาณขันธ์

อภิธรรมจึงมีหมวดจิต เจตสิก เป็นหลัก รายละเอียดมีอยู่ในตำราหาอ่านดูได้ เราคนหนึ่งควรศึกษาให้รู้เอาไว้ จะได้รู้ในอภิธรรมว่ามีเหตุเกิดขึ้นอย่างไร

อภิธรรมได้เกิดขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้ามีพรรษา ๕ หากมีคำถามว่า พรรษาหนึ่งถึงพรรษาสี่ อภิธรรมยังไม่ได้เกิดขึ้นในโลก พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมโปรดพุทธบริษัทอย่างไร เอาธรรมหมวดไหนมาแสดง ในตำราก็ได้อธิบายไว้ชัดอยู่แล้ว ไม่ใช่อภิธรรมแน่นอน ในสมัยครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมโปรดพุทธบริษัท ในหมวดธรรมต่างๆ มีผู้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าเป็นจำนวนมาก ในประวัติไม่มีพระพุทธเจ้าเอาอภิธรรมไปอบรมสั่งสอนใคร และไม่มีประวัติว่ามีใครได้ฟังอภิธรรมจากพระพุทธเจ้า แล้วท่านเหล่านั้นได้บรรลุธรรมเป็น

พระอริยเจ้าแต่อย่างใด พระสารีบุตรที่สืบทอดอภิธรรมจากพระพุทธเจ้า ก็เพียงบันทึกเป็นข้อมูลและให้ พระองค์อื่นได้ศึกษาเท่านั้น พระสารีบุตรก็ไม่ได้เอาอภิธรรมไปสอน ผู้อื่นให้ปฏิบัติตามแต่อย่างใด พระสารีบุตรท่านรู้ดีว่า เมื่อครั้งเป็นฆราวาสได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิ เพียงเท่านี้พระสารีบุตรก็ได้ บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน พระอัสสชิแสดงธรรมอย่างนี้จึงไม่ใช่อภิธรรม แต่เป็นสัจธรรมความจริงว่า สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นจากเหตุดับไปเพราะเหตุนั้นๆ ถ้าได้ศึกษาประวัติของพระอริยเจ้าทั้งหลาย ในสมัยครั้งพุทธกาลซึ่งมีอยู่ในพระสูตรเป็นจำนวนมาก พระพุทธองค์ ได้ยกเอาบุคคลาธิษฐาน เอาส่วนบุคคลมาเป็นตัวอย่างว่ากลุ่มนั้น ได้ฟังธรรมหมวดนั้นแล้วได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าต้องศึกษาให้ดี มีเหตุผลรองรับอย่างสมบูรณ์ จะรู้จักที่เกิดขึ้นของอภิธรรม ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

บทสรุป

เรื่องของพุทธประวัติที่ได้อธิบายไว้นี้ มีหลายจุดที่คนอาจมีความสงสัย เพราะได้อ่านในฉบับของประเทศไทยฝ่ายเดียว ถ้าเอาพุทธประวัติของประเทศอื่นมาเขียนแทรกเอาไว้ อาจจะเข้าใจไปว่าข้าพเจ้าเขียนผิดไป ในเหตุผลพุทธประวัติแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันอยู่แล้ว ในบางจุดก็เหมือนกัน ฉะนั้นท่านผู้อ่านควรใช้ดุลยพินิจพิจารณาด้วยเหตุผลในหลักความจริง อะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้ อะไรมีเหตุผลพอเชื่อถือได้กว่ากัน ในการเขียน แต่ละท่านมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ตอนเจ้าชายสิทธัตถะได้เห็นเทวทูตทั้งสี่ มีความแตกต่างกับประเทศไทยในบางจุด ดังที่ข้าพเจ้าได้อธิบายมาแล้ว อีกจุดหนึ่งที่พระองค์เสี่ยงถาดทองคำมีอธิษฐานไว้สองนัย ถ้าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าให้ถาดทองคำทวนกระแสน้ำขึ้นไป ถ้าไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าให้ถาดทองคำไหลไปตามกระแสน้ำ เมื่อถาดทองคำได้ทวนกระแสน้ำขึ้นไป พระองค์จึงเอาถาดทองคำมาเป็นอุบายในการคิดพิจารณาด้วยปัญญา โอปนยิโก น้อมถาดทองคำ นำมาเปรียบเทียบกับใจพระองค์เอง พระองค์ได้พิจารณาด้วยปัญญาสอนใจตนเองให้ทวนกระแสโลก จนปัญญาได้เกิดขึ้น รู้เห็นตามความเป็นจริงว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลง ด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีสิ่งใดตั้งอยู่ด้วยความมั่นคงถาวรได้ แต่มนุษย์ไม่ยอมรับในการเปลี่ยนแปลงนี้จึงได้เกิดความทุกข์ ไม่อยากให้สิ่งนั้น ได้พลัดพรากจากตัวเราไป จึงเกิดความยึดมั่นถือมั่นว่าสิ่งนี้เป็นเรา

และเป็นของของเราจริงๆ ใจจึงอยากได้อยากมีอยากเป็นยึดติด เกิดเป็นภพชาติ พระองค์จึงมีปัญญาปฏิเสธ ไม่ให้ใจเกิดความเห็นผิด (มิจฉาทิฏฐิ) ความเข้าใจผิด และความหลงผิดไปตามกระแสโลกเหมือนที่เคยเป็นมา พระองค์ได้รู้เหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ได้มาเกิด คือ ตัณหาความอยาก ความยินดี ผูกพัน และความยึดมั่นถือมั่นในกามคุณ ทำให้เวียนว่ายตายเกิดในภพทั้งสามไม่มีที่สิ้นสุด พระองค์ได้ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างมาก ญาณทัสสนะได้เกิดขึ้นภายในใจพระองค์ รู้จริงเห็นจริงตามความจริง วิปัสสนาญาณและอาสาวักขยญาณได้เกิดขึ้น พระองค์จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะเหตุอย่างนี้

อีกจุดหนึ่งเรื่อง ญาณทัสสนะ หมายถึงรู้ก่อนเห็น เช่น ได้รู้จากคนอื่นเล่าให้ฟังว่า เสือมีรูปร่างเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ มีลักษณะอย่างนั้น แต่ไม่เคยเห็นเสือตัวจริง นี้เป็นในลักษณะ ญาณทัสสนะ รู้แต่ไม่เห็น ทัสสนญาณ หมายถึงเห็นก่อนรู้ เช่น ได้ไปเห็นเสือ ตัวจริงก็จะไม่รู้เลยว่าเป็นตัวอะไร อาจจะคาดเดาไปว่าเป็นแมวใหญ่ไปได้ เหมือนกับบุคคลที่ไปหาปลาดังที่ได้อธิบายไว้แล้ว ฉะนั้น การรู้เพียงอย่างเดียวยังไม่ได้เห็นอาจมีความเข้าใจผิดไปได้ ถ้าเห็นแล้วแต่ไม่รู้ก็จะมีความเข้าใจผิดได้เช่นกัน

ในตำราที่ท่านได้ศึกษามาแล้วเขียนอย่างเดียว คือ ญาณทัสสนะเท่านั้น แต่ทัสสนญาณ ข้าพเจ้าได้เห็นในหนังสือจาก ประเทศลาวในยุคก่อน มีเหตุผลน่าเชื่อถือได้ ข้าพเจ้าได้นำมาเขียน ให้ท่านได้ศึกษาดูเท่านั้น เช่น คำว่า รู้จริง หมายถึง ญาณะ เห็นจริง หมายถึง ทัสสนะ (ปัญญา) การปฏิบัติธรรมต้องรู้เห็นทั้งสองอย่าง ไปพร้อม

กันจึงจะได้รับผล เหมือนการปรบมือสองข้างเข้าหากัน ย่อมมีเสียงเกิดขึ้น ถ้าปรบมือข้างเดียวจะไม่มีเสียงเกิดขึ้นได้เลย

ในยุคปัจจุบัน มีหลายท่านได้พูดถึงเรื่อง ญาณทัสสนะอยู่บ้าง เพราะในตำราได้อธิบายไว้อย่างนั้น เมื่อปฏิบัติจริงมีเพียงญาณรู้ไปตามอารมณ์ภายในจิตเท่านั้น แต่ไม่เห็นเหตุที่ทำให้เกิดอารมณ์แต่อย่างใด หรือพูดไปตามตำราแบบลอยๆ เท่านั้น ไม่ได้เห็นจากปัญญาของตัวเองแต่อย่างใด ใจจึงไม่มีการละถอนปล่อยวางในความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ ได้ เหมือนไปเห็นรูปเสืออยู่ในกระดาษ ก็เข้าใจว่านี้เป็นรูปเสือ ในความรู้สึกภายในใจก็จะไม่กลัวแต่อย่างใด ถ้าเห็นเสือตัวจริงเมื่อไร ก็จะเกิดความกลัวขึ้นมาในขณะนั้น รู้ตามตำราแต่ไม่เห็นสัจธรรมความจริง เป็นการรู้แต่ชื่อธรรมะ แต่ไม่เห็นตัวธรรมะ เช่น รู้จักชื่อของโจร แต่ไม่เคยเห็นโจรหน้าตาเป็นอย่างไร จะจับตัวโจรเป็นไปไม่ได้ นี้ฉันใด การเรียนรู้ธรรมไปตามตำรามิใช่ ว่าจะละกิเลสตัณหาได้ หรือละความเห็นผิดภายในใจได้ หรือบางคนรู้สัจธรรมความเป็นจริงอยู่ เช่น เห็นคนแก่ คนเจ็บป่วย คนตาย แต่เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา เรียกว่า เป็นผู้ไม่มีปัญญา ไม่มีญาณรู้ว่าความเป็นจริงที่เห็นนั้นมันเป็นทุกข์ เป็นโทษ เป็นภัย ที่พาเราให้มาเกิดแก่เจ็บตายในโลกนี้หลายภพชาติไม่มีที่สิ้นสุด

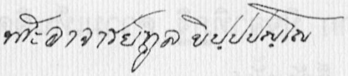
ขออภัยที่จะยกตัวอย่างต่อไปนี้ คือ หากนำกล้องไปถ่ายภาพกองอุจจาระใหม่ๆ แล้วพิมพ์ออกมาให้เหมือนของจริง เมื่อดูแล้วก็เฉยๆ ไม่ขยะแขยงแต่อย่างใด รับประทานอาหารไปด้วยดูภาพอุจจาระไปด้วยก็ย่อมทำได้ ถ้าแน่จริงไปเอากองอุจจาระที่เรา

ถ่ายรูปมา แล้วนำมาวางต่อหน้าในขณะที่เรารับประทานอาหารอยู่ เมื่อเห็นของจริงและรู้กลิ่นของจริง ในความรู้สึกจะเกิดขึ้นเป็นอย่างไร นี้ฉันใด การปฏิบัติธรรมเมื่อญาณทัสสนะ ทั้งรู้ทั้งเห็น ทัสสนญาณ ทั้งเห็นทั้งรู้ตามหลักสัจธรรมความจริง ในความเห็นก็จะเปลี่ยนจาก มิจจาทิฏฐิ ความเห็นผิด กลับมาเป็น สัมมาทิฏฐิ ความเห็นถูก ก็ฉันนั้น

พระองค์ใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริง ใจจึงเกิดเป็นสัมมาทิฏฐิ มีความรู้เห็นถูกต้องชอบธรรม สัมมาสังกัปโป ความดำริพิจารณาชอบ พระองค์จึงได้ประกาศรับรองว่า วิธีการปฏิบัติที่เป็นแนวทางที่ถูกต้องเราได้ค้นพบด้วยปัญญาของตนเอง เพราะสัจธรรมความจริงเป็นของเก่ามีมาแต่กาลไหนๆ แต่มนุษย์ไม่รู้ความจริงจึงทำให้หลงโลก เพราะไม่มีปัญญารู้เห็นในสัจธรรมความจริงที่มีอยู่ในโลกนั้นเอง พระองค์ได้เอาสัมมาทิฏฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม เป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติธรรม และแม่ทัพธรรมให้กับหมวดธรรมต่างๆ

เมื่อท่านได้อ่านหนังสือเล่มนี้ อาจมีหลายจุดที่ทำให้ท่านเกิดความสงสัย เมื่อท่านมีความสงสัยในจุดไหนให้ถามข้าพเจ้าได้โดยตรง ถ้าถามผู้อื่นความเห็นและการตีความหมายอาจแตกต่างกันไป หรือในตำราธรรมะที่ท่านได้ศึกษามาแล้ว ถ้ามีความสงสัยในจุดไหน ข้าพเจ้าพร้อมที่จะเป็นที่ปรึกษาให้แก่ท่าน เพื่อทำความเข้าใจกันด้วยเหตุและผล เอาหลักความเป็นจริงมาเป็นตัวตัดสินกัน หนังสือที่ข้าพเจ้าได้เขียนไว้เป็นจำนวนหลายเล่มด้วยกัน ถ้าสงสัยในเล่มไหนหรือหมวดธรรมใด ให้ถามข้าพเจ้า

โดยตรง เมื่อผูกแล้ว ท่านแก้ไม่ได้ ข้าพเจ้าจะแก้ให้ท่านดูเอง สติ สมาธิ ปัญญา และบารมี ของท่านที่ได้บำเพ็ญมาแล้ว ขอให้ท่านรู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมนั้นๆ ด้วยสติปัญญาของท่านด้วยเทอญ

พระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ

ความสุขในโลกนี้อยู่กับความพอดี

ความสุขในโลกนี้อยู่กับความพอดี ถ้ารู้จักความพอดี ผู้นั้นจะมีความสุขในโลกนี้ได้ แต่ก็ไม่มีความสุขใดในโลกนี้ มีความจีรังถาวรตลอดไป เดี๋ยวก็สุขเดี๋ยวก็ทุกข์ สลับกันไปไม่คงที่ เดี๋ยวก็ดีก็ชั่วมั่วกันไป ไม่มีสิ่งใดสมหวังดังใจคิดเอาไว้ ใจจึงมีความผิดหวังอยู่ตลอดเวลา จะหาความพอดีในโลกนี้ไม่ได้เลย เพราะความพอดีไม่มีอยู่ในโลกนี้ แต่ความพอดีมีอยู่เฉพาะใจเท่านั้น ถ้ารู้จักความพอดีภายในใจ ผู้นั้นพอจะมีความสุขได้บ้าง การรู้จักความพอดี ผู้นั้นจะต้องรู้จักความไม่พอดีว่าเป็นอย่างไร พอจะได้เป็นแนวทางที่แตกต่างกันในระหว่างความพอดีและไม่พอดี เหมือนกับอาหารที่เราต้องการรสชาติที่พอดี เราต้องรู้จักอาหารรสที่ไม่พอดีเอาไว้ เพื่อจะได้รู้ว่าความพอดีและความไม่พอดีเป็นอย่างไร เราจะเลือกได้อย่างถูกต้อง นี้ฉันใด ใจที่ไม่รู้จักความพอดีย่อมมีความทุกข์ จะหาความสุขไม่เจอตลอดไป ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ถึงจะมาเกิดในโลกนี้อีกร้อยกัปพันกัลป์อนันตชาติ ก็ไม่ได้ลิ้มรสชาติความสุขทางใจนี้เลย

ขณะนี้ใจมีความลุ่มหลงอยู่กับอารมณ์ของโลกๆ ใจจึงตกอยู่ในท่ามกลางของกิเลสตัณหาโดยไม่รู้ตัว ความเคยชินต่อเหตุการณ์เหล่านี้จึงกลายเป็นนิสัย ความเข้าใจจึงกลายเป็นธรรมดา เกิดก็เป็นธรรมดา แก่ก็เป็นธรรมดา เจ็บไข้ก็เป็นธรรมดา แม้แต่ความตายก็ถือว่าเป็นธรรมดา ทุกอย่างที่เกิดขึ้นก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาไปทั้งหมด ใจจึงไม่รู้ไม่เห็นความแตกต่างอะไรในความเป็นอยู่อย่างนี้ ใจจึงได้ฝังตัวจมอยู่กับคำว่าธรรมดาต่อไปโดยไม่มีกำหนด ไม่รู้ว่าเมื่อไหร่ใจจะตื่นตัวรู้ตัวในเหตุการณ์อย่างนี้ ใจที่เป็นตะโม ตะมะ มืดมาและมืดไป โดยไม่มีจุดมุ่งหมายปลายแดนหาที่จบสิ้นไม่ได้ จึงเรียกว่า ใจหลงไปตามกระแสโลก เวียนวนไปมาอยู่ในภพทั้งสาม เป็นไปตามกฎธรรมดา ที่ใจยังหลงอยู่นั้นเอง

การแก้ไขต้องใช้ปัญญาพิจารณา ให้รู้เห็นเป็นไปตามความเป็นจริงกับสิ่งที่เป็นธรรมดาเหล่านั้นให้ชัดเจน มีความรู้เห็นด้วยเหตุและผลให้เป็นไปตาม อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยสติปัญญาของตัวเอง ดำริบ่อยๆ พิจารณาบ่อยๆ ความเข้าใจผิด ความเห็นผิดก็จะค่อยจางออกจากใจ ความสว่างกำจัดความมืดฉันใด สติปัญญาก็กำจัดความมืดบอดของใจได้ฉันนั้น จงฝึกปัญญาขึ้นมาเพื่อเป็นตาให้แก่ใจ เพื่อจะได้เกิดความรู้เห็นตามความเป็นจริงนี้เสียที ความรู้จริงเห็นจริงตามความเป็นจริง จะต้องกำจัดตัวโมหะ อวิชชาให้หมดไปจากใจเอง ฉะนั้น สติปัญญาจึงเป็นตัวแก้ปัญหาได้ ทั้งในทางโลกและทางธรรม ขอจงฝึกสติปัญญาเพื่อแก้ปัญหาของใจ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปด้วยเทอญฯ

รายชื่อผู้บริจาคหนังสือ
พระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ

๑	รศ.วรรณี ชาลี และครอบครัว	๘๐,๐๐๐ บาท
๒	คุณวรรณา เห่วศิริและคณะ	๗๐,๐๐๐ บาท
๓	คุณสายพิน-คุณวิชาญ พหลโยธิน และครอบครัว	๓๕,๐๐๐ บาท
๔	คุณอัจฉรา-คุณอำพล เสรีนิยมและครอบครัว	๓๕,๐๐๐ บาท
๕	คณะคุณมุกดา โกยสมบูรณ์	๒๐,๙๐๐ บาท
๖	อาจารย์จุรี ตาปนานนท์	๑๐,๐๐๐ บาท
๗	คณะคุณสมหวัง รัตนามิก	๑๐,๐๐๐ บาท
๘	คุณศิริทรัพย์ กีรติโรจน์	๑๐,๐๐๐ บาท
๙	คุณอริยศักดิ์ เทพชาตรี	๑๐,๐๐๐ บาท
๑๐	คุณศรีสมร จิรกิตติ	๑๐,๐๐๐ บาท
๑๑	ชมรมพุทธศาสนาเภสัชกรรม	๙,๒๙๐ บาท
๑๒	ครอบครัวโมฬินนท์	๕,๐๐๐ บาท
๑๓	คุณนวลสวาท เลาหเพียงศักดิ์	๕,๐๐๐ บาท
๑๔	คณะเทิดธรรม	๔,๘๑๐ บาท
๑๕	คุณวนิดา ชวนรุ่งวัฒนา	๔,๗๐๐ บาท
๑๖	คณะศิษยานุศิษย์	๘๐,๓๐๐ บาท
	รวมทั้งสิ้น	**๔๐๐,๐๐๐ บาท**

รายละเอียดของหนังสือ

ชื่อหนังสือ	:	ขิปปปัญญานุสรณ์ จุดประกายแห่งปัญญา
วัตถุประสงค์	:	อนุสรณ์งานพระราชเพลิงศพ พระปัญญาพิศาลเถร (หลวงพ่อทูล ขิปฺปปญฺโญ) วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒
คณะผู้จัดทำ	:	วัดป่าบ้านค้อ
ออกแบบรูปเล่ม	:	คุณสุชีรา จัดละ
พิมพ์ครั้งที่ ๑	:	๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒
จำนวน	:	๓๐,๐๐๐ เล่ม
ISBN	:	๙๗๘-๙๗๔-๖๓๘-๐๒๓-๒
ผู้จัดพิมพ์	:	คณะศิษยานุศิษย์
ลิขสิทธิ์เป็นของ	:	วัดป่าบ้านค้อ ต.เขือน้ำ อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี
พิมพ์ที่	:	บริษัท ออฟเซ็ท จำกัด ๕๘๐ หมู่ ๘ ซอยรามอินทรา ๓๔ แยก ๑ ถนนรามอินทรา แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๓๐ โทร.๐๒-๙๔๓-๘๓๗๓ โทรสาร ๐๒-๕๑๐-๗๗๕๓

ผู้ปฏิบัติ ต้องวางเข็มทิศให้ตรงต่อพระ
นิพพานเอาไว้ ให้รู้ไว้ว่า เราไม่ควรมา
แย่งที่เกิดที่ตาย ในหมู่มนุษย์ และหมู่สัตว์
ทั้งหลายในโลกนี้อีกต่อไป ปล่อยให้พวกโมฆะ
บุรุษ โมฆะสตรี ผู้ที่มีโอกาส ปัญญาเขลา เขา
ดูแลโลกนี้ต่อไป ทำใจให้รู้ไว้ว่า การเกิด
ตายในโลกนี้เราพอแล้ว เพราะการเกิดใหม่
ในชาติหน้า ก็มีความเป็นอยู่เหมือนชาติ
ปัจจุบันนี้ เกิดตาย ซ้ำซากจำเจ ไม่มีที่
สิ้นสุด เกิดมาทุกข์แล้วตายไปๆ ฉะนั้น
ความสุขที่มั่นคงในโลกนี้ไม่มีเลย จะมาเป็น
ผู้หลงไหลในกามคุณนี้ทำไมเล่า

พระอาจารย์ทูล ขิปฺปปญฺโญ

วัดป่าบ้านค้อ ต.เขือน้ำ อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี ๔๑๑๖๐ โทร.(๐๔๒)๒๕๐๗๓๐-๑